TÜRK KLÂSİKLERİ

100 BÜYÜK EDİP BÜYÜK ŞAİR

60

BAKÎ

Yrd. Doç. Dr.
NUMAN KÜLEKÇİ

TÜRK YAYINLARI

B Â K Î

Hayatı – Kişiliği ve San'atı - Eserleri

Şiirleri

Yrd.Doç.Dr.Numan KÜLEKÇİ

TOKER «GENEL DİZİ» No: 280

•

"TÜRK KLASİKLERİ 100 BÜYÜK
EDİP ve ŞAİR" Dizisi No: 60

•

TOKER YAYINLARI Ltd. Şti.

Ankara Cad. 46
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel-Fax: 0212-522 33 09

e-mail: tokeryayinlari@yahoo.com

ISBN - 975-445-099-4

o Dizgi : Toker
o Baskı : Önde Matbaacılık
o Cilt: Vebsan Mücellithanesi
: İstanbul - 2002

İçindekiler

Önsöz.....13

I. BÖLÜM

Hayatı.....19
Kişiliği ve San'atı.....31
Eserleri.....46

II. BÖLÜM

Açıklamaları Yapılan Şiirleri

1-Hûrşîd ruhun kendüyi kim göstere cânâ.....53
Minnet mi kalur mihr-i ziyâ-güstere cânâ
2-Nedür bu handeler bu işveler bu nâz u istiğnâ.....61
Nedür bu cilveler bu işveler bu kâmet-i bâlâ
3-Şöyle olmış câm-ı aşk-ı yârdan mest ü harâb..... ..... .67
Kendüsin dîvârdan dîvâra urmış âfitâb
4-Âlâyiş-i dünyâdan el çekmege niyyet var.....72
Yakında adem dirler bir şehre azîmet var
5-Lâleler bezm-i çemende câm-ı işret gösterür.....78
Devletinde husrev-i gül ayşa ruhsat gösterür
6-Açıl bâğun gül ü nesrîni ol ruhsârı görsünler.....84
Salın serv ü sanevber şîve-i reftârı görsünler

7- Nâm u nişâne kalmadı fasl-ı bahârdan 90
Düşdi çemende berg-i dirahı i'tibârdan
8- Işıgün hâkine ser-çeşme-i hayvân dirler... 97
Kapuna matla'-ı hûrşîd-i dırahşân dirler
9- Fermân-ı aşka cân ile var inkıyâdumuz.....104
Hükm-i kazâya zerre kadar yok inâdımız
10-Mâsivâdan tama'-ı nusreti az eyleyelüm..... 111
Lutf u ihsânı çok Allâha niyâz eyleyelüm

III. BÖLÜM

Nesre çevrilen şiirleri

Mersiye-i Sultân Süleymân Hân.....121
1-Ezelden şâh-ı aşkun bende-i fermânıyız cânâ..... 127
Mahabbet mülkinün sultân-ı âlî-şânıyız cânâ
2-Bilini koçmadadur ol sanemün derd ü belâ.....129
Yoğsa âşıklara şîrîn lebi hâzır helvâ
3-Pür olup devr idicek meclis-i mestânı kadeh.....131
Çarh olur halka-i rindân meh-i tâbânı kadeh
4-Kıldı âfâkı münevver tal'at-ı rahşân-ı iyd 133
Halka dibâlar geyürdi mâh-ı nûr-efşân-ı iyd
5-Dem-i subh irdi getür bâdeyi sohbet demidür 135
Mey-i nâb ile pür it sâgarı işret demidür
6-La'lün katında kıymet-i gevher şikest olur.....137
Zülfün yanında revnak-ı anber şikest olur
7-Bir an içinde gamzen oku nice kan ider.....139
Dil canı evinde saklayup anı nihan ider

8-Ne dem kim gamun câna hem-râz olur..... 141
Yaşımı âh u nâlemle dem-sâz olur
9-Yârdan cev u cefa lutf u kerem gibi gelür.....143
Gayrdan mihr ü vefâ derd ü elem gibi gelür
10-Pür-hevâdur ney gibi aşkunla tâb-ı pür-heves.....145
Derd-i dilden bâ-haber âlemde yok bir hem-nefes
11-Feryâda geldi bülbül-i destân-serâ-yı bâğ 147
Ya'ni zamân-ı ayşdur eyler salâ-yı bâğ
12-Müje haylin dizer ol gamze-i fettân saf saf..... 149
Gûyiyâ cenge turur nize-güzârân saf saf
13-Gül gibi olmak dilersen şâd u hurrem ey gönül.....151
Lâle-veş elden düşürme câmı bir dem ey gönül
14- Nevbahâr oldı gelün azm-i gülistân idelüm.. 153
Açalum gonca-i kalbi gül-i handân idelum
15- Ser-i kûyun sanemâ cennet-i a'lâ bilürin..... 155
Müntehâ kâmetüni Sidre vü Tûbâ bilürin
16-Havf ider sanma beni hançer-i bürrânundan. 157
Degme nesneyle kesilmem sanemâ yanundan
17- Söylemez küsmiş bana cânâne söylen söylesün 159
N'eyledüm ol yâr-ı âlî-şâne söylen söylesün
18-Çıkar elâke derûnum şereri döne döne..... 161
Dökülür hâke yaşum katreleri döne döne
19-Câme-hâb ol âfeti aldukça tenhâ koynına ... .163
Sanuram ebrün girür mâh-ı şeb-ârâ koynına

20- Âh kim sevdüm yine bir dilber-i ra'nâcugı.....165
Şimdiden bin var yanında âşık-ı şeydâcug

IV. BÖLÜM

Bazı kelimeleri verilen şiirleri

1-Ârızun ab-ı nâbdur gûyâ.....169
Zekanun bir habâbdur gûyâ
2-Lâle-hadler kıldılar gül-geşt-i sahrâ semt semt.....170
Bâğ u râğı gezdiler idüp temâşâ semt semt
3-İtdi şikâr gönlümi bir şûh-ı şeh-levend.....171
Müjgânı tîr ü kaşı kemân turrası kemend
4-Haremün ravza-i cinâne deger.....172
İşigün tâk-ı âsmâne deger
5-Leşger-i fitne sana hayl-i hat u hâl yiter.....173
Tîg lâzım degül ol gamze-i kattâl yiter
6- Ne revâdur ki müjenle kaşun el bir ideler.....174
Beni öldürmek içün re'y ile tedbîr ideler
7-Dîvân ider vakt-i seher nevrûz-ı sultânî meger.....175
Devrân ufukdan gösterir taht-ı zümürrüd tâc-ı zer
8-Nevbahâr açdı cemâlün mushafından bir varak.....177
Ol varakdan başladı gülşende bülbüller sebak
9-Kadehden gayrı bir la'lün öper yok.....178
Kemerden gayrı bilüni kucar yok

10-Cam la'lündür senün âyîne rûy-ı enverün.....179
Adı var Câm-ı Cem ü Âyîne-i İskender'ün
11-Kaddümi çeng eşkümi rûd eyledün.....180
Cismüm âteş cânumı ûd eyledün
12-Şeb-i târîk görinür gözüme rûz-ı firâk.....181
Dûd-ı âumla meger toldı ser-â-ser âfâk
13-İsterse n'ola haste gönül yâre sarılmak.....182
Mecrûh olıcak lâzım olur yara sarılmak
14-Ey reh-revân-ı aşk reh-i râstan tutun.....183
Mürşid gerekse dâmen-i pîr-i mugân tutun
15-Hat-ı ruhsâruna teşbîh idüp ey şûh senün.....184
Bâğda gonca biraz rîşine güldi çemenün
16-Serv-kâmetler iki yanın alurlar yolun.....185
Râh-ı gülzâre döner yolları İstanbul'u
17-Gülşende itdi nâz ile arz-ı cemâl gül.....186
Kıldı belâlu bülbüli âşüfte-hâl gül
18-Zevrak-ı sahbâyı sâkî sundı çün nûş eyledüm.....188
İrdi bir hâlet ki deryâlar gibi cûş eyledüm
19-Korkum oldur göz dege hâk-i der-i cânânuma.....189
Yoğsa kühl-âsâ çekerdüm çeşm-i hûn-efşânuma
20-Lebüni âl ile öpmiş ola mı peymâne.....190
İçeyin ölmez isem kanını kana kana

V. BÖLÜM

Yeni harflerle verilen şiirleri

1-Ne devrân muvâfık ne tâli' müsâ'id.....193
Kolın boynuna salmaz ol sîm-sâ'id
2-Gönül Yûsuf gibi çâh-ı zenahdânunda kalmışdur.....194
Halâs eyle benüm şâhum ki zindânunda kalmışdur
3-Kûyun gedâsı oldı dil-i mübtelâyı gör.....195
Sevdâ-yı mülk ü saltanat eyler gedâyı gör
4-Ruhun berg-i gül-i sîr-âba benzer.....196
Leb-i la'lün şarâb-ı nâba benze
5-Kaddün katında kâmet-i şimşâd pest olur.....197
Zülfün yanında revnak-ı anber şikest olur
6-Dil derd-i aşk-ı vâr ile bezm-i belâdadur.....198
Kad çeng ü nale nay u çiger hûmı bâdedür
7-Kanunu içmege ol âfet-i cânum özenür.....199
Meyl ider ölmege dil ruh-ı revânum özenür
8-Dil-i mahzûna vuslatdan tirâk-ı dil-rübâ yigdür.....200
Cihânda yâr-ı bâdisden kadîmî âşinâ yigdür
9-Cemâlün âfitâbından alup nûr.....201
Meh-i tâbâna döndi câm-ı billûr
10-Şarâb-ı dil-guşâ olmaz o la'l-i cân-fezâdan yig.....202
Müferrih hab bulınmaz hâl-i rûy-ı dil-rübâdan yig
11-Gönüller aldığın inkâr ider meger zülfün.....203
Elini Mushaf'a urmış yemîn ider zülfün

12-Dilâ cihânı sirişkümle pür-şarâb itdün.....204
Behey harâb olası âlemi harâb itdün
13-Kaddün nihâli hem-ser-i serv-i sehî degül.....205
Tûbâyı alma sâyene ol kûtehi degül
14-Yılda bir açılup ancak şen olur bâğda gül.....206
Kanı ol gonca-i handân gibi şûh u şengül
15-Gülzâra gel nesîm-i sabâ gibi hôş-dem ol.....207
Açıl derûn-ı gonca gibi şâd u hurrem ol
16-Tapundur Ka'be-i ulyâ-yı eshâb-ı safâ kıblem.....208
Kapundur Mescid-i Aksâ-yı erbâb-ı vefâ kıblem
17- Nagamât eylemege başladı sanma anı sen.....209
Ehl-i sûzun sanemâ âteşin üfler ney-zen
18-Yazmış debir-i hikmet ezel safha-i güle.....210
Bülbül dem-â-dem ağlaya her bâr gül güle
19-Nesîm-ı subh eser cân-bahş olup âheste âheste.....211
Cihânda böyle cân virmiş degüldür dahi bir haste
20-Gönül şevk-i ruhunla yana geldi.....212
Cemâlün şem'ine pervâne geldi

VI. BÖLÜM

Eski harflerle verilen şiirleri

215 ... همک نوذ کیوذی ویذی ... ولاشی سکا
... بولرسن ... ذه ... ویره ... سکر و ... فتنی گچ
... بوسنی ... شه بن ... ولشه ... کاپر ... چاره ... مذه

216.....آب حیات لعلنه سر چشمهء جان تشنه در صون جرعهء جام لبک کم آب حیوان تشنه در

" ساقی زمان عیش می خوشکواردر بر قج پیاله نوش ایده نم نوبهاردر

" جانانه جفا قلمه نوله جانه صفادر آغیار المک چکدکمز یا نه بلادر

217....دل دردیلی غمکله دلفکار اولان بلور بیمار حالنی یه بیمار اولان بلور

" شاه کلده ژاله دوشمش غنجهء رعنامیدر شاه النده یا مرصع ساغر صهبامیدر

" قچان کیم ناز ایله رفتار ایدرلر سرو قامنلر قویار عاشقلرک باشنه اول دمده قیامنلر

فریادمه اول قامتی شمشاد یتشمز بکزر که انک کوشنه فریاد یتشمز

218....زلف سیلهی سایهء پر همایمش اقلیم حسنه آنکیچون پادشایمش

" زلف سیلهی سایهء پر همایمش اقلیم حسنه آنکیچون پادشایمش

" خلق عالم ازلی بویله پریشان انجق کمی خندان کمی کریان کمی نالان انجق

" رحم ایله آب دیدهء کهر نثاره کل امواج بحر اشکمی میر ایت کناره کل

219.....آغیلره قلدی خنجرله غمزه سی هجوم کفارد چکدی تیغنی صان پادشاه روم

" سویلمزکوسمش بکا جانانه سویلک سویلمسون نیلدم اول یار عالیشانه سویلک سویلمسون

" مهیا اولدی مجلس ساقیا پیمانه لر دونسون بو بزم روح بخشک شوقنه مستانه ل دونسون

220.....مدد اولدردی بنی درد و غم جانانه قانل اولمز دل دیوانه ایمه درمانه

" دوشمسه زلفدن عرق رخسار جانان اوستنه گریبا شبنم دوشر کلبرک خندان اوستنه

" خوش کلدی بکا میکده نک آب و هواسی واللهی کوزل یرده بیلمش یقلاسی

Önsöz

Divan edebiyatımızın önde gelen şâirlerinden, eski ve yeni bütün kaynaklarda gazel ustası olarak kabul edilen Bâkî'ye dâir bu çalışma, büyük ölçüde üniversite öğrencileri ve edebiyat öğretmenlerimiz gözönünde tutularak hazırlanmıştır.

Kitaba aldığımız metinler Dr Sabahattin Küçük'ün hazırlamışolduğu " Bâkî Dîvânı, Tenkitli Basım, T.D.K. yayınları, Ankara 1994 " adlı eserinden seçilmiştir. Eski harfli metinler ise büyük ölçüde Prof. Fahir İz'in "Eski Türk Edebiyatında Nazım " adlı kitabından alınmıştır.

VI Bölüm halinde hazırlanmış kitabın I.Bölümünde Bâkî'nin hayatı, san'atı ve eserleri üzerinde durulmuştur.

II. Bölümde on gazelinin açıklaması yapılmıştır. Açıklamalar yapılırken gazelin vezni, sonra sırasiyle beyitlerde geçen Arapça, Farsça ve bugün kullanılmayan Türkçe kelimelerin beyit içerisindeki anlamları verilmiştir. Daha sonra beyitler genellikle metne bağlı kalınarak nesre çevrilmiş, bazı beyitlerde anlamın daha güzel ve anlaşılır olması bakımından parantez içerisinde kelime ilaveleri yapılmıştır. Bilahire beyitteki kelime ilişkileri, mazmunlar ve edebi san'atlar gösterilmeğe çalışılmıştır.

III.Bölüme Bâkî'nin Kanûnî Sultan Süleyman'ın ölümü üzerine yazmış olduğu çok meşhur olmuş ve beğenilmiş terkib-i bendinden 3 bend ile 20 gazel alınmıştır. Burada da önce vezniyle

birlikte gazel verilmiş arkasından nesre çevrilmiştir. Beyitlerle ilgili açıklamalar özellikle öğrencilere araştırma alanı olarak bırakılmıştır.

IV. Bölüme de yine 20 gazel alınmıştır. Gazel metni verildikten sonra metnin hemen altına Arapça, Farsça ve bugün kullanılmayan Türkçe kelimelerin beyit içindeki anlamları verilmiştir. Bu kısımda öğrencinin gayretini biraz daha artırması hedeflenmiş, şiirin anahtarı durumundaki vezni, nesre çevrilmesi ve açıklaması tamamen öğrencilere bırakılmıştır.

V. Bölümde 20 gazelin yalnız metni verilmiş, yabancı kelimelerin anlamlarının bulunması da öğrencilerden ve okuyucudan beklenmiştir.

Divan edebiyatımızın malzemesi tamamen o gün kullanmış olduğumuz Arap alfabesiyledir. Bu bakımdan özellikle konuyla ilgili öğrenim görenlerin, araştırma yapacakların eski alfabeyi bilmek zorunluluğu vardır. Zaten üniversitelerimizin ilgili bölümlerinde bu yazının öğretimi de devam etmektedir. Bu bakımdan hem suyun kaynağından içilmesi, hem de Osmanlıca ve Eski Türk Edebiyatı derslerine destek olmak için VI. Bölümde ki 20 gazelin tamamı eski harfler ve orijinal imlalariyle verilmiştir. Böylece maksadımızın son aşaması olan bu bölümde öğrenci ve okuyucunun Bâkî'nin gazelleriyle yalnız kalmaları hedeflenmiştir. Kitap, kendisinden istifadenin en zor olduğu ve emek isteyen bu bölümiyle son bulmuştur.

Toker Yayınlarınca neşredilen Bâkî kitabının ve bundan

sonra neşri düşünülen " İski edebiyatımızın eskimeyecek simaları " nın, bu plan dahilinde ele alınacak olan kitaplarla tanıtımında başarılı olmayı ümit ediyor ve diliyoruz.

İstanbul- Şubat 2002 Numan KÜLEKÇİ

I. BÖLÜM

Hayatı

Kişiliği ve San'atı

Eserleri

Hayatı

XVI. yüzyılın ve Türk edebiyatının en tanınmış şairlerinden birisi de **Bâkî**'dir. 1526 (h.933) yılında **İstanbul**'da doğmuştur. Asıl adı **Mahmud Abdulbâkî**'dir. Babası Fatih Camii müezzinlerinden Mehmed Efendi adında bir kişidir. Babası hakkında hiçbir kaynak eserde bilgi yoktur. Ancak bazı kayıtlarda bu zatın sesinin çirkinliği yüzünden **Karga** lakabiyle anıldığı ve bu münasebetle Bâkî'ye de **Kargazâde** kimilerince de **Gurâbzâde** denildiği bildirilmektedir. Çocukluğu yoksulluk içinde geçen Bâki, fakir bir ailenin çocuğudur. Bu yüzden babası onu okutamamış saraç çıraklığına vermiştir. Ancak çok geçmeden medreseye devam imkânı bulmuştur. Devrin meşhur âlimleri, Ahaveyn (iki kardeş) lakabiyle anılan Karamanlı Ahmed ve Mehmed Efendi'lerden ders okumuştur. Ders arkadaşları arasında Nev'i, üsküblü Vâlihî, Edirneli Mecdî ve Hoca Sadeddin gibi geleceğin ünlü şâir, âlim ve tarihçileri vardı. Ders arkadaşları arasındaki şâir sayısı kendisiyle birlikte 14 e ulaşmıştır.

Bâki medresedeki tahsiline devam ederken bir taraftan da şiirle uğraşıyordu. İlk yazdığı gazellerinden olan:

Her kaçan gönlüme fikr-i ârız-ı dilber düşer
Güyiyâ mir'âta aks-i pertev-i hâver düşer

matla'lı gazelini Zâtî'ye (öl.1595/ h.952) gösterir. Zâtî'nin o

zaman Beyazıt Camii avlusunda devrin genç şâirlerinin devam ettiği bir remilci dükkânı vardır. Reis-i Şâirân-ı Rûm olarak anılmaktadır. Böyle güzel bir gazelin 18 yaşlarında bir çocuk tarafından yazılamıyacağına kanaat getirir. Bâkî'ye, kimsenin şiir hazinesine ve söz cebine el uzatmaması gerektiğine dair uzun uzun nasihatler eder ve bunun çok kötü ayıp bir şey olduğunu söyler. Bâkî'nin ısrarla şiirin kendisine ait olduğunu iddia etmesi üzerine Divanını açarak onu imtihan eder. Bâkî, Zâtî'nin kulakları ağır işittiğinden Divandaki güzel şiirleri ve inceliklerini eliyle işaret ederek bir bir gösterir. Zâti tatmin olur ve Bâkî de böylece san'at hayatına girmiş olur. Zâtî'nin şâirler mahfili dükkânına epey bir zaman devam etmiş onun pek çok şiirine nazireler söylemiştir. Birkaçı şunlardır:

Zâtî: *Öptü dehânını meger ey dilrübâ kabak*
Kim kahkahayla vay ki güler dâ'imâ kabak

Bâkî: Kasd eyler ağzun öpmek içün dâ'imâ kabak
Olur boğazı iplü degüldür şehâ kabak

Zâtî : *Dil döküp ağzın arar her dem sürâhî sâgarın*
Eylemez ikrâr ağzın öptügün ol dilberin

Bâkî: Cam la'lündür senün âyîne rûy-ı enverün
Adı var Câm-ı Cem ü Âyîne-i İskender'ün

Zâtî: *Nice zapteyleyeyim yaşını ben mahzûnun*
Bir avuç hâk yolun bağlayamaz Ceyhûn'un

Bâkî: Elemin Kays'a kıyâs itme dil-i mahzûnun
Aklı yoğ idi ne derdi zar idi Mecnûn'un

Bâkî'nin bu gayretlerini ve kabiliyetini takdir eden üstad şâir de onun gazellerine nazireler yazmaktan geri durmamış, hatta onun:

Kaddümi çeng eşkümi rûd eyledün
Cismüm âteş cânumı ûd eyledün

matla'lı gazelini tazmin ederek Divanına koymuştur.

Giderek devrin şâirleri arasında da bir mevki kazanmağa başlayan Bâkî, medrese tahsilini de devam ettiriyordu. 26-27 yaşlarında iken, 1552 de Kanûnî tarafından yeni yaptırılan Süleymaniye medreselerinden birinin müderrisliğine ta'yin edilen Kadızâde Şemseddin Ahmed Efendi'nin derslerine devama başladı. Kısa bir sürede hocasının güven ve takdirini kazanan Bâkî, onun aracılığiyle yapılmakta olan diğer medresenin bina eminliğine tayin edilir.1555 de Nahcıvan seferinden dönen Kanuni'ye:

Etdi şehri şeref-i makdem-i sultân-ı cihân
Reşk-i bâğ-ı İrem ü gayret-i gülzâr-ı cinân

matla'lı kasidesini takdim ederek iltifatını kazanır. Kendisini Kanûnî Sultan Süleyman'a tanıtması ilk defa bu kasideyle olur.

Bu sıralarda Haleb kadısı olan hocası Kadızâde Şemseddin Ahmed Efendi'nin maiyetinde Haleb'e gider. Haleb'de dört yıl kadar kalır. Kadızâde için:

Perde-i şâm olıcak mihre nikâb-ı ruhsâr

Zâhir oldı gözüme hey'et-i ebrû-yı nigâr

matla'lı bahariyye kasidesini. Haleb beylerbeği Kubad Paşa'ya da:

Ne hôş yaraşdı sipihre kevâkib içre hilâl

Takında pâyine gûyâ ki cevheri halhâl

matla'lı hilâl vasfındaki kasidesini bu sırada yazar.

Kadızâde Şemseddin Ahmed Efendi 1560 yılında Halep kadılığından istifa edince Bâkî de hocasıyla birlikte İstanbul'a döndü. İstanbul'a dönerken Konya'ya uğradıkları sırada burada kadı olarak bulunan Ebussuûd-zâde Mehmed Çelebi'den babası Şeyhulislam Ebussuûd Efendi'ye bir tavsiye mektubu aldı. İstanbul'a dönünce tavsiye mektubu ile birlikte Şeyhulislam'a:

Ağardı berf ile yir yir çemende cism-i nihâl

Niteki penbe-i dâğ ile sîne-i abdâl

matla'lı şita'iyye kasidesini sunarak 1561 yılında dânişmend oldu. Bu tayininde. Rüstem Paşa'nın idamı ile sadarete getirilen Semiz Ali Paşa'ya sunduğu:

Rûh-bahş oldı Mesîhâ-sıfat enfâs-ı bahâr

Açdılar dîdelerin hâb-ı ademden ezhâr

matla'lı bahariyye ile:

Zer ü gevherle kılup zîver-i efser hâtem

Zîb ü zînetde geçer hem-ser-i Kayser hâtem

matla'lı Hâtem kasideleri de şüphesiz çok etkili olmuştur

Sadrazam Semiz Ali Paşa ve mirahur Ferhad Ağa vasıtasiyle Kanûnî'nin dikkatini çeken Bâkî'nin şiirlerini padişah pek beğenir. 25 akçelik bir medreseye müderris olarak tayini için ferman çıkar. Ancak o sırada Rumeli kazaskeri olan Hâmid Efendi, henüz danişmend olan bir kimsenin birden bire 25 akçe ile tayinini kanunsuz bulur ve emri yerine getirmek istemez. Bunun üzerine Kanûnî, kendi hazinesinden ödenmek kaydıyla Bâkî'yi 30 akçelik Silivri Piri Paşa medresesi müderrisliğine tayin eder. Kısa bir müddet sonra da İstanbul Murad Paşa medresesine naklettirir. Bâkî artık refaha ulaşmıştır. Bir taraftan Kanûnî'ye minnet duygularını belirten kasideler sunarken, bir taraftan da padişahın nazire yazması emriyle gönderdiği gazellerini tanzir etmektedir. Onun:

Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi

matla'lı meşhur gazeline yaptığı beş bendlik tahmis, bu türün beğenilen örneklerindendir. Muhibbi mahlasiyle şiirler yazan Kanûnî'nin:

Yüzüni görmeyeli bu dil-i tıvâre meded
Ölesi derd ile irişmedin ol yâre meded

matla'lı gazeline yazdığı:

Eylesün la'lini dermân elif-i bimâre meded
Dôstlar işte ben öldüm bana bir çâre meded

beytiyle başlayan gazeli ise bu nazirelerin ünlülerindendir. Bâkî yazdığı diğer nazirelerle de hem çokça caizeler alıyor, hem de

mesleğinde ilerliyordu.Yine ilk şiirlerinden oluşan divanını da bu sıralarda Kanûnî'nin emri ile düzenlemişti. Hükümdar ile Bâkî arasındaki bağ giderek öylesine kuvvetlenmiştir ki bunu en güzel biçimde yine Kanûnî ifade etmiştir. Kaynaklarda bildirildiğine göre Kanûnî Sultan Süleyman " Padişahlığımın birkaç yerinden hazz-ı vâfirim vardır. Biri de Abdulbâkî gibi bir tab'-ı pâk vücudu bulup çıkarıp i'tibâr eylediğimdir " dermiş. Kanûnî ile Bâkî arasındaki bu çok sıcak rabıtayı ders arkadaşlarından Nev'i meşhur bir kasidesinde şu beyitle dile getirir.

Nev'i'ye lutf it muîn ol kim Zahîr-i vakt ola
Bâkî'yi Sultân Süleymân itti Selmân-ı zamân

Bâkî, Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'nın da tevecc0hünü kazanmıştır. Mensur eserlerinin üçünü Sadrazamın emriyle kaleme almıştır. Hiç kaside sunmadığı Sokullu için, Kanûnî'nin ölümü üzerine yazdığı ve edebiyatımızın en içli mersiyelerinden biri olan terkib-i bendin sekizinci bendini ayırmıştır. Diğer bendlerden farklı olarak 10 beyit halinde kaleme alınmış olan bu bend, bazı divan nüshalarında Vezir-i A'zamın medhi ve Kanûnî'nin ölümü üzerine aldığı tedbirlerin anıldığı bir başlıkla verilmektedir. Bâkî'nin Kanûnî'ye karşı çok derin bağlılık ve samimiyetinin manzumesi olan mersiyenin yedinci bendinde padişahın ölümünden duyulan hüzün ile tahta yeni geçen Sultan II.Selim'in medhi içiçedir.

Kanûnî'nin 1566 da ölümü üzerine tahta geçen Sultan II.Selim için hemen:

Bi-hamdi'llâh şeref buldı yine mülk-i Süleymânî

Cülûs itdi sa'âdet tahtına İskender-i sânî

beytiyle başlayan 39 beyitlik bir de cülûsiyye yazar. Ancak bu cülûsiyye onun Murad Paşa Medresesinden azlini önleyemez. Mazuliyet devresinde Münşeat sahibi Feridun Bey'in ve Sokullu Mehmed Paşa'nın himayesini sağlamağa muvaffak olan Bâkî 1569 da Mahmud Paşa, 1571 de de Eyüb Sultan Medresesine müderris olarak ta'yin edilir. Böylece Bâkî, durumunu düzeltmiş ve yine ilerlemeye başlamış 1573 de Sahn müderrisi olmuştur. Aynı yıl hükümdarın meclislerine davet olunmağa başlamış ve bu yakınlığı fırsat bilerek Selim ya da Selimi mahlaslariyle şiir yazan Sultan II.Selim'in iki gazelini tahmis etmiş, bazı gazellerine de nazireler yazmıştır. Bâkî, beğenilen gazellerinden biri olan:

Ezelden şâh-ı aşkun bende-i fermânıyuz cânâ

Mahabbet mülkinün sultân-ı âlî-şânıyuz cânâ

beytiyle başlayan gazelini II.Selim'in:

Mahabbet mülkinün bir bende-i fermânıyuz cânâ

Gedâ-yı kûy-ı aşkuz âlemin sultânıyuz cânâ

matla'lı gazeline nazire olarak yazmıştır. Padişahın:

Hoşdur çemende seyr edelim tâze yâr ile

Tâ düşmenün yüreği yana taze yareyle

ve,

Kudretin izhâr edüp Hak hazreti azze ve cell

Cümle hûbân içre sen cânânı kılmış bî-bedel

matla'lı gazellerini de tahmis etmiştir.

1574 de tahta geçen III.Murad devrinde de sarayla olan güzel ilişkileri devam etti. 1575 de en yüksek derecede ki Süleymaniye Medresesi müderrisliğine getirildi. Ancak bu tayinden çok kısa bir süre sonra onu çekemeyen düşmanlarının iftirasına uğradı. Düşmanları ona isnad ettikleri bir gazelde Bâkî'nin, hükümdarın ihsan ve iltifatlarını küçümsediğini ve II.Selim'i ona tercih ettiğin ileri sürerek III.Murad'ı da buna inandırırlar. Padişah Bâkî'yi Süleymaniye müderrisliğinden attığı gibi İstanbul'dan da uzaklaştırılması için ferman çıkarır.

Araya giren dostları söz konusu gazelin Nâmî adlı başka bir şâire ait olduğuna padişahı inandırırlar . Affedilen Bâkî, 1576 da Edirne Selimiyesi müderrisliğine, buradan da 1579 da Mekke kadılığına ta'yin edilir. Bir yıl sonra da Medine kadılığına getirilir.

1581 / h.989 da bu görevinden azledilen Bâkî, uzun süredir ayrı kaldığı saray çevresine ve doğup büyüdüğü İstanbul'a döndü. Tekrar hükümdara yaklaşabilmek için Mekke'de iken tercüme etmiş olduğu Mekke Tarihi'ni III.Murad'a takdim etti.

Ayrıca bir kaside ile birkaç da gazel sundu. Bir taraftan da Murâdî mahlasiyle şiirler yazan hükümdarın gazellerine nazireler yazıyordu.

Bâkî'nin bu gayretlerine Ferhad Paşa, Siyavuş Paşa ve eski ders arkadaşı Hoca Sa'deddin Efendi'nin koruyuculukları da eklenince 1584 de tekrar İstanbul kadısı oldu. Fakat aynı yıl içerisinde azledilerek Üsküdar'da ikamete mecbur edildi.

1585 de yeniden İstanbul kadılığına, kısa bir zaman sonra da Anadolu kazaskerliğine getirildi. Bu görevde ancak iki yıl kalabildi. 1587 de azledilen Bâkî üç yıl sonra tekrar Anadolu kazaskeri bir müddet sonra da Rumeli kazaskeri oldu. Böylece ilmiyye sınıfının en üst kademesi olan şeyhulislamlık makamına bir adım kalmıştı. Fakat Rumeli kazaskeri oluşundan üç ay sonra 1591 yılında tekaüd edildi.

Şeyhulislamlığa bu kadar yaklaşmışken bu makamı elde edemeden emekli edilmek, ihtiyarlığı nedeniyle rütbe ve mevki hırsı iyice artan şaire çok dokunuyordu.

1594 yılında Sultan Murad'ın ölümü ve III.Mehmed'in tahta geçişi ihtiyar şairi tekrar ümide düşürdü. Hemen vakit geçirmeden:

Minnet Cenâb-ı Hakka demi-â-dem hezâr bâr

Fasl-ı şitâda bâğ-ı cihân buldı nevbahâr

matla'lı 25 beyitlik bir cülusiyye takdim etti. Sultan, babasına ve dedesine yıllarca hizmet eden, Osmanlı imparatorluğunun her yanında sultanü'ş-şuara olarak anılan ihtiyar şairi ikinci defa Rumeli kazaskerliğine ta'yin etti. Ancak onun gözü şeyhulislamlıktaydı. Bu makamı elde edebilmek için çeşitli oyunlar içinde yer almaktan çekinmeyen şâirin hesapları tutmayınca şeyhulislam Bostanzâde'nin etkisiyle Rumeli kazaskerliğinden de oldu. Tekrar evine çekilen Bâkî, her zaman yaptığı gibi eski makamı Rumeli kazaskerliğine gelebilmek için kasidelerle genç padişaha yalvarmağa başladı. Nihayet üç yıllık bir ayrılıktan sonra 1597 yılında üçüncü defa Rumeli kazaskeri oldu. Eğer eski arkadaşı Hoca Sadeddin Efendi'nin padişah üzerindeki ağırlığı olmasaydı Bostanzâde'nin ölümünden sonra şeyhulislam olacaktı. III.Mehmed, hocası Sadeddin Efendi'yi şeyhulislam yapınca son emeli şeyhulilamlığa ulaşamayan şâir de üzüntü ve ümitsizlik içinde istifaya mecbur oldu.

Artık yaşı da epey ilerlemişti. Sadeddin Efendi'nin 1599 yılında aniden vefat etmesi kısa bir müddet için Bâkî'yi tekrar ümide düşürdü. Ama bu sefer de ümidi gerçekleşmedi. Padişah bu makama Sunullah Efendi'yi ta'yin etti. Bu son hayal kırıklığı zaten zayıf, hastalıklı bir bünyeye, sinirli bir ruhi yapıya sahip şâiri

yatağa düşürdü. Çeşitli hastalıkların pençesinde iken biraz düzelir gibi oldu. Tam nekahet devresinde iken bir gün her nedense konağındaki cariyelere kızdı. Onları bizzat döverek cezalandırmağa kalkışınca asabilik hastalığı nüks etti. Tekrar yatağa düştü.

Dört padişah devrini yaşamış çeşitli idbar ve ikbali yaşamış ihtiyar sultanü'ş-şuaranın tûl-i emeli 7 Kasım 1600 (23 Ramazan 1008) tarihinde hayatiyle birlikte son buldu.

Bekâ-yı şöhreti yakalıyan ancak dünyada bâkî hayatı yakalıyamayan şâirin ölümü fikir ve san'at âleminde derin bir teessür uyandırdı. Devlet erkânı, vezirler, âlimler, şiir ve san'atla ilgisi olan kimseler, bütün yârân şâire son hizmette bulunabilmek için Fâtih Camiinde toplandılar. Cenaze namazını, son rakibi Şeyhulislam Sun'ullah Efendi bizzat kıldırdı. Na'şı musallâ taşına konulunca tabutun önünde Bâkî'nin çok tanınmış şu beytini okudu.

*Kadrüni seng-i musallâda bilüp ey **Bâkî***
Turup el bağlayalar karşuna yârân saf saf

Cenaze büyük bir kalabalık tarafından Edirnekapı haricinde Emir Buhari Tekyesi yakınına defnedilmiştir. Ölümüne pek çok tarih söylenmiştir. Mezar taşına Bağdatlı Hâdi'nin şu tarh mısrai kazılmıştır.

Bâkî Efendi gitdi ukbâya bin sekizde

Bazı mecmualardaki kayda göre, ölümünde cebinde son

manzumesi olabilecek şu gazel bulunmuştur.

Gitti Kayser kasrının tâk u revâkı kalmadı
Niçe Kisra geçti tâk u tumturakı kalmadı

Bezm-i kesrstten bir evvel getirdük ayağı
Meclis âhir oldı gitti bâde sâkî kalmadı

Şevk ü zevk ehli çekildi biz dahi yâ Hû didik
Zevk gitti âlemin ehl-i mezâkı kalmadı

Müttefik yok bir yire âlemde çok ehl-i nifâk
Rikka dânâ ehli yok ehşt ittifâkı kalmadı

Gam değil Bâkî bekâ semtine kılsa irtihâl
Nice şehler bu fenâ mülkünde bâkî kalmadı

Bâkî'nin. Kanûnî tarafından kendisine verilen Tûti adında sarayda yetişmiş, şâirliği olan bir kadınla evlendiği rivayeti vardır. Iki erkek çocuğu olmuştur. Şeyhi mahlasiyle şiirler yazan Şeyh Mehmed çeşitli medreselerde müderrislıklerde bulunmuş, kadılık yapmış 1629 da vefat etmiştir. Öteki oğlu Abdurrahman da müderrislık ve kadılıklarda bulunmuş 1635 de vefat etmiştir.

Kişiliği ve San'atı

Prof.Dr. Fuat Köprülü Bâkî hakkında Divan Edebiyatı Antolojisinde şu bilgileri veriyor. " Bâkî, daha gençliğinden beri açık tabiatlı, şuh, şen, zarif, serbest bir adamdı; düşündüğünü hemen söyler, en ufak bir nükteyi herhangi mecliste olursa olsun sarfetmekten çekinmezdi. Zevk ve safa alemlerinde ne kadar serbest ise, en ciddi meclislerdede ayni serbestiyi gösterirdi. Zamanı ricalinden bir çoğunu darıltması, muhtelif zamanlarda ağır ithamlara maruz kalması, hep bu nükteci, zarif, biraz geveze dedikoducu mizacının iktizasıydı. Bundan dolayı bütün meclislerde vücudu aranır, bulunmadığı zaman mutlaka yokluğu hissedilirdi.

Hayatta herkesi olduğu gibi, yani bütün meziyetleri ve kusurlarıyla birlikte kabul etmelidir. Bakî'de de bu itibar ile bir çok kusurlar bulunabilir. Mesela sinirli, alıngan, ağzına geleni söylemekten çekinmez, lisanıyla herkesi iğneler bir adamdı. Resmi mevkilere büyük ehemmiyet vererek siyasi hayata bir memur ihtirasıyla kapılması, hayatının son yıllarında bile mevki hırsından kurtulamaması, onun için bir za'f sayılır. Lakin bu za'fları yanında bir çok ahlakî meziyetlerini de unutmamalıdır. "

Şâirlerin birbirleriyle, etraflarındaki kimselerle hatta devlet ricaliyle nükte, latife yollu sözlerle şakalaşmaları, kimi zaman bunu hiciv hatta küfür dozuna çıkarmaları XVI. Yüzyılda sık görülen, giderek moda haline gelmiş bir hususdur. Bu durum XVII. Yüzyılda artarak devam etmiş Nef'î ile en büyük temsilcisine kavuşmuştur.

Bâkî, kendisine karşı yapılan latifelere, sataşmalara ekseriyetle kızmamış, esas itibariyle san'atı gaye edinmiş bir şâir olarak terbiye sınırlarını zorlamamıştır. Daha medrese arkadaşı iken birbirlerini kıskanan ve aralarında rekabet hissinden doğan bir zıtlık bulunan Nev'î ile Bâkî arasında birbirlerini incitmeyen zarif nükte ve latifeler cereyan etmiştir.

Bâkî'ye sataşanlardan çoğu onun hakkında kargazâde ve karga lâkablarını kullanmışlardır. Herhalde babasının çirkin sesli bir müezzin olması dolayısiyle kargazâde, kendisinin de çirkin yüzlü ve boşboğaz birisi olması nedeniyle karga lakablariyle anılmıştır. İlk defa Emrî'nin bir kıt'asında kendisine karga demesinden sonra bu lakabın yayıldığı rivayeti vardır. Edirneli Emrî, Mecdi, Dimetokalı Deli Kerim, ve Gubârî'nin ağır hicivleri karşısında cevap verirken seviyeli kalmaya çaba sarfetmiştir.

Divan edebiyatiyle ilgili araştırmalarda baş vurulan kaynakların ilk sırasında şu'arâ tezkireleri yer alır. Bâkî'nin

yaşadığı dönemde meydana getirilmiş tezkirelerin hepsi ondan övgü ile bahsetmektedir. Bâkî yirmi yaşlarında bir delikanlı iken tezkiresini yazan Latifî, bu körpe delikanlıdan nev-heves ama şiir san'atına vâkıf bir şâir olarak bahseder. Ahdî onu büyük İran şâirleriyle karşılaştırır. Aşık Çelebi hem kendi devrinin hem de önceki yüzyılların en büyük şâiri olduğunu, o yetiştikten sonra diğer şâirlerin adlarının şu'arâ defterinden silindiğini söyler. Bâkî şöhretinin zirvesindeyken tezkiresini kaleme alan Hasan Çelebi ise onu Husrev, Selmân ve Zâhir gibi ünlü İran şâirleriyle karşılaştırır ve " Sultân-ı Şâirân-ı Rûm " ilan ederek Osmanlı ülkesinde bir benzeri daha olmayan şâir olarak değerlendirir.

Görüldüğü gibi tezkirecilerin hepsi onu devrinin en büyük şâiri olarak görmüşlerdir. Eserleri ve şöhreti, Macaristan hudutlarından Irak'a, Azerbaycan'a hatta tezkireci Riyâzî'ye göre Hind saraylarına kadar ulaşan Sultanü'şşuarâ, melikü'şşuarâ lakablariyle Osmanlı şâirleri arasında, daha hayatta iken bu kadar geniş ve sağlam bir şöhret kazanan şâir hemen yok gibidir. Bütün tezkireler, edebi kaynaklar, kendi devrinden başlayarak XVII – XIX. asırların en büyük şâirleri onu hep büyük bir şâir ve en büyük gazelci olarak tebcil etmişlerdir.

Sağlam bir medrese öğrenimi görmüş olan şâirin çok geniş bir bilgi ve kültür birikimine sahip olduğu daha ilk şiirlerinden itibaren kendini gösterir. Bâkî'nin, kendisi de büyük

bir şâir olduğunun ve san'atının farkındadır. Şu birkaç beyti buna işarettir.

Bu arsada Bâki nice üstâda yetişdi
Alemde bugün ana bir üstâd yetişmez

Mükedder kılmasun gerd-i küdûret çeşme-i câmı
Bilürsün âb-ı rûy-ı mülket-i Osmâniyüz cânâ

Meddâh olalı çeşm-i gazâlânına Bâkî
Öğrendi gazel tarzını Rûmun şu'arâsı

Bu devr içinde benem pâdişâh-ı mülk-i suhan
Bana sunıldı kasîde bana virildi gazel

Âbdâr olsa n'ola mîve-i şi'r-i Bâkî
Urmadı kimse bu bâğ içre dahı böyle kalem

XVI. asrın Fuzûlî'den daha çok ve daha çabuk şöhrete ulaşmış şâiri rind ve kalender tabiatlı bir kimsedir. Müreffeh bir hayat sürmüş, ömrünü İstanbul saraylarında geçirmiş şâirin gazellerinde hemen bütün hayalleri bezm ü mey etrafında toplanmıştır. XVIII.asır şâirlerinden Nedim'de çok daha belirginleşen Epiküryen felsefi görüşe uygun düşünceleri ve hayat tarzı şiirlerine de yansımıştır. Şiirlerinde hayatın geçici heveslerini terennüm etmiştir. Buna göre insan kısa ömrünü iyi

değerlendirmeli , gam, keder ve üzüntüyü bir tarafa bırakmalı, elden geldiğince zevk ve eğlence içinde ömür geçirmelidir.

Gâfil geçürme ömri bu dem günc-i gamda kim
Menzil kenâr-ı bâğ u leb-i cûybârdur

* * *

Zâyi' geçürme fursatı kim bâğ-ı âlemün
Gül devri gibi devleti nâ-pâydârdur

* * *

Çarh yüz döndürmedin gülşende ayş it Bâkiyâ
Sebzeler zîbâ hevâlar i'tidâl üstindedür

* * *

Devr elinden Bâkiyâ gam çekme âlem böyledür
Gül nasîb-i hâr u has bülbül giriftâr-ı kafes

Esas itibariyle Bâkî'nin şiirlerinde derinlik yoktur. Yukardaki misallerin dışındaki şiirlerinde de ilk anlamın altında başka anlamlar araştırmak doğru olmaz. Söylediğini dümdüz söyler. Aşağıdaki birkaç beyit de hem bu söyleyişe hem de Nedim'e çok benzer Nedimvârî söyleyişe misâl gösterilebilecek beyitlerdir.

Çemende goncaya bakup dimiş bir ehl-i nazar
O yârun ağzına nisbet tarâveti yokdur

* * *

Kadehden gayrı bir la'lün öper yok
Kemerden gayrı bilüni kucar yok

* * *

Dildâdelerün hakkına söz geçmedi hergiz
İnsâf aceb teng imiş ey gonca dehânun

* * *

Bûseyi eksük eylemez cânân
Bundan artuk bana dahı ne gerek

* * *

Dünyede öldügüme hîç gam yimezdüm Bâkiyâ
Bir gice pehlûya çeksem ol melek-sîmâcugı

Cihânı bir efsaneye benzeten şâir, onun keder ve mutluluğunu da rü'ya olarak nitelendirir. Vefasız dünyaya bağlanmamalıdır.

Cihân efsânedür aldanma Bâkî
Gam u şâdî hayâl-i hâba benzer

* * *

Dehre meftûn olma ey Bâkî felek râm oldı tut
Bî-vefâ dünyâ hele ben bildügüm dünyâ mıdur

* * *

Çarh-ı gaddârda vefâ n'eyler
Kâse-i ser-nigûnda mâ n'eyler

Divan şâirlerinin hemen hepsinde dünyadan, talihten, zamandan ve insanlardan şikâyet üslûb haline gelmiştir. Ayni durum Bâkî'de de görülmektedir. Bir çok beytinde ve gazelinde olduğu gibi aşağıdaki gazelinde de baştan sona devletin ileri gelenlerinden, insanlardan, insanların bencilliğinden, câhil kimselerin kemâl sahibi kimselere tercih edilmesinden yakınmaktadır.

Ey gönül a'yân-ı devlet içre himmet kalmadı
Kimden umarsın kerem ehl-i mürüvvet kalmadı

Nefse nefsî oldı âlem her kişi hayretdedür
Kimseden hiç kimseye dermâna tâkat kalmadı

Ey dirîgâ lutf u ihsânun kapusın yapdılar
Zikri hayr olsun dinür sâhib-sa'âdet kalmadı

Gel zuhûr it kandasın ey Mehdi-i sâhib-kırân
Kim cihânda zâhir olmaduk alâmet kalmadı

Câhil ü nâdân olı gör ister isen mertebe
Kim kemâl ehline Bâkî şimdi rağbet kalmadı

* * *

Ehl-i diller geçinür hâk-i mezelletde zelîl
Gün gibi evc-i felekde yiri her bir dûnun

Bâkî'nin şiirlerinde tasavvuf görülmez. Ancak bu hiç yoktur anlamına da gelmez. Onda da hemen her dîvan şâirinde görülen mutad ifadeler hatta daha fazlası vardır. Ancak Nedim'de görülen epiküryen düşünceye yaklaştığı kadar elbetteki çağdaşı Fuzûlî'nin lâhutî heyecanına yaklaşamamıştır. Onun tasavvufî cephesiyle ilgili olarak Prof.Dr. Ali Nihat Tarlan şöyle diyor." .....Bazan beyitlerin arasında bu noktaya şöyle bir temas ederse de onu ne kendinden evvelki mutasavvıf şâirler, hatta ne muasırları kadar derinleştirebilmiştir. Esasen bu tasavvufi umdenin esaslı ve derli toplu ifadesi nihayet birkaç beyte inhisar eder. Bunlarda da vecid yoktur. " Ancak bu konuya temas bakımından Bâkî'nin divanında birkaç beyitten çok daha fazlasını gördüğümüzü de ifade etmek istiyoruz. Fuzûlî'nin ulaştığı vecde elbette ulaşamamıştır. Tasavvufi duyuş ve düşünüşlerini onun kadar mazmunlarla arka planda ifade edememiştir. Na'ili'de görüldüğü gibi sebk-i hindînin bir özelliği olarak çok girift ve karmaşık tahayyüller içerisinde tasavvufî ifadeleri gizlememiştir. Ama bu konuya, açık ve yüzeysel olarak dini, tasavvufî ıstılahları kullanarak kimi zaman aşağıda matla beyitlerini yazdığımız ve ileriki sahifelerde açıklamağa çalıştığımız gazellerde olduğu gibi baştan sona değinmiştir.

Hûrşîd ruhun kendüyi kim göstere cânâ
Minnet mi kalur mihr-i ziyâ-güstere cânâ

* * *

Âlâyiş-i dünyâdan el çekmege niyyet var
Yakında adem dirler bir şehre azîmet var

* * *

Fermân-ı aşka cân ile var inkıyâdumuz
Hükm-i kazâya zerre kadar yok inâdumuz

* * *

Mâsivâdan tama'-ı nusreti az eyleyelüm
Lutf u ihsânı çok Allâha niyâz eyleyelüm

Kimi manzumelerinde de aşağıda birkaç örneğini verdiğimiz gibi beyitlere inhisar ettirmiştir.

Gögsin gererdi zühd ile Bâkî bu arsada
Nâgeh tokındı tîr-i mahabbet kazâyı gör

* * *

Bâkî çeker mi bâde-i engûr minnetin
Her kim ki mest-i cür'a-i câm-ı Elest olur

* * *

İlâhî tab'-ı Bâkî'den rüsûm-ı gayrı mahv eyle
Ki asla kalmaya kalbinde nakş-ı mâsivâdan haz

* * *

Zâhidâ ibret gözin aç sûret-i zîbâya bak
Bir nazar âyîne-i sun'-ı cihân-ârâya bak

* * *

Umûrun Hakka tevfiz it tevekkül eyle ey Bâkî
Ki cây-ı iltica olmaz cenâb-ı Kibriyâdan yig

* * *

Eyleyüp zühdün binâ-yı süst-bünyâdın harâb
Hâne-i aşkun esâsın üstüvâr itsem gerek

Bezm-i kesretten çekildi câm-veş Bâkî gönül
Tekye-i vahdetde uzlet ihtiyâr itsem gerek

* * *

Şi'r-i Bâkî'ye kulak tutmasa zâhid ne aceb
Söz güherdür ne bilür kadrini nâdân güherün

* * *

Bâkî şarâb-ı aşk ile rüsvây olup gezer
Anı gerekse yahşı gerekse yaman tutun

* * *

Bâkî husâl-i merdüm-i nâkış-vücûdı ko
İnsân-ı kâmil olmağa sa'y eyle âdem ol

Bâkî'nin şiirlerinde sevgiliye, aşka dair bu çok rahat söyleyişler yanında tabiat da önemli bir yer tutar. Ancak tabiat diğer divan şâirlerinde görüldüğü gibi soyut bir anlatımla şiirlerinde yer alır. Bu anlatım çoğu zaman tablolaştırılabilecek bir karakterde karşımıza çıkar. Şiirlerinde az da olsa İstanbul'un da adı geçer.

Meydân-ı iyd-gehde peri-çihreler gibi
Fâhir libâslar ile hırâm itdi nevbahâr

* * *

Döşedi mihr-i felek yolları dîbâlar ile
Etdi teşrîf çemen mülkini sultân-ı bahâr

* * *

Gül devri ayş mevsimidür mutrıbâ bu gün
Bülbül-sıfat çemende biraz gulgul eylesen

* * *

Serv-kâmetler iki yanun alurlar yolun
Râh-ı gülzâre döner yolları İstanbul'un

Kanûnî şarap getiren gemilerin İstanbulla Kalata arasında yakılmasını emrettiği zaman da:

Reh-i meyhâneyi kat' itdi tîg-i kahrı sultânun
Su gibi arasın kesdi Sıtanbul u Kalatanun

matla'lı gazelini yazar.

Bâkî'nin şiirlerinde mahallileşmeye yönelme kabul edebileceğimiz oranda halk söyleyiş ve deyimlerine de rastlanmaktadır. Bunları kimi zamanda divan şiirinin geleneksel maznunları içerisinde sevgili ile ilgili tarif ve tasvirler yaparken kullanır. Aşağıdaki bazı misallerde olduğu gibi.

Bencileyin günin geçürür âh u vâh ile
Sencileyin vefâsuzı her kim sever geçer

* * *

Zülfünden ayru Bâkî bir hal ile yürür kim
Zencîrden boşanmış dîvânedür sanurlar

* * *

Başını alur giderdi Bâkî derdünden senün
N'eylesün ey serv-kad ümmîd-i vaslun bağlar

* * *

Gönüller aldugın inkâr ider meger zülfün
Elini mushafa urmış yemîn ider zülfün

* * *

Künc-i gamda ko ağlasun Bâkî
Yâr sevmek anun nesine gerek

Bâkî'nin şiirlerinde halk inanışları ve adetlerine de yer verilmiştir. Sevgiliyi görünce vuslat arzusuna düşen âşığı, Ka'be ilk defa göründüğünde yapılan duaların kabul edileceği inancıyla ele alır.

Yüzün görüp n'ola vaslun temennâ eylese Bâkî
Görinse Ka'be dirler müstecâb olur du'â kıblem

Şu beyitler de yine bazı inanışların dillendirildiği beyitlerdir.

Başumı kesdügine râzıyem ol hûnînün
Ayagın bassa yüzüm üstine kassâb gibi

* * *

Takınur göz degmesün diyü hamâ'il boynına
Sakınur yavuz nazardan n'eylesün anacugı

* * *

Gel zuhûr it kandasın ey Mehdî-i sâhib-kırân
Kim cihânda zâhir olmaduk alâmet kalmadı

Bâkî'nin yetiştiği dönem Osmanlı İmparatorluğunun Kanûnî ile ulaştığı en parlak devirdir. Devrin zenginliği, rahat hayatı ve hep zaferlerle sonuçlanan seferlerin aksini şiirlerinde bulmak mutantan sesini işitmek, hissetmek ve bunlara dair kelimeleri görmek mümkün olmaktadır. Aşağıdaki beyitleri de şâirin bu özelliğinin örnekleri olarak alıyoruz.

Âşık oldum bir sipâhî-zâdeye
Hışm idüp bana levendin gösterür

* * *

Yügrük atun kılıcun keskin didüm
Gâh tîgın geh semsndin gösterür

* * *

Nat'-ı zemîne at salıcak fâris-i bahâr
Düşdi şükûfeler hep önine piyâde-var

* * *

Cünd-i gam şâhısın ne gam Bâkî
Bunca hayl ü sipâha mensûbuz

* * *

Müje haylin dizer ol gamze-i fettân saf saf
Gûyiyâ cenge turur nîze-güzârân saf saf

Leşger-i eşk-i firâvân ile ceng itmek içün
Gönderür mevclerin lücce-i ummân saf saf

* * *

Tab'-ı Bâkî ol şeh-i Hayder-şeca'ât şevkine
Arsa-i kevn ü mekânı geşt ider Düldül gibi

Bâkî'nin gazelleri şekil bakımından mükemmel, nazım tekniği son derece güçlü bir şâirdir. Bir heykeltraş titizliğiyle kelimeler üzerinde durmuştur. Pürüzsüz ve temiz bir nazım diline sahiptir. İstanbul türkçesini şiire sokmuştur. Prof. Fuat Köprülü'nün, Divan edebiyatı antolojisinde onun üslub ve şekil özelliklerine dair söylediği birkaç cümleyi de buraya alıyoruz. " .....Tasvirî parçalarında mebzûl bir renk ve hayal şaşaası, temiz ve ahenkli bir üslub vardır. Gazellerinde birçok kelime oyunları , cinaslar, tasannular bulunmakla beraber, asla ibtizale, bayağılığa düşmez. Hislerinde mesela Fuzuli gibi samimilik ve derinlik yoktur; lakin,mahir bir heykeltraş gibi mevzuuna istediği gibi şekil vermeğe muvaffak olur. Şiirlerinde hep cazip bir musiki, hem de kusursuz bir şekil güzelliği vardır. Gazellerinin asırlarca tanziri imkansız birer numune addedilmesi, işte bundan dolayıdır.Türk Klasisizmi onunla en yüksek derecesine ermiş addolunabilir. "

Sağlığında büyük bir üne kavuşmuş, ünü ülke sınırlarını aşmış şâirden bütün kaynaklarda saygı ile bahsedilmektedir.

Şiirlerine XVI. asırdan başlayarak bir çok nazire yazılmış, gazelleri tahmis veya tesdis edilmiştir. Emri, Ümidî, Gubârî, Cinânî, Şühûdî, Nev'izâde Atâyî, Riyâzi, Beyâni, Ruhi, Sâni'î, Mes'ûdî, Gelibolulu Ali gibi pek çok şâir Bâkî'yi üstâd olarak bilmiş, izinden gitmiş, şiirlerine nazireler yazmışlardır. XVII. Asır şâirlerinden olan ve edebiyatımızın gazel ustaları arasında kabul edilen Şeyhulislam Yahya Efendi üzerinde de tesiri çok olmuştur. Bu yüzdende edebiyat araştırmacıları tarafından Bâkî'yi Nedîm'e bağlayan bir köprü olarak değerlendirilmiştir.

Kanûnî, II.Selim ve III.Murad'ın şiirlerine yaranmak için nazireler söyleyen Bâkî, Şeyhi, Ahmed Paşa, Nizâmî, Mesihî, Necâti ve Hayalî gibi şairlerin gazellerini de tanzir etmiştir. Kendinden önceki Türk şâirlerinden mülhem olduğu gibi İran edebiyatının önde gelen şâirlerinden de istifade etmiştir.

Eserleri

Bâkî'nin en meşhur eseri Diavanıdır. Bundan başka hepsi dini konularda tercüme suretiyle meydana getirilmiş 4 mensûr eseri vardır.

1-Dîvân

Bâkî divanı ilk defa ölümünden otuz yıl kadar önce Kanûnî'nin isteğiyle düzenlenmiştir. Sonradan pek çok şiir yazdığı için bu nüsha eksiktir. İstanbul ve Avrupa kitaplıklarında, özel kütüphanelerde bir çok nüshası vardır. Bu da şâirin gerek kendi devrinde ve gerekse daha sonra ki devirlerde çok okunan, sevilen bir kimse olduğunu gösterir. Bâkî divanı üç defa basılmıştır.

1-Divân-ı Bâkî : İstanbul 1859, Taşbasma

2-Baki's Diwân : Leiden 1911, Harekeli metin

3-Sadeddin Nüzhet Ergun tab'ı : İstanbul 1935, Yeni Türk harfleriyle

4- Bâkî Divanı, Tenkitli Basım, Hazırlayan Dr.Sabahattin Küçük, Ankara- 1994

Biz bu çalışmamızı yaparken Dr.Sabahattin Küçük'ün 12 yazma eserden edisyon kritik yaparak hazırladığı Divanı kullandık.

Bâkî, tevhid, münâcât, na't gibi dini şiirler yazmadığı için Divan, doğrudan doğruya Kanûnî Sultan Süleyman için söylenmiş:

Hengâm-ı şeb ki küngüre-i kasr-ı âsmân

Zeyn olmış idi şu'lelenüp şem'-i ahterân

matla'lı kaside ile başlamaktadır. Divanda **27 kaside** vardır. Kanûnî Sultan Süleyman'a 4, II.Selim'e 1, III.Murad'a 3, III.Mehmed'e 9, Sadrazam Ali Paşa'ya 2, Kubad Paşa'ya 1, Şeyhulislam Ebu's-su'ud Efendi'ye 3, Mahdumzâde Müfti Mehemmed Çelebi'ye 1, Kadızâde Ahmed Efendi'ye 1, Müftizâde Mehmed Çelebi'ye 1, Feridun Beg'e 1 kaside mevcuttur. Daha sonra **musammatlar** gelmektedir. Bunlar Kanûnî Sultan Süleyman için terkib-i bend tarzında yazılmış 8 bendlik meşhur mersiye ile 5 bendlik Mihrümah Sultan mersiyesidir. Sonraki 5 bendlik terci-i bend Sultan Murad için bir cülusiyyedir. Tahmislerden biri Kanûnî, ikisi Sultan Selim, biri Sultan Murad ve biri de Necati'nin gazellerinedir.Son musammat ise bir muhammesdir. Gazeliyat kısmında **548 gazel** vardır. Daha sonra **20 kıt'a, 1 tarih kıt'ası, 31 matla'** bulunmaktadır. En sonunda Bâkî'nin Farsça söylenmiş manzumeleri gelmektedir.

2-Me'âlimü'l-yakîn fî sîreti Seyyîdi'l-Mürselîn (Mevâhibü'l-ledüniyye Tercümesi)

İmam Şihâbeddin ibnü'l- Hatîbü'l-Kastalânîyü'ş-Şâfi'î'den Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'nın emriyle çevirmiş

olduğu mensûr bir eserdir. Bâkî yüzden fazla kitaba müracaat ederek Şâfi'î mezhebi inanış ve usüllerine göre yazılmış kitabı bazı ilâve ve değişikliklerle Hanefî mezhebi esaslarına göre hemen hemen yeniden yazmıştır. Eser iki cild halinde İstanbul'da basılmıştır.

3-Fezâilü'l- Cihâd

Ahmed B. İbrahim' in " Meşâri'ü'l-eşvâk ilâ meşâri'ü'l-uşşâk " adlı islam askerlerini kafirlerle cihada hazırlayan , teşvik eden arapça eserinden 1567 (975) yılında Türkçeye çevrilerek Sokullu Mehmet Paşa'ya sunulmuştur. Eserin isminden de anlaşıldığı üzere, cihâdın faziletlerinden bahsetmektedir. 33 babdan mürekkebdir. Baş taraflarında şâirin bazı manzumeleri kayıtlıdır. Önsözü inşa örneği olacak kadar ağır bir dille yazılmış, araya manzum parçalar da sıkıştırılmıştır. Buna karşı bütün kitabın çevrisi , askerin rahatça dinleyip anlayabilmesi için sade ve anlaşılır bir dille yapılmıştır. Devrinde asker kışlalarında çok okunan bir eserdir.

4-Fezâ'il -i Mekke

Kutbüddin Muhammed b. Ahmed Mekkî'den Sokullu Mehmed Paşa 'nın emri ile Türkçeye çevrilmiştir. Bâkî bu eserini Mekke kadılığı sırasında 1579 (987) da bitirmiştir. Mekke tarihinden ve Osmanlı padişahlarının Mekke'de yaptırdığı

eserlerden sözeden bu eserin Sultan III. Murad ve Sokullu ' yu öven başlangıç kısmı süslü , ağdalı bir dille , çeviri kısmı ise temiz bir Türkçe ile yazılmıştır.. Eser, İstanbul'a dönüşünde Sultan III. Murad 'a sunulmuştur.

5-Hadîs-i Erba'în Tercümesi

Bâkî'nin Eyyûb müderrisliği sırasında, Ebâ Eyyûb-i Ensârî'nin rivâyet ettiği 40 hadisi toplayıp Türkçeye tercüme ederek meydana getirdiği bu eserin mevcudiyetini Nevî-zâde Atâ'î " Şakâ'ik zeylinde " bildirmektedir. Ancak eser şimdiye kadar ele geçmemiştir.

II. BÖLÜM

Açıklamaları Yapılan Şiirleri

1

Mef'ûlü Mefâilü Mefâîlü Feûlün

1- Hûrşîd ruhun kendüyi kim göstere cânâ
Minnet mi kalur mihr-i ziyâ-güstere cânâ

hûrşîd (f) : güneş
ruh (f) : yanak, yüz, çehre
cânâ (f) : ey cân, ey sevgili
minnet (a) : bir iyiliğe, bir iyilik yapana karşı kendini borçlu görme – şükür, teşekkür etme
mihr (f) : güneş
ziyâ-güster (f) : ışık yayan
mihr-i ziyâ-güster : ışık yayan güneş

"Ey sevgili ! Güneş yüzün kendini bir gösterince, ışık yayan güneşin yüzüne kim bakar . "

Beyti tasavvufi yönden ele almak gerekir. Birinci mısrada yüz güneşe **teşbih** edilmiştir. Ruh ve hurşid ile vahdet, yani ilâhî tecellilerden hasıl olan nurlar " zât-ı ahadiyet " kasdedilmiştir. İkinci mısradaki mihr ile maddi manada bildiğimiz

güneş kasdedilmiştir. Gazelde baştan sona " cânâ " hitabiyle **nidâ** san'atı yapılmıştır.

2- Bir yirde ki pertev sala envâr-ı tecelli
Hâcet mi kalur mihr ü meh-i envere cânâ

pertev (f) : ışık, parlaklık
envâr (a) : nurlar
tecelli (a) : görünmek, belirmek, açığa çıkmak (Tas.) görünmeyenin kalblerde görünür hale gelmesi –gaybden gelen ve kalbde zâhir olan nurlar.
envâr-ı tecelli : tecelli nurları
hâcet (a) : ihtiyaç, gereklik, muhtaçlık
enver (a) : daha nurlu, çok ve pek parlak
meh-i enver : çok parlak ay

"Ey sevgili ! Bir yerde tecelli nurları parlaklık saçmağa başlarsa, pırıl pırıl ay ve güneşe gerek mi kalır ? "

Şâir **istifam** san'atı yaparak maddi plandaki en parlak iki cisimle, ay ve güneşle Tanrı nurunun mukayese edilemiyeceğini vurguluyor. Ayrıca pertev, envâr, enver, mihr ve meh gibi kelimelerle de **tenâsüb** san'atı yapılmıştır.

3- Haşr ide mi bir yirde senünle beni devrân
Hasret kala mı yoğsa dem-i mahşere cânâ

haşr (a) : toplama - ölüleri diriltip mahşere çıkarma - kıyamet
devrân (a) : zaman, devir, talih, kader
dem-i mahşer : kıyamet günü

" Ey sevgili ! Kader bizi bir araya getirir mi? Yoksa bu hasret kıyamete kadar devam eder mi ? "

Tasavvufta ilâhî sevgiliye kavuşma iki türlü olur. Biri hayatta iken gerçekleşen kavuşmadır ki buna **fenâ fi'llâh** makamı denir. Allah'ta fâni olmak demektir. Kul beşeri vasıflardan ve nefsî arzularından sıyrılıp ilâhî vasıflarla donanır. Arzu edilen kavuşma da budur. Diğer kavuşma ise bütün canlılar için mukadder olan ölümle gerçekleşen kavuşmadır. Beyitte **istifam** yanında haşr ve mahşer kelimeleri arasında **iştikak** san'atı vardır.

4- Sen seng- dilün şol ki derûnında yir eyler
Âlemde hemân sikke kazar mermere cânâ

seng (f) : taş
seng- dil : taş yürekli, merhametsiz
derûn (f) : iç – gönül, yürek

sikke (a) : para üzerine vurulan damga – madeni para , akçe

" Ey sevgili ! Sen taş yüreklinin gönlünde yer etmek, dünyada mermere sikke kazmak gibidir . "

Beyitte ilâhî aşka ulaşmanın güçlüğü dile getirilerek bu yolun, yani nefsle mücadelenin zorluğu anlatılmak istenmiştir. Seng-dil ifadesiyle **mecâz-ı mürsel** yapılmıştır.

5- Zer saklamaya gonca-sıfat âkil odur kim
Gül gibi olan nakdi koya sâgere cânâ

zer (f) : altın – akçe - sarı
gonca-sıfat : gonca gibi
âkil (a) : akıllı kimse
nakd (a) : akçe, madeni para – para olarak bulunan servet
sâgar (f) : kadeh

" Ey sevgili ! Akıllı o kimsedir ki gonca gibi altını saklamaz, gül gibi servetini kadehe koyar. "

Beyit cömertlik üzerine kurulmuştur. Cimri kimse, açılmadığı ve altına benzetilen gül yapraklarını saklı tuttuğu için goncaya benzetilmiştir. Gülün şekil ve renk itibariyle kadehe teşbihi yaygın bir mazmundur. Şâir akıllı, cömert kimseyi ise yine altına benzetilen yapraklarını ortaya saçan güle **teşbih**

etmiştir.

6- Ben şâh- nazar rind-i cihân ana direm kim
Nergis gibi göz dikmeye sîm ü zere cânâ

şâh (f) : padişah, İran veya Afgan hükümdarı
nazar (a) : bakma – düşünme – itibar
şâh- nazar : yüksek düşünceli, görüşlü
rind (f) : kalender, aldırışsız, ilişiksiz kimse – halkın hakkındaki söylediklerine aldırmadan gönlünce hareket eden, keyfince davranan, içi irfanla süslü, ilimle dolu olduğu halde halkdan biri gibi sade yaşıyan bilge kişi.
Nergis (f) : nergisgillerden , beyaz ve sarı renkleri olan bir süs çiçeği – Nergis ile ilgili efsanelerden dolayı şâirler bu çiçekle göz arasında yakın bir ilişki kurmuşlardır.
Sîm ü zer (f) : gümüş ve altın

"Ey sevgili ! Ben yüksek düşünceli, dünyaya aldırış etmeyen cihanın rindi ona derim ki nergis gibi altına ve gümüşe göz dikmeye. "

Beyitte beyaz ve sarı renklerinden dolayı nergis, **teşhis** yoliyle maddeye düşkün , paraya meyli çok birine benzetilmiştir.İşte bunun tersi dünya işlerini hoş gören, paraya pula kıymet vermeyen kimse rinddir. Böylesi makbuldur. Göz dikmek ifadesinde **mecaz-ı mürsel** vardır.

7- Tûtî gibi hôş nükt eler öğretdi dehânun
Bâkî gibi üstâd-ı suhan-pervere cânâ

Tûtî (f) : dudu kuşu da denilen papağan. Bir kişi, kuşu büyük bir aynanın önüne koyup kendisi aynanın arkasında gizlenir ve konuşmaya başlarmış. Aynada kendi aksini gören kuş, bu sesi, kendisi gibi bir kuşun sesi sanarak taklide başlar ve konuşmayı öğrenirmiş. Bu arada da şeker ile beslenirmiş. Tatlı dilli, hoş nükteli oluşu da buna bağlanır.

Dehân (f): ağız

suhan-perver (f) : söz besleyen, şâir

" Ey sevgili ! Senin ağzın, şâirlerin ustası Bakî'ye papağan gibi ne tatlı sözler öğretti. "

Devrinde şairler sultanı ilan edilen Baki kendisini papağana **teşbih** etmektedir. Papağan ancak kendisine öğretilenleri tekrar eder. Baki'nin taklid ile tekrar ettiği sözler sevgilinin öğrettiği sözlerdir. Şâirlerin sultanı ilâhî sevgilinin sözlerini öğrendiğini söyleyerek onun, yani Allah'ın yolunda olduğunu söylemek istemiştir.

Şâir beyitte kendini ayrı bir şahıs gibi düşünerek hitabda bulunursa bu edebi san'ata **tecrîd** adı verilir. İçerisinde hitab bulunup bulunmamasına göre **tecrîd-i hitâbî** ve **tecrîd-i gayr-ı hitâbî** olmak üzere ikiye ayrılır. Beyitte şâir kendisini mücerred

bir şahıs farzetmiş ancak hitabda bulunmamıştır. Bu bakımdan **tecrîd-i gayr-ı hitâbî** san'atı yapmıştır.

8- Redd olmaz o leblerden olan turma du'â kıl
Dârâ-yı cihân Şâh-ı Ferîdûn-fere cânâ

redd (a) : geri çevirme, kabul etmeme
leb (f) : dudak
Dârâ (f) : hükümdar – tutucu, sahip, malik – İran'ın Keyâniyân denilen eski Fars hükümdarlarından dokuzuncusu.
fer (f) : kuvvet, iktidar
Ferîdûn (f) : İran'ın Pişdadiyan sülalesinin altıncı padişahıdır. Cemşîd sülalesinden demirci Gave'nin yardımiyle Dahhak'ın öldürülmesinden sonra tahta geçmiştir. Lakabı Ferruh'tur.

" Ey sevgili ! O dudaklardan dökülen geri çevrilmez, Ferîdûn iktidarlı cihan padişahına durma dua kıl. "

Şâir mahlasını söyledikten sonra bir beyitle padişahi överek onun için duada bulunmuştur. Böyle gazellere **müzeyyel gazel** adı verilir. Divan şâirleri, başta padişah olmak üzere övdükleri kimseleri hep Şehname kahramanlarına benzetmişlerdir. Bakî de beyitte bu temayülün dışına çıkmamıştır.

Bu gazel Murâdî mahlasiyle şiirler yazan III.Murad'ın :

Rağbet mi kodı tatlı dilün sükkere cânâ

Kıymet mi kodı la'l-i lebün kevsere cânâ

matla'lı gazeline nazire olarak kaleme alınmıştır. Ayrıca bir nazire mecmuasında da Bâkî'nin gazeline Emin-i Defter-i Sultânî Hakanî'nin:

Arz eyle ruhun câm-ı safâ-güstere cânâ

Mir'ât-ı musaffâ nice olur göstere cânâ

matla'lı gazeli ile Azmi-zâde Haletî'nin:

Bir yirde ruhun kendüyi kim göstere cânâ

Yir kalmaya mir'ât-ı safâ-güstere cânâ

matla'lı nazirelere gazelleri verilmektedir.

2

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

1- **Nedür bu handeler bu işveler bu nâz u istiğnâ**
Nedür bu cilveler bu işveler bu kâmet-i bâlâ

Hande (f) : Gülüş
İşve (a) : Güzelin gönül çelen naz ve edası
İstiğnâ (a) : Nazlanma, umursamazlık – İhtiyaçsızlık
Kâmet-i bâlâ (a-f): Uzun boy

" Bu gülüşler, bu edâlar, bu naz ve umursamazlık da ne ?
Bu cilveler bu işveler, bu uzun boy da ne ? "

Gazelin bu ilk beytinde sevgilinin işve ve nazı dile getirilmiştir. Esasında aşığına karşı işve ve naz içerisinde olmak divan şiirindeki güzellerin ortak bir vasfıdır. Şâir sevgilinin güzelliği karşısında duygu ve heyecanını cevap beklemediği " Nedir ? " sorusuyla dile getirerek **istifam** san'atı yapmıştır. Ayrıca her iki mısra'ın başında " Nedir ? " sorusunu tekrarlayıp heyecan ve duygularının şiddetini artırarak **tekrîr** san'atı yapmıştır.

2- Nedür bu pîç pîç ü çîn çîn ü ham-be-ham kâkül
Nedür bu turralar bu halka halka zülf-i müşg-âsâ

pîç (f) : Kıvrım, büklüm, dolaşıklık
çîn (f) : Kıvrım, büklüm, çatıklık, buruşukluk
ham (f) : Eğri, bükülmüş **ham-be-ham :** büklüm büklüm

" Bu kıvrım kıvrım, büklüm büklüm, bu kıvır kıvır kâkül de ne ? Bu turralar , bu halka halka zülüfler de ne ? "

Beyitte yine **istifam** ve **tekrir** san'atları kullanılarak sevgilinin saçı anlatılmaktadır. Sevgilinin saçı kâkül, turra ve zülf olarak üç ayrı kelime ile veriliyor. : Şerafettin Rami (15.y.y.) Farsça eseri Enisü'l- Uşşak' ta saç hakkında bilgi verirken bulundukları yer ve şekiller bakımından kâkül, turra ve zülf 'e dair şu bilgileri veriyor. **Kâkül :** Zencilerin zırh şeklinde birbirine girmiş saçlarına denir. Alna dökülerek yüzü kapar. **Turra** : Omuza dökülen saçın yüzü kapamaması için enseden bağlanan şekline denir. **Zülf** ise yüzün çevresinde şakaklara dökülen sanki gül bahçesinde halkalanmış yılan gibi görünen saçlar olarak tarif etmekte ve İran edebiyatından bunların misallerini vermektedir.

Ayrıca şekil olarak saçı tarif etmek için kullanılan pîç, çîn, ham ve müşg kelimeleri ile kâkül, turra ve zülf kelimeleri bir arada kullanılarak **tenâsüb** san'atı yapılmıştır.

Bir beyit veya mısra içerisinde bir kelimenin kastedilmeyen anlamiyle, içinde bulunduğu ifadede başka kelime yahut kelimelerin ilgili olması san'atına iham-ı tenâsüb adı verilir. Beyitte çîn kelimesinin kastedilmeyen anlamı Çin ülkesidir. Çin ülkesiyle ilgili olan kelime ise müşgtür. Zira misk veya müşg adı verilen bu güzel kokunun elde edildiği yerlerden biri de Çin'dir. Bu bakımdan beyitte iham-ı tenâsüb san'atından da söz etmek gerekir.

3- Nedür bu ârız u hatt ü nedür bu çeşm ü ebrûlar
Nedür bu hâl-i Hindûlar nedür bu habbetü's-sevdâ

ârız (a) : Yanak
hatt (a) : Yanak üzerindeki tüyler
çeşm (f) : Göz
ebrû (f) : Kaş
hâl (a) : Yüzdeki ben **Hindû** (A) :Hintli demektir. Hintlilerin esmer olmaları münasebetiyle Divan şiirinde kara anlamında kullanılmıştır. Sevgilinin hattı, hâli, çeşmi ve ebrûları hep karadır.
habbe (a) : Ufak ve yuvarlak olan şeyler, dane
habbetü's-sevdâ : yahut Farsça tamlama ile **habbe-i sevdâ** : Çörek otu, kara biber , siyah dane.

" Bu yanak, bu üzerindeki tüyler, bu göz ve kaşlar da ne ? Bu Hintli gibi kara, siyah dane de ne ? "

Bu beyitte de yine **istifam** ve **tekrir** san'atları kullanılarak sevgilinin Yüz güzelliğine dair unsurlar ele alınmıştır. Arızın dışında bütün unsurlar karadır. **Tenasüb** san'atı yapılmıştır. Ayrıca ben siyahi bir Hintliye **teşbih** edilmiştir. Sevdâ Arabçada çok kara, Farsçada aşk sevgi manasına gelir. Eskiler kalbin ortasında idrâk merkezi olan ve Tanrı aşkını anlayan siyah bir nokta olduğunu söylemişler buna da habbetü's-sevdâ, habbetü'l-kalb, esvedü'l-kalb,sevdâ-ül kalb, süveydâ-ül kalb , , süveydâyı dil adlarını vermişlerdir. Şâirin beni habbetü's-sevdâ ya benzetmesinin bir başka yönü de kelimenin çörek otu anlamıyla alakalıdır. Eskiden nazar için çörekotu kullanılır, muskaların içine de çörekotu koyulurmuş.

4- Miyânun rişte-i cân mı gümiş âyîne mi sînen
Benâgûşunla mengûşun gül ile jâledür gûyâ

miyân (f) : bel
rişte (f) : iplik
rişte-i cân : can ipliği
benâgûş (f) : kulak tozu, kulak memesi
mengûş (f) : küpe
jâle (f) : çiğ, kırağı

" Belin can ipliği mi ? Göysün gümüş ayna mı ? Kulak memen ile (üzerindeki) küpen de sanki gül ile üzerindeki çiğ tanesi gibidir. "

Beyitte **istifam** san'atı bu sefer " mi " soru eki ile yapılmıştır. Beyitte birçok teşbih bulunmaktadır. Miyân Farsça kemer demektir. Bedenin ortasında kemerin bağlandığı yer olmasından dolayı Farslar bele miyân adını vermişlerdir.Fars ve türk edebiyatlarında bel kıl kadar hatta ondan da ince tasavvur edilmiştir. Burada da şâir beli ipliğe hem de can ipliğine benzetmiştir. Can ipliği demesinin sebebi de canın görünmez olmasıdır. Zira bazı şâirler belin inceliğinde daha da ileri gitmişler onu " hiç " olarak nitelendirmişlerdir. Söz sarrafları sevgilinin göğsünü beyazlığından dolayı gümüşe (sîm) benzetmişlerdir. Şâir de çok yaygın kullanılan bu mazmuna itibar etmiştir. Her iki teşbihe de kendisine benzetilenler benzetilenin yanında zikredildiği için Teşbîh-i mefrûk denir. Divan şiirinde kulak ile ilgili benzetmeler çok ve çeşitli değildir ve kulak kendisine benzetilen durumundadır. Gülşendeki güller kulağa benzetilmiştir. Mesela ayni şâir meşhur Kanuni sultan Süleyman için yazdığı mersiyenin 4. bendindeki :

Gül hasretünle yollara tutsun kulağını
Nergis gibi kıyâmete dek çeksün intizâr

bu beytinde gülü kulağa benzetmektedir. Gazeldeki beyitte ise kulak güle, kulak memesinde asılı küpe de jaleye benzetilmiştir. Oysa şâirler donmuş parlak bir su danesi olan jaleyi inciye benzetmişlerdir. Şâir bu mısrada da incili küpeyi jaleye benzetmiştir. Yani Baki, önce benzetilenleri söyleyip sonra kendisine benzetilenleri sıralayarak teşbîh-i melfûf yaptığı beytin

ikinci mısraında eski mazmunları tersine çevirmiştir.

5- Vefâ ummaz cefâdan yüz çevürmez Bâkî âşıkdur
Niyâz itmek ana cânâ yaraşur sana istignâ

Vefâ (a) : Sözünde durma, sözünü yerine getirme, aşkına bağlı olma

İstiğnâ (a) : Nazlanma, umursamazlık – İhtiyaçsızlık

Niyâz (f) :Yalvarıp yakarma

" Bâkî âşıkur ; senden vefâ ummaz, cefâdan da yüz çevirmez. (Zaten)Ey sevgili ! Yalvarıp yakarmak ona, umursamazlık da sana yaraşur. "

Beyitte şâirin söylediği sevgilinin sergilediği davranış divan şiirindeki güzellerin, sevgilinin olağan davranışıdır. Sevgili zalimdir, vefasızdır. Aşığın dışında rakible de ilgilenir. Çok nazlıdır. Aşık ise hep yalvarıp yakarmağa alışık ve razıdır. Zira sevgilinin zulmü, vefasızlığı, nazlanması hep aşığa ilgi gibi gelir. Bundan memnundur. Ancak tahammül edemediği sevgilinin tegafül göstermesi, yani aşığını umursamaz görünmesi, ondan habersizmiş gibi davranmasıdır. Beyit bu münasebetler çerçevesinde ele alınmıştır.

3

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1- Şöyle olmış câm-ı aşk-ı yârdan mest ü harâb
Kendüsin dîvârdan dîvâra urmış âfitâb

Mest (f) : sarhoş
Harâb (a) : yıkık, viran

" *Güneş, o sevgilinin aşk kadehinden öylesine sarhoş olup yıkılmış ki kendisini duvardan duvara vurmuş.* "

Güneş **teşhis** yoliyle aşk sarhoşuna benzetilerek **kapalı istiare** yapılmıştır. Bu arada kapalı istiarenin de hemen hep teşhis ile yapıldığı hatırlanmalıdır. Ayrıca Güneş ışınlarının da tabii olan değişkenliği aşk sarhoşluğu ile izah edilerek **hüsn-i ta'lil** yapılmıştır.

2- Nâfe kıldı zülf-i müşgînün görüp ser-ber-zemîn
Ayagun topragına miskînlik itdi müşg-i nâb

nâfe (f) : misk ahusu denilen hayvanın göbeğinden çıkarılan bir çeşit misk, koku
müşgîn (f) : misk kokulu – siyah, kapkara şey

ser-ber-zemîn (f) : başını yere koymuş olan
miskîn (a) : aciz, zavallı, hareketsiz adam - misk kokulu
müşg-i nâb (f) : saf, katıksız misk

" Nâfe (misk) senin siyah misk kokulu zülfünü görünce (utancından) başını öne eğdi.Müşg-i nâb da (ayağına kapanarak) bastığın toprağı misk kokulu yaptı. "

Nâfe ve müşg-i nâb ikisi de misk kokusudur. Misk, sevgilinin zülfünün rengi ve kokusu karşısında baş eğmiş ve aczini itiraf etmiştir. Yine **teşhis** ve **kapalı istiare** söz konusudur. Ayrıca teşbihte esas olan, benzetme yönü bakımından, zayıf olanın kuvvetli olana benzetilmesidir. Divan şiirinde sevgilinin saçı renk ve koku bakımından hep kendinden kuvvetli olan miske benzetilmiştir. Şâir bu beyitte sevgilinin zülfünü daha üstün göstererek **teşbih-i maklûb** yapmıştır.

3- Tokınupdur bâde-i gül-gûna çeşm-i rûzgâr
Sâgar üzre sanmanuz peydâ olur yir yir habâb

gül-gûn (f) : gül renkli
bâde-i gül-gûn : gül renkli kırmızı şarap
çeşm-i rûzgâr :devrin, zamanın gözü
Sâgar (f) : kadeh, içki bardağı
Habâb (a) : su üzerinde olan hava kabarcıkları

" *Kadeh üzerinde oluşanları siz hava kabarcığı zannetmeyin. Gül renkli şaraba devrin gözü değmiştir.* "

Kadeh üzerindeki hava kabarcıkları ile göz ve göz değmesi arasında ilişki kuran şâir böyle bir tahayyüle ulaşmıştır.

4- Şahne-i devrân n'ola çekse çevürse dem-be-dem
İki kanludur anılmış bâde-i nâb u kebâb

Şahne (a) : inzibat memuru
dem-be-dem (f) : zaman zaman, daima

" *Devrin inzibat memuru zaman zaman, iki kanlı olarak bilinen saf şarap ve kebabı çekip çevirse buna şaşılır mı ?* "

Kanlı ; kan eden, katil demektir. Şarap rengi, kebap yapısı itibariyle kanlı olarak düşünülmüştür. Çekip çevirmek ise idare etmek, haline yoluna koymak demektir. Çekmek bâde ile çevirmek ise kebapla alakalıdır. Şahne ile kanlı arasındaki ilgiler de düşünülünce **leff ü neşr-i müretteb** san'atından söz etmek gerekir. Beyitte kullanılan " çekse çevirse " ve " kanlı " deyimleri Baki'nin şiirlerinde yer verdiği halk söyleyişleri olarak değerlendirilmelidir.

5- Derd-i aşkun âşık-ı miskîni âhır öldürür
Mestlik pâyâna yitse irişür elbette hâb

Pâyân (f) : son, nihayet

Hâb (f) : uyku

" *Sarhoşluk gidince uykunun gelmesi gibi, senin aşkının derdi de sonunda zavallı aşığı öldürür.* "

Beyitte ikinci mısra ile birinci mısra'da söylenen teyid edilmek istenmiştir. Bu bakımdan **irsâl-i mesel** vardır. Ayrıca birinci mısra'daki aşk-mestlik, âhır-pâyân, öldürür-hâb arasında da **leff ü neşr-i müretteb** söz konusudur.

6- Bâkî'ye senden ferâgat virdi ey gerdûn-ı dûn
Südde-i devlet-me'âb-ı pâdişâh-ı kâm-yâb

ferâgat (a) : vazgeçme, el çekme

gerdûn-ı dûn (f) : alçak felek, sefil dünya

Südde (a) : kapı, eşik

devlet-me'âb (a) : devletin, saadet ve ihtişamının sığınacağı yer, hükümdar

kâm-yâb (f) : talihli, isteğine ulaşmış, mutlu, bahtiyâr

" *Ey alçak Felek ! Bahtiyar Sultanın, saadetin sığınağı olan eşiği Bâkî'yi senden vaz geçirdi.* "

Eskilerin anlayışına göre feleklerin, feleklerdeki gezegenlerin kimi uğurlu kimi de uğursuzdur. İnsanların talihleri üzerinde büyük etkileri olduklarına inandıkları yıldızlardan beklentileri vardır. Ancak Bâkî beklediği saadeti padişahın eşiğinde bulmuştur. Bunun için de Felekten artık bir beklentisinin olmadığını söylemektedir. Gerdûn ile südde arasında **tezat** vardır. Ayrıca şâir kendini ayrı bir şahıs gibi düşünerek **tecrîd** san'atı yapmıştır. İçerisinde hitab olmayan bu şekildeki tecride de **tecrîd-i gayr-i hitâbî** denildiği hatırlanmalıdır.

4

Mef'ûlü Mefâ'îlün Mef'ûlü Mefâ'îlün

1- Âlâyiş-i dünyâdan el çekmege niyyet var
Yakında adem dirler bir şehre azîmet var

Âlâyiş (f): Bulaşıklık, pislik – kötü alışkanlık – debdebe, gösteriş
Âlâyiş-i dünyâ : dünyanın gösterişinden ya da kötü alışkanlıklarından vazgeçmek.
niyyet (a):meram, yönelme - Tasavvufta samimi ve sağlıklı bir niyetle yönelmek esastır. Allah'ın kuluna yardımı niyetine göre olur, niyeti tam olana desteği tam olur.
adem (a): yokluk, bulunmama Tasavvufta Hak'tan gayrısı. Allah'dan başka olan varlıklar gerçekte yokturlar. Hak yokluk aynasında zuhur eder. Varlıklar ve eşya yokluk aynasındaki akislerden ibarettir. Madde, âlem ve tüm varlıklar kendi asıllarına ve zâtlarınagöre yok, Hakk'a göre vardır.Varlıklarını ondan alırlar.
azîmet (a): karar verme- gitme, gidiş. Tasavvuufta ; nefsin arzusuna bakmadan, ruhsat ve cevaz haline iltifat etmeden şer'i emir ve yasakların hem lafzına, hem ruhuna uygun bir şekilde hareket etmek.

" Dünya bağlarından kurtulmağa niyet var; (zira) yakında yokluk şehrine gitme sözkonusu "

Dini, tasavvufi terimlerle örülü Bâkî'nin bu gazelini tasavvufi açıdan incelemek yerinde olur. Edebiyatta Adem kelimesi daha çok lügat manasiyle diyâr-ı adem terkibinde görüldüğü gibi ölme, ahirete göçme anlamında kullanılmıştır. Kelime yokluk manasında en güzel biçimde Akif Paşa'nın "adem " redifli kasidesinde işlenmiştir. Şair, yukarda izah ettiğimiz niyyet, adem ve azîmet kelimelerinin tasavvufi manalarına uygun biçimde maddeden el çekerek nefis terbiyesine yöneldiğini samimi biçimde dile getirmektedir.

2- Uçdı bu fezâlardan murg-ı dil-i nâlânum
Ârâm idemez oldum efkâr-ı seyâhat var

Fezâ (a):Ucu bucağı bulunmayan boşluk, dünyanın sonsuz genişliği
Murg (f): kuş
Nâlân (f): inleyen murg-ı dil-i nâlân : inleyen gönül kuşu
Ârâm (f) : durma, dinlenme
Efkâr (a) : fikirler, düşünceler
efkâr-ı seyâhat : seyâhat düşünceleri

" İnleyen gönül kuşum bu fezalardan uçdu; seyahat düşünceleriyle durup, dinlenemez oldum. "

Şair bu beyitte de ilk beyitteki niyet ve yönelişini devam ettirmektedir. Gönlün kuşa benzetilmesi divan şiirinin yaygın bir mazmunudur. Gönül kuşunun uçmasiyle daha çok bu dünyadan göç kastedilir. Ancak şair burada da yine efkâr-ı seyahatla kalbin yönelişini dile getirmiştir. Tasavvufta **nefsin** ve **kalbin** seyahatı olmak üzere iki türlü seyahat vardır. Nefsin seyahati, Hak dostlarını görmek ve ilahi kudretin tezahürlerinden ibret almak için yeryüzünde seyahat etmektir. Kalbin seyahati ise melekût âleminedir. Bu sırada gaybı müşahede eden salikin üzerine feyz gelir, nefs de kalb de tatmin olur. Ancak şairin bu kalbi yönelişinin henüz düşünce halinde olduğu anlaşılmaktadır.

3- Nûş eylese bir âşık tâ haşre dek ayılmaz
Bezm-i felekün bilmem câmında ne hâlet var

Nûş (f) : içki, işret
Haşr (a) :kıyamet
bezm (f) : içkili, eğlenceli meclis
bezm-i felek (f) : felek meclisi
câm (f) : kadeh
hâlet (f) : keyfiyet, nitelik

" Bu felek meclisinin kadehinde nasıl bir nitelik var ki, ondan bir kez içen âşık kıyamete dek uyanmaz "

Beyitte bahsi geçen kadeh ilahi aşk kadehi olmalıdır. Ondan içen aşık dünyada iken ebedi hayata kavuşmuş olur.

4- Bu hâlet ile ey dil sağ olmada âlemde
Derd ü gam-ı dilber ile ölmekde letâfet var

Derd (f) : gam, ızdırap, elem – Tasavvufta ilahi aşktır. Bu istenen bir derddir. En büyük derd, derdsiz olmaktır. Hakk'a yakın olmanın meydana getirdiği derd arınma sebebidir.
letâfet (a) : hoşluk, güzellik

"Bu nitelikle dünyada sağ iken, sevgilinin derd ve gamiyle ölmek te güzellik var."

Bu beyit merhun bir beyittir. Yani önceki beytin manasını tamamlar durumdadır. Sağ iken sözkonusu olan ölüme tasavvufta " mevt-i irâdî , mevt-i ihtiyârî " denir. Diğer bir ifadeyle " ölmeden evvel ölmektir " . Bu ise nefsin dünya isteklerinden ve heveslerinden arındırılmasıdır. Onu maddî hazlara ve bedeni zevklere yönelten arzu ve heveslerin yok edilmesi nefsin ölümü anlamına gelir.

Birinci mısra'daki sağ kelimesiyle ikinci mısra'daki ölmek arasında **tezat** san'atı yapılmıştır.

5- Gitdükçe harâb eyler mülk-i dil-i vîrânı
Dehrün bu cefâsından bir şâha şikâyet var

harâb (a): yıkık, viran
dehr (a) :dünya – zaman, devir

" Bu viran olmuş gönül mülkünü giderek yıkan dünyânın cefâsından bir şâha şikâyet var. "

Şâir bu beytinde tasavvuftaki başarısızlığını dile getiriyor. Dehr kelimesinin her iki anlamının da beyte uygun olması **İhâm** san'atını düşündürmektedir.

Şâh kelimesi tasavvufî anlamda şeyhtir. Zira pek çok din büyüğüne, mutasavvıfa ve tarîkat şeyhine şâh ünvanı verilmiştir. Şâh-ı Kevneyn, Şâh-ı Levlâk, Şâh-ı Risâlet (Hz.Muhammed), Şâh-ı Merdân, Şâh-ı Velâyet, Şâh-ı Necef , Şâh-ı Zülfikâr (Hz.Ali), Şâh-ı Kerbelâ (Hz.Hüseyin) , Şâh Nakşbend ve Şâh Gulâm gibi. Şâir tasavvuftaki başarısızlığından şeyhe şikâyet etmekte ya da iltica isteğinde bulunmaktadır.

6- Ser terkine kâ'ildür dünyâya gönül virmez
Terk ehlinün ey Bâkî başında sa'âdet var

ser (f) : baş, kafa

terk (a) : bırakma, vazgeçme (Tas.) Bırakmak manasına gelen bu kelimenin tasavvufta dört şekli vardır. **1- Terk-i dünyâ:** Zâhid bütün dünyâ nimetlerini, malı ve mülkü âhiret için terk eder. **2- Terk-i ukbâ :** Ârif cenneti ve oradaki ni'metleri, ilâhî cemâli temâşâ için terk eyler. **3- Terk-i hestî :** Salik kendi varlığını da terk ederek, Hak'ta fani olur. **4- Terk-i terk :** Kâmil ârif terki de terk eder, aklında ve zihninde terk diye bir kavram kalmaz. Terk ehline **târik, târik-i dünyâ** denir.

kâ'il (a) : razı olmuş, boyun eğmiş

sa'âdet (a) : mutluluk (Tas.) İlâhî feyzlere ve yardımlara kavuşarak dünya ve âhirette yüksek manevi makamlara erme.

" Ey Bâkî ! Terk ehli dünyaya gönül vermez, başını terke razı olmuştur. (Zirâ) başında sa'âdet vardır. "

Beyit terk üzerine kurulmuştur. Târik-i dünyâ denilen terk ehlinin kalbi aydınlanmış ve ilâhî feyzlere kavuşarak yüksek makamlara ulaşmıştır.

5

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1- Lâleler bezm-i çemende câm-ı işret gösterür
Devletinde husrev-i gül ayşa ruhsat gösterür

İşret (a) : içki içme
husrev (f) : sultan, padişah
ayş (a) : yaşama
ruhsat (a) : izin, müsade

" Gül sultanı devletinde yiyip içmeğe, eğlenmeğe izin verince, lâleler çimenlik meclisinde içki kadehi oldular."

Beyitte baharın gelişiyle canlanan çimen meclisi Gül sultanının devleti dahilindedir. Gül sultana **teşbih** edilmiştir. Ayni zamanda **teşhis** vardır. Bahar mevsimi yeme, içme ve eğlenme zamanıdır. Bu mevsimin en baştaki belirtisi güllerin açmasıdır. Gülün izin vermesi de açılmasiyle baharın gelmesidir. Laleler de yine bu mevsimin çiçeğidir. Beyitte olduğu gibi divan şairlerince hep şekil ve renk bakımından kadehe **teşbih** edilmişlerdir.

2- Mevsim-i gül iyd ile yâr u musâhib düşdiler
Bir birine iki dilberdür mahabbet gösterür

iyd (a) :bayram
musâhib (a) : biriyle konuşan, arkadaş

" Gül mevsimi, bayramla birbirine sevgi gösteren iki sevgili gibi dost ve arkadaş oldular."

Mevsim-i gül **mecaz-ı mürsel** yoliyle ilkbahardır. Bayram ve bahar **teşhis** yoliyle iki sevgili gibi takdim edilmektedir. Şairin gazeldeki ifadelerinden ve kurban kelimesini hiç kullanmamasından, bayramın şeker bayramı (Ramazan bayramı) olduğu tahmin edilebilir.

3- İyd-gehde varalum dôlâba dilber seyrine
Görelüm âyîne-i devrân ne sûret gösterür

İyd-geh (a) : bayram yeri
Dôlâb (a) : kuyudan su çıkarmağa yarayan çark, bayram yerlerinde üzerine binilerek dönülen dolap
Âyîne (f) : ayna
âyîne-i devrân : talih aynası
sûret (a) : biçim, görünüş

" Bayram yerinde güzelleri seyretmek için dönme dolaba gidelim. Bakalım talihimiz dolap döndükçe bize ne yüzler gösterecek, ne biçim maceralar yaşatacak. "

" Bayram yerinde güzelleri seyretmek için dönme dolaba gidelim. Bakalım talih aynamız bize ne şekiller gösterecek. "

Bâkî'nin, 18.yüzyılda Nedim'in şiirlerinde bütün şa'şa'asiyle yer alacak olan bayram yerinden görüntü sunan bir beytidir. Eskiden çeşitli eğlencelerin yer aldığı ve bayramların bir çeşit eğlence merkezi olan bayram yerindeki özellikle çocukların eğlenmesi için yapılan ve yukarı taraflarından asılı olarak bir mil mihver etrafında dönerek yukarı aşağı hareket eden sandık şeklinde oturacak yerleri bulunan dönme dolaplardan bahsedilmektedir. Şair bu eğlence yerinde dolaplar döndükçe talihimiz bize ne gösterir, ne biçim maceralar yaşatır diyerek **istifam** san'atiyle duygularını anlatıyor.

4- Kaddüne kul olmaga gelmiş dizilmiş karşuna
Servler turmış çemen sahnında kâmet gösterür

Kadd (a) : boy
Sahn (a) : orta, meydan
Kâmet (a) : boy, boybos

" Selvi ağaçları, senin uzun boyuna kul olmak için çimenlik alanına gelmiş, karşına dizilmiş boylarını gösteriyorlar. "

Divan şiirinde sevgilinin boyu ile ilgili kullanılan en yaygın mazmun servi ile ilgili olanlardır. Güzelin boyu serviye teşbih edilir. Benzetme yönü uzunluktur. Uzunluk bakımından servi daha üstündür. Ancak beyitte bunun tersi bir durum söz konusudur. Servi sevgilinin boyuna kul olmak isteğindedir. Bu şekildeki teşbihe **teşbih-i maklub** adı verilir. Ayrıca servilerin çimenlik alanındaki tabii durumları, güzele kul olmak için sıralanma şeklinde hayali bir sebebe bağlandığı için **hüsn-i ta'lil** yapılmıştır.

5- Âşıkı bî-sabr u ârâm eyleyüp seyyâh ider
Memleket seyr itdürür aşkun vilâyet gösterür

bî-sabr (a) : sabırsız
ârâm (f) : durma, eğlenme, karar kılma
seyyâh (a) : yolcu, gezici
seyr (a) : gezme, yürüyüş, yolculuk
vilâyet (a) : il – dostluk, muhabbet

" Senin aşkın, âşıkları sabırsız, dur durak bilmez eyleyip(nice) memleketler gezdirir, vilayetler gösterir. "

Aşıkların, teselli bulmak ya da sevdiklerine kavuşabilmek için diyar diyar dolaşmaları halk edebiyatı mahsüllerinde de sıkça karşılaşılan bir husustur.

6- Bîsütûn-ı gamda Bâkî seng-i mihnet kesmede
Şöyle üstâd oldı kim Ferhâd'a san'at gösterü

Bîsütûn (f) : Bugün Bağdat ile Hemedan arasında Kirmanşah civarında bulunan, Husrev'in emriyle Ferhad'ın deldiği dağ. Ferhad ile Şirin hikâyesinin varyantlarına göre değişmekle birlikte efsanenin esası şöyledir. Şirin'e aşık olan Ferhad bir mühendistir. Iran şahı Husrev, bu aşka mani olmak ve Ferhad'ı oyalamak maksadiyle Ona, Şirin'in köşküne taze süt gelmesi için Bîsütûn dağını delerek bir kanal açmak gibi zor bir iş emreder. Ancak Ferhad bu dağı külüngiyle delmeye muvaffak olursa da yapılan bir hiyle sonucu bu uğurda canını feda eder.

seng-i mihnet acı, üzüntü

Ferhâd (f) : Husrev ü Şîrîn hikâyesinin kahramanlarından birisidir. Divan şiirinde sevgiliye kavuşabilmek için en zor işleri göze alan aşığın sembolü olarak anılır.

" *Bâkî, senin gamının Bîsütûn dağında acı, üzüntü taşlarını parçalamakta öyle usta oldu ki, Ferhad'a bile sanat*

öğretmeğe başladı. "

Bâkî **tecrîd** san'atı yaparak aşk uğruna çekilen üzüntüleri, verilen mücadeleleri yukardaki hikâyeye **telmih**de bulunarak anlatmak istemiştir.

6

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

1- Açıl bâğun gül ü nesrîni ol ruhsârı görsünler
Salın serv ü sanevber şîve-i reftârı görsünler

Nesrîn (f) : (nester,nesteren, nesterûn,nesterîn) Yaban gülü, ağustos gülü, van gülü, Mısır gülü de denilen beyaz,enli,katmerli ve ufak, çok hoş kokulu bir gül.
ruhsâr (f: yanak – yüz, çehre
sanevber (a): çam fıstığı ağacı, çam fıstığı kozalağı
şîve-i reftâr (f): yürüyüş tarzı, yürüyüşteki eda

" (Ey sevgili ! Açıl da bahçenin gülü ve nesrini o yanağı görsünler. Salınarak bir yürü de servi ve çam ağacı yürüyüşündeki o edayı görsünler. "

Divan şairleri renk ve parlaklık itibariyle sevgilinin yanağını ve yüzünü gül ile nesrine, boyunu ise uzunluğu bakımından serviye, çama benzetmişlerdir. Sevgilinin salınarak yürüyüşü ise bu ağaçların rüzgârdan hafif hafif sallanmaları gibidir. Bâkî de ayni hayaller içersinde olmakla birlikte tarif ettiği sevgilinin şekil, renk, boy ve eda bakımından bunları

kıskandıracak güzellikte olduğunu söylüyor. Onların sevgiliyi görüp kıskanmaları **teşhis**, sevgilinin yanağının ve boyunun onlardan daha üstün gösterilmesi ise **teşbih-i maklub**dur. Bağla ilgili olan; bağ, gül, nesrin, serv
ve sanevber kelimelerinin bir beyitte toplanmış olması ise **tenâsüb** , diğer adıyla **mürâ'at-ı nazîr** san'atıdır.

2- Kapunda hâsıl itdi bu devâsuz derdi hep gönlüm
Ne derde mübtelâ oldı dil-i bîmârı görsünler

hâsıl (a) : elde edilen, ortaya çıkan
mübtelâ (a) : belaya tutulmuş – düşkün, tutkun
dil-i bîmâr (f) : hasta, yaralı gönül

" (Ey Sevgili !)Gönlüm bu devasız derdi hep senin kapında kazandı. Yaralı gönlümün bu belâya hangi kapıda tutulduğunu görsünler. "

Beyitte " derde " kelimesi **tevriye**li kullanılmıştır. Kelimenin 1.anlamı: hastalık 2.anlamı: kapıdır. Şair kelimenin ikinci anlamını kasdetmiştir. Zira ilk mısrada gönlünün dermansız bir derde tutulduğunu söylerken ikinci mısrada artık bu hastalığı tekrarlamış olması zayıf bir ihtimaldir. İkinci mısrada hasta gönlünün sevgilinin kapısına bağlandığını zikrederek kelimenin uzak anlamını kasdetmiştir. Ayrıca bahsi geçen derd aşk derdidir.

Aşıkların şikâyet etmediği , aşıklığın simgesi bir husustur. Şairin bu derdden ziyade, bu derde tutulduğu sevgilinin kapısını ön plana çıkarmış olması daha uygun görülmektedir.

Kapı, deva, derd, der, mübtela ve bîmâr kelimeleriyle **tenasüb** yapılmıştır.

3- Açıldı dâğlar sînemde çâk itdüm girîbânum
Mahabbet gülşeninde açılan gülnârı görsünler

Dâğ (f) : nişan, belirti, alâmet – vücutta bir maksatla yapılan yanık – kızgın bir şeyle yakılarak vurulan damga
Çâk (f) : yarık, yırtık
Girîbân (f) : elbise yakası
Gülnâr (f) : nar çiçeği, katmerli gül

" Sinemde yaralar açıldı, sevginin gül bahçesinde açılan nar çiçeğini görsünler diye yakamı yırttım. "

Aşığın sinesinde açılan yaralar, sevgiliden ayrılığın manevi aşk yaralarıdır. Ateşli hastaların rahatlamak için göyüslerini açarak, düğmelerini çözmeleri gibi aşık da yakasını yırtıp sinesindeki manevi aşk yaralarını göstererek rahatlıyacaktır.

Beyitte sîne, muhabbet gülşenine ; sînedeki yaralar gülnara ; çâk-ı girîbân da goncanın açılmasına benzetilmiştir.

Yaranın güle benzetilmesi kırmızılığı ve yuvarlaklığı itibariyledir. Birinci mısra'da söylenen " dağ - sîne – çâk etmek " ile ikinci mısra'daki " gülnar – mahabbet gülşeni – açılmak " arasında ilişki vardır. İkinci mısra'daki ilgili kelimelerin sırası birinci mısraya uymadığı için yapılan leff ü neşr, **müşevveş leff ü neşrdir.**

4- Ten-i zârumda pehlûm üstühânı sayılur bir bir
Beni seyr itmeyen ahbâb mûsîkârı görsünler

Zâr (f) : inleyici ve inleme - ince – zayıf ve hakir
Pehlû (f) : vücudun iki yanı , böğür – mecazi manada menfaat
Üstühân (f) :kemik
Ahbâb (a) : dost, tanıdık, bildik
Mûsîkâr (f) : birkaç kamışın bir araya getirilmesiyle oluşturulan eski nefesli bir çalgı – **Kaknus** da denilen rüzgar estikce gagasının deliklerinden türlü türlü nağmeler çıkan bir kuş. Musiki kelimesinin de bundan geldiği söylenir.

" *Zayıf vücudumun yanlarındaki kemiklerim tek tek sayılır. Beni* (bu halimle) *görmeyen dostlarım mûsîkara baksınlar.* (beni görmüş gibi olurlar) "

Bâkî, sevgilinin ayrılığı ile öylesine incelmiş ki, bir deri bir kemiğe dönüp dermansız kalmıştır. Acıyla inlemektedir. Bu

haliyle kendisini mûsîkâra **teşbih** etmiştir.

Zâr kelimesi zayıf ve inleyen manalarında **tevriyeli** kullanılmıştır. Seyr etmeyen ve ahbâb kelimelerinde serzeniş ahengi hissedilmektedir.

5- Güzeller mihribân olmaz dimek yanlışdur ey Bâkî
Olur va'llâhi bi'llâhi hemân yalvarı görsünler

mihribân (f) : şefkatli, merhametli, güler yüzlü
yalvar : Hint parası
yalvarı görsünler : yalvarıvermek, yalvarmayı görmek

" Ey Bâkî ! Güzeller merhametsiz olur demek yanlıştır. (Aşıklardan) biraz yalvarıp yakarma görsünler, vallahi billâhi merhametli olurlar. "

Bâkî bu beyitte, âşık ve sevgili münasebetini divân şiirinin dışında bir anlayışla ifade etmek istemiştir. Zira dîvân şiirindeki sevgilinin en başta gelen özelliği aşığa karşı vefasız olması, merhametsiz oluşu ve cevr ü cefa etmesidir. Bu ifadesiyle de sanki 18.yüzyılda Nedim'de görülmeye başlanan aşık ile maşuk arasındaki sıcak ilişkinin hazırlayıcısı olmuş, güzellerin de merhametli, vefalı olabileceğini söylemiştir.

" Yalvar " kelimesinin aynı zamanda Hind parası

anlamına geldiği ve bu kelimenin beyitte tevriyeli kullanıldığının Orhan Şaik Gökyay tarafından ileri sürüldüğünü haber veren Prof.Dr.Haluk İpekten, bu yoruma katılmamaktadır. Tevriye yaparak yalvar kelimesine para anlamı verildiğinde " Güzeller hele biraz parayı görsünler, yola gelir, merhamet ederler " şeklinde bir mana ortaya çıkar ki, bu Bâkî'ye yakışmayacak bir hafiflik olur diyerek, yalvarı-görmek birleşik fiilinin başka şairlerce de kullanıldığına dair misal veriyor.

Beyitte " ey Bâkî " ifadesindeki **nidâ** ve **tecrîd** san'atını da hatırlattıktan sonra, yalvar kelimesinin para karşılığında alındığında ortaya çıkan anlamın dîvân şiirindeki güzellere de yakışmadığını, onlarda bulunmayan bir özelliği ifade ettiğini de söylemek yerinde olur kanaatindeyiz

7

Mef'ûlü Fâilâtü Mefâîlü Fâilün

1- Nâm u nişâne kalmadı fasl-ı bahârdan
Düşdi çemende berg-i dıraht i'tibârdan

Fasl (a) : Mevsim
fasl-ı bahâr : İlkbahar
berg (f) : Yaprak
dıraht (f) : Ağaç
berg-i dıraht : Ağaç yaprağı
i'tibârdan (a) :Saygı gösterme, bir şeye önem verme, şeref, haysiyet

" İlkbahar mevsiminden bir iz ve işaret kalmadı; Çimende ağaçların yaprakları da değerini kaybetti. "

Baki bu gazelinde teşhis, teşbih ve istiarelerle baştan sona sonbahar tasviri yapmaktadır. Gazel bütüniyle ayni konuyu işlediği için **yek-âhenk** bir gazeldir.

İlk beyitte anlatmak istediği sonbaharın gelişiyle çimenlikte yeşilin kayboluşu, çiçeklerin solup dökülüşü, baharın müjdecisi ve süsü olan kuş seslerinin kayboluşu ve yaprakların dallarından düşüşüdür. İkinci beyitte yaprakların itibar kaybetmesi

ifadesiyle teşhis yapılmıştır. Doğal bir hadise olan yaprakların dökülmesi, itibar kaybı şeklinde başka bir sebebe bağlandığı için de **hüsn-i ta'lil** söz konusudur. Ayrıca fasl-ı bahar, çemen, berg ve dıraht gibi anlam bakımından birbiriyle ilgili kelimeleri bir araya toplanarak **tenasüb** ya da diğer bir adıyla mürâat-ı nazîr san'atı yapılmıştır.

2- Eşcâr-ı bâğ hırka-i tecrîde girdiler
Bâd-ı hazân çemende el aldı çenârdan

eşcâr (a) : ağaçlar

hırka (a) : ceket uzunluğunda bir giyecek.

tecrîd (a) : soyma, soyunma, ayırma – Tasavvufi terim olarak , tasavvufi yola giren kişinin yani sâlikin zahirini (içini) mal ve mülk sevgisinden, batınını (dış görünüşünü) karşılık bekleme anlayışından arındırması demektir. Bu şekilde kendisini dünya ile ilgili olan her şeyden arındırmış kimseye **ehl-i tecrîd** denir.

hırka-i tecrîd : bir tarikata girmeye tâlib olan mürid adayına yapılan bir törenle giydirilen hırka. Hırka giydirilen mürid adayı, şeyh tarafından kabul edilerek tarikat mensubu olmuş olur.

Bâd-ı hazân : sonbahar rüzgârı

el almak : belli bir şeyhe intisab ederek ondan, içinde bazı âyet ve hadisleri de bulunduran dualar (evrad) alarak derviş olmak.

"(birer mürid gibi) Bağın ağaçları tecrid hırkasına girdiler; sonbahar rüzgârı da çemende çınardan (şeyhten) el aldı.

Bu beyitte de sonbaharın gelip ağaçların yapraklarını dökmesi birtakım tasavvuf terimlerine başvurularak değişik sebeplerle anlatılarak **hüsn-i ta'lil** san'atı yapılmıştır. İlk mısrada ağaçlar müride benzetilmiştir. Ancak mürid, yani kendisine benzetilen söylenmemiş onunla ilgili bir özellik olan hırka-i tecrid söylenmiştir. Bu şekilde yalnız benzetilen söylenerek yapılan teşbihe kapalı **istiâre** adı verilir. Bu örnekte de görüldüğü gibi kapalı istiâre hemen hep teşhis ile yapılır. İkinci mısra'da " el aldı " deyimiyle de bâd-ı hazân yine müride benzetilerek kapalı istiâre ve teşhis yapılmıştır. Ayni san'atlar çınar kelimesi için de söz konusudur.Çınarın ululuğu ve yapraklarının el şekline benzemesi şairin bu ağacı şeyh olarak tasavvuruna sebep olmuştur. " el aldı " deyiminin bâd-ı hazânın şeyhten dua alması yanında, çınarın yapraklarını düşürdü, şeklinde ikinci bir anlamı düşündürmesi **tevriye**dir.

3- Her yanadan ayagına altun akup gelür
Eşcâr-ı bâğ himmet umar cûybârdan

Himmet (A) : gayret, çalışma çabalama – lütuf, kerem ve ihsanda bulunma- Tasavvufi anlamda , şeyhin maksadları yerine getiren

manevi gücü.

Cûybâr (F) : dere, ırmak, akarsu

"Bağın ağaçları akarsudan yardım umdukları için, akarsuyun ayağına her taraftan altın akıp gelmektedir "

Beyitteki tahayyül, sonbaharın gelmesiyle ağaçların döktükleri sararmış yaprakların altına benzetilmesi üzerine kurulmuştur.

Ağacın ayağı dibidir. Ayağına yani dibine dökülen ve kapalı istiare yoliyle altına benzetilen yaprakları akarsuya vererek yardım almayı ummaktadır. Şâir dökülen yaprakların ağaçların dibinden geçen suya karışmasını böyle değişik hayali bir sebebe bağlıyarak **hüsn-i ta'lil** yapmıştır. Ayrıca " ayağına altın akıtmak " deyimi ile **irsâl-i mesel** yapılmıştır. Ağaçlar kendilerini tazeleyebilmek yeniden yeşerebilmek için suya muhtaçtır. Muhtaç oldukları şey de akarsuda vardır. Kendilerindeki altını bolca, saçarak verip suyu alacaklardır.

Ayrıca şâirin önceki beyitte kullandığı tasavvufi terimleri bu beyitte himmet kelimesiyle devam ettirdiği görülmektedir. Mürid ne kadar varlıklı olursa olsun şeyhin manevi gücüne muhtaçtır. Kanaatimizce ağaçlar ve cuybar teşhis yoliyle mürid - şeyh telakkisi içerisinde ele alınabilir.

4- Sahn-ı çemende turma salınsun sabâ ile
Âzâdedür nihâl bu gün berg ü bârdan

sahn (a): orta, meydan

salınmak (t) : ritimli bir şekilde bir yandan bir yana eyilerek yürümek

sabâ (a): kuzeydoğudan hafif ve latif esen rüzgâr
Âzâde (f): özgür, serbest

nihâl (f) :fidan

bâr (f) :yük, ağırlık, meyve

" Fidan bugün meyvesinden ve yaprağından kurtulmuştur; (bundan böyle) sabâ ile birlikte çimenliğin meydanında durmadan salınarak gezsin. "

Sonbaharın gelmesiyle fidan yapraklarını dökmüştür. Çok genç ağaç olduğu için zaten meyvesi de olmaz. Yaprağından ve meyvesinden kurtulması ile kastedilen budur. Yüklerinden kurtulmuş nihâlin saba ile yürümesi ise teşhis dir ve onun rüzgâr ile hafif hafif sallanması kastedilmiştir. Ayrıca sallanması sabâ ile gezmesi şeklinde anlatılarak **hüsn-i ta'lil** yapılmıştır. Salınmak kelimesi " salınarak yürümek " ve " sallanmak " manalarında **tevriyeli** kullanılmıştır.

5- Bâkî çemende hayli perîşân imiş varak
Benzer ki bir şikâyeti var rûzgârdan

Varak (a) :yaprak, kâğıt veya kitap yaprağı
Rûzgâr (f) : zaman, devir – dünya - yel

" Ey Bâkî ! Yapraklar çimende bir hayli perişan imiş. Öyle görülüyor ki onların da rüzgârdan bir şikâyetleri var. "

Önceki beyitlerde ağaçlardan bahseden şâir bu beyitte yaprakları ele almış. Rüzgâr Kelimesinde **ihâm** san'atı yapmıştır. İhâm , iki veya daha çok anlamı olan bir kelimeyle, birbirinden uzak iki fikir veya hayali birden tebliğ etmek san'atıdır. Beyitte rüzgâr, hem yel hem de zaman, devir anlamına kullanılmıştır. Kelimenin bu iki manası beyitte birden tebliğ edilmiştir. Zira beyti kelimenin her iki manasiyle açıklarsak:

1- " Ey Bâkî ! Yapraklar çimende bir hayli perişan imiş. Öyle görülüyor ki onların da rüzgârdan bir ***şikâyetleri var.*** "

2-" Ey Bâkî ! Yapraklar çimende bir hayli perişan imiş. Öyle görülüyor ki onların da zamandan, devirden bir şikâyetleri var. "

Görüldüğü gibi beytin iki anlamı arasındaki benzerlik yalnız rüzgâr kelimesinin lafzına aittir. Fikir ve hayal bakımından farklıdır.

Varak da yaprak ve kâğıt yaprağı anlamlarında **tevriyeli** kullanılmıştır. Kelimenin yakın anlamı yaprak uzak anlamı ise kâğıt yaprağıdır. Kelime uzak anlamıyla alındığında teşhis

yapılmış olur. Çünkü yakınmak insana has bir özelliktir. Ayrıca yaprakların rüzgârdan dağılıp perişan olması doğal bir halidir. Şâir bunu yakınmak şeklinde alarak **hüsn-i ta'lil** yapmıştır. Gösterilen sebep benzer ki ifadesiyle zanna bağlandığı için de şibh-i hüsn-i ta'lil olur. Varak insana benzetilmiş, lakin insan söylenmemiş, ona ait şikâyet etme özelliği söylenmiştir. Bu bakımdan da kapalı istiâre vardır. Zaten şibh-i hüsn-i ta'lilde kapalı istiâre ve teşhis birlikte bulunurlar.

Beyitteki ifade biçiminden Bâkî'nin de devirden memnun olmadığı ortaya çıkmaktadır. Varak kelimesinin kâğıt manası ve bu manada üzerine yazılan şiirlerin perişanlığı düşünülünce Bâkî'nin şikâyetinin de devrinde ki kötü yazılan şiirlerden olduğu düşünülebilir.

8

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1- İşigün hâkine ser-çeşme-i hayvân dirler
Kapuna matla'-ı hûrşîd-i dırahşân dirler

Hâk (f) : toprak
ser-çeşme (f) : pınar, çeşme başı
çeşme-i hayvân (f) : ölümsüzlük suyu. âb-ı hayât.
matla' (a) : doğacak yer, Güneşin doğması
hûrşîd-i dırahşân (f) : parlak güneş
matla'-ı hûrşîd-i dırahşân : parlak güneşin doğduğu yer

" Eşiğinin toprağına ölümsüzlük suyunun pınarı derler. Parlak güneşin senin kapından doğduğunu söylerler. "

Değişik hayallerle sevgilinin ele alındığı bu gazelin ilk beytinde Bâkî, güneşe benzettiği sevgilinin kapısını da güneşin doğduğu yer olarak nitelendirmiştir. Gazelin doğduğu ilk beyte matla beyti denilmesi gibi sevgilinin kapısı da matla'dır. Eşiğinin toprağı ise içene ölümsüzlük veren âb-ı hayâtın kaynağıdır. . Halk hikâyelerine ve folklorumuza da giren âb-ı hayât hakkındaki efsanenin pek çok varyantı vardır. **"Çeşme-i hayvân, çeşme-i**

hayât, çeşme-i cân , âb-ı bekâ , âb-ı câvid , âb-ı câvidânî, âb-ı cüvân , âb-ı Hızr , âb-ı İskender, âb-ı zindegî, âb-ı zindegânî " adlariyle de anılır.Efsaneye göre **İskender. Hızır** ve **İlyas** Zulumat (karanlıklar) ülkesinde bu suyu aramaya çıkarlar. Hızır ile İlyas suyu bularak içip ölümsüzlüğe ulaşırlar.Ancak bu sudan İskender'e söz etmemeleri için emr-i İlâhî gelir. Böylece İskender sudan içip ölümsüzlüğe erişemez. Kıyamete dek Hızır denizde İlyas da karada sıkıntıya düşenlere yardma devam edeceklerdir

2- Zülfünün dest-resin tuydı meger ruhlaruna
Bâğda sünbülün ahvâli perîşân dirler

dest-res (f) : el erme, kuvvet ve zenginlik
ruh (f) : yanak, yüz, çehre
ahvâl (a) : haller, durumlar

" Zülfünün, yanaklarına el uzattığını duyunca, bahçede sünbülün hâlinin perîşân olduğunu söylüyorlar. "

Sünbül daima sevgilinin saçıyla birlikte zikredilir. Saç şekli ve kokusu bakımından sünbüle benzetilir.Beyitte, saçın sevgilinin yanağına düşmesi, zülfün **teşhis** edilmesiyle yanağa el vurması şeklinde nitelendirilmiştir. Bu durum karşısında sünbül de kıskançlıktan perişan olmuştur. Oysa sünbülün tel tel dağınık olması onun tabii halidir. Şâirin bu hayalinde de yine **teşhis** ve **hüsn-i ta'lil** vardır.

3- Hançer-i gamze-i hûn-rîzüne tîg-i Hayder
Safha-i ârızına mushaf-ı Osmân dirler

gamze (a) : süzgün bakış – çene veya yanak çukurluğu
hûn-rîz (f) : kan döken, kan dökücü
gamze-i hûn-rîz : kan dökücü gamze
tîg (f) : kılıç
Haydar (a) : arslan - cesur, yiğit adam – **Hz. Ali'**nin lakabı. Bu manada daha çok, savaşta döne döne saldıran demek olan " **kerrâr** " sıfatiyle birlikte " **Haydar-ı Kerrâr** şeklinde görülür. Bu lakabın ona annesi tarafından verildiği rivayet edilir.
tîg-i Hayder : Hz.Ali'nin kılıcı
ârız (a) : yanak
mushaf (a) : sahife haline getirilmiş şey, kitab – Kur'ân
mushaf-ı Osmân : Hz. Osman'ın Mushafı. Hz.Osman İslamın üçüncü halifesidir. Hayattayken cennetle müjdelenen ve " **aşere-i mübeşşere** " denilen on kişiden biridir. Halifeliğinde Kur'an-ı Kerîm'i çoğaltıtırıp önemli islâm merkezlerine göndermiştir. 656 yılında 82 yaşındayken Kur'an okurken şehîd edilmiştir.

" Kan dökücü bakışının hançerine Hz.Ali'nin kılıcı, yanağının sahifelerine, Hz.Osman'ın Mushafı diyorlar."

Gamze sevgilinin manalı ve süzgün bakışıdır. Gözden çıkar ve aşığa ıztırab verir. Öldürücü ve yaralayıcıdır. Hançere, oka ve kılıca benzetilir. Beyitte gamze önce hançere teşbih edilmiştir. Hançer de kılıç gibi can ülkesinin ele geçirilmesinin sembolüdür. Tîğ-i Haydar ile Hz.Ali'nin meşhur kılıcı " Zülfikâr " kastedilmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından Hz.Ali'ye verilmiştir. Hz.Ali'nin elinde uzunluğu yedi ve eni bir arşın olacak şekilde şekil değiştirdiği rivayet edilir. İlk defa Uhud Gazası'nda kullanılmış olan Zülfikârın ortasından itibaren iki çatal olduğu ve demirinin Yemen'den geldiği rivayeti vardır. Bunun iki çatal olması gibi gamzenin de iki gözden çıkması müşterek olarak değerlendirilebilir.

Yanak ile ilgili önemli benzetmelerden birisi de Mushaf'tır. Üzerindeki ayva tüyleri de âyetlere benzetilmiştir. Hz. Osman Kur'an okurken şehîd edilmiştir. Okuduğu Kur'an kan olmuştur. Şâirin sevgilinin yüzünü Hz.Osman'ın Mushafına benzetmesinin sebebi de kanın rengiyle yanağın rengi arasında kurduğu münasebet teşkil etmektedir.

4- Kimlerün rûşen ider menzilin âyâ bilsem
Giceler seyre çıkar ol meh-i tâbân dirler

rûşen (f) : aydın, parlak – belli, meydanda
menzil (a) : ev, konak

âyâ (f) : acaba
meh-i tâbân (f) : parlak ay

" O parlak ay, geceleri dolaşmağa çıkıyor diyorlar. Acaba bir bilsem ki kimlerin evini aydınlatıyor. "

Divan şiirinde sevgili ile ilgili benzetmelerin başında Ay gelir. Sevgilinin umumi olarak aya benzetilmesi yanında , yanağı, yüzü ve alnı da aya benzetilir. Ay nurlu bir ışık kaynağıdır. Geceleri aydınlatır, güzellik verir. Ay dolunay ya da hilâldir. **Mâh-ı nev** tamlamasiyle hilal ay kastedilir; sevgilinin kaşıdır. Dolunay için ise **meh-tâb, meh-i tâbân, meh-i tamam, meh-i çâr-deh, bedr** gibi tamlamalar kullanılır; bununla da umumi olarak sevgili anlatılır. Bu beyitte de meh-i tâbân kendisine benzetilendir. Benzetilen ise sevgilidir. Yani **açık istiâre** vardır.

5- La'l-gûn katreler akıtdugı demler çeşmüm
Ayagun topragına kân-ı Bedahşân dirler

La'l (a) : Yakuta benzeyen kırmızı ve değerli bir süs taşı
La'l-gûn : la'l renkli
katre (a) : damla
kân (f) : maden ocağı, bir şeyin kaynağı
Bedahşân (f) : bugün Afganistan ve Rusya sınırları içinde kalan dağlık bir memleket. Eskiden beri burada bedahş denilen yakut

madeni çıkarılırmış. Şehrin adının da bu kelimeden geldiği zannedilmektedir. Edebiyatta çoğunlukla la'l taşı ile birlikte kullanılır ve sevgilinin dudağını temsil eder.

" Gözüm la'l rengindeki göz yaşlarını akıttığı zamanlar, ayağının toprağına Bedahşan yâkutunun kaynağı diyorlar. "

La'l, edebiyatta genellikle rengi ve kıymetli oluşu ile sevgilinin dudağı için benzeyen olur. Bazan da âşığın gözü ve kanlı göz yaşları la'le benzetilir. Beyitte aşığın kanlı göz yaşları la'le **teşbih** edilmiştir Aşık sevgilinin ayağına düşerek yalvarıp göz yaşı dökmektedir. Aşk uğruna dökülen göz yaşları da la'l gibi kıymetlidir. Bu bakımdan onun döküldüğü toprağı değerlendirenler o toprağı da Bedahşan yakutunun çıkarıldığı maden ocağına benzetmişlerdir.

6- Gözlerüm yaşı fenâ virdi dile ey Bâkî
Âlemi gark ider ol bahr-ı firâvân dirler

fenâ (a) : yok olma, yokluk – geçip gitme
bahr-ı firâvân : engin deniz

6-Ey Bâkî ! Gözlerimin yaşı gönlümü sele verip yoketti. O engin deniz bütün dünyâyı bile suya boğar derler.

Beyte yine göz yaşı hâkimdir. Şâir aşk uğruna o kadar çok göz yaşı dökmüştür ki gönlünü bile yok etmiştir. Gönül sevgilinin yeridir. Sevgilinin hayaliyle mutlu olur, naziyle kendinden geçer. Sevgilinin aşkıyla darmadağın ve perişan olsa da sevgiliden asla ümidini kesmez. Ancak âlemi sele verecek kadar engin bir deniz olan göz yaşları bu sefer gönüldeki hayalleri yok etmiştir. Şâir bir taraftan bunu söylerken, göz yaşlarının çokluğiyle de aşkının büyüklüğünü ifade etmek istemiştir.

9

Mef'ûlü Fâilâtü Mefâîlü Fâilün

1- Fermân-ı aşka cân ile var inkıyâdumuz
Hükm-i kazâya zerre kadar yok inâdumuz

Fermân (f) : buyruk, emir
İnkıyâd (a) : boyun eğme, kendini teslim etme
Kazâ (a) : Allah'ın ezelde takdir ettiği şeylerin yani kaderin yerine gelmesi, ortaya çıkmasıdır - kadı hükmü – kadının bulunduğu, yönettiği yer

" Aşk fermanına candan boyun eğeriz .Kaza hükmüne zerre kadar direnmemiz yok. "

Bu gazel de Bâkî'nin dinî tasavvufî manada ve bunlara ait terimleri kullanarak söylediği şiirlerinden biridir.

Ferman kelimesi hemen sultanı hatırlatan bir kelimedir. Bu sultan Aşktır. Benzetilen söylenmiş, kendisine benzetilen durumunda olan sultan söylenmemiştir. Sultana ait bir özellik olan ferman söylenerek **kapalı isti'âre** (mekni isti'âre) yapılmıştır. Aşk kelimesi üzerinde de hemen hep bu san'atla birlikte bulunan **teşhis** san'atı mevcuttur.

Gazelin geneline bakıldığında hâkimâne bir eda ile dinî-tasavvufî fikirlerin söylendiği görülmektedir. Yani gazelin beyitleri arasında bir konu bütünlüğü vardır. Bu şekilde söylenmiş gazellere **yek-ahenk gazel** adı verilir. Burdan hareketle beyitte geçen aşkın ilâhî aşk olduğunu söyleyebiliriz. Bu aşka düşmüş kimseler değil direnme, aşklarının artması için gayret gösterir, dua eder ve asla şikâyetçi olmazlar.

Ayrıca, fermân-ı aşk – hükm-i kaza ; cân ile var – zerre kadar yok ; ınkıyâd – inâd arasında yapılan **leff ü neşr-i müretteb** ile şâir beytin ahengini ve anlamını güçlendirmiştir.

2- Baş egmezüz edânîye dünyâ-yı dûn içün
Allâhadur tevekkülümüz i'timâdumuz

i'timâd (a) : dayanma, güvenme
edânî (a) : en alçak, en bayağı kimseler
dûn (a) : aşağı, aşağılık, alçak
tevekkül (a) : her türlü tedbiri aldıktan sonra işi Allah'a havâle edip kadere rıza gösterme

" *Alçak dünya için alçaklara baş eğmeyiz. Allah'a tevekkül eder (yalnız) ona güveniriz.* "

Tasavvufî manada dünya çoğu zaman "dûn " sıfatiyle anılır, yılana, zehire, cadıya, fahişeye v.s. benzetilir. İnsanı

Allah'tan uzaklaştıran ve gaflete düşüren bir yer olarak değerlendirilerek hakir görülür. Zaten kök anlamı da aşağı, alçak anlamında edâni ve dûn ile ayni olup **iştikak** vardır.

Bu beyitte ve gazelin bütününde dünyaya karşı böyle bir bakış açısı olan şâir Allah'a karşı bir tevekkül ve i'timad içerisindedir. Kur'an-ı Kerîm'in müteaddid âyetlerinde mü'minlerin Allah'a güvenmeleri ve mütevekkil olmaları buyrulmaktadır. Tasavvufta; Allah'ın katında olana güvenip halkın elinde ve avucunda olan şeye göz dikmemek ve vesvese, endişe ve rızk kaygısı halini yok edip, insanı huzura ve rahata kavuşturan Mevlâ'ya güven hâli olarak tarif edilmiştir. Kalbin her an ve her zaman Allah'a güvenip huzursuz olmamasıdır. Tevekkül kalbin hâli olduğundan beden ile çalışmaya ve kazanmaya asla mani değildir. Bu bakımdan tevekkül içinde Allah'a dayanıp güvenen bir kimsenin küçük dünya menfaatleri için kimseye baş eğip yalvarması gerekmez. Şâirin beyitte vurguladığı da budur.

3- Biz müttekâ-yı zerkeş-i câha tayanmazuz
Hakkun k emâl-i lutfmadur istinâdumuz

Müttekâ (a) : asa, baston, yastık, koltuk değneği gibi dayanılacak şeyler.
Zerkeş (f) : altın çekilmiş, altın telle işlenmiş
Câh (f) : itibar, onur, makam, mevki
Kemâl (a) : olgunluk, eksiksizlik –en yüksek değer, mükemmellik

İstinâd (a) :dayanma - güvenme

" Biz makam ve mevkiin altın işlemeli yastığına dayanmayız .(Biz ancak) Allah'ın lutfunun yüceliğine ve sonsuzluğuna güveniriz. "

Beyitte şâir, süslü, altın işlemeli makamda oturan mağrur bir iktidar sahibinin azametini anlatırken kendisinin de istiğna halini vurguluyor. İstinad kelimesiyle de desteklenen **istiğna;** Allah'ın kendisine kâfi olduğuna inanarak ondan başkasına ihtiyaç duymaması ve tenezzül etmemesidir.

4- Zühd ü salâha eylemezüz iltică hele
Tutdı egerçi âlem-i kevni fesâdumuz

Zühd (a) : dünyevi heves, arzu ve makam isteğine soğuk ve ilgisiz davranarak kendini ibadete verme. Hakani Mehmed Bey, Hadis-i Erbâ'in'indeki bir beytinde zühdü şöyle tarif ediyor.

Zühd nedir der isen ey hayr-hâh
Terk-i hevâ terk-i tama' terk-i câh

Salâh (a) : düzelme, iyileşme – dîne olan bağlılık – zıddı fesaddır.
iltică (a) : sığınma, barınma
kevn (a) : oluş, olma, vücut bulma – Tas.Tüm varlıklar, kâinat, âlem. " kün " (ol) emri ile oluşan varlıklar.
âlem-i kevn : varlık âlemi, dünya
fesâd (a) : ahlâkın ve dinî yaşayışın bozulması

âlem-i kevn ü fesâd : maddi âlem

"Ahlâken ve dinen bozulmuşluğumuz her ne kadar dünyayı tuttuysa da, (bunu ört bas için) ham sofuluğa sığınmayız".

Gazelin bu beytiyle hemen sonraki beyitte Bâkî, kusurlarını, günahlarını saklamak, dünyevî menfaatlar sağlamak için inanmadan sahte sofuluk yapan, ibadetleri şeklen yerine getiren ikiyüzlü kimselerden bahsetmektedir.

5- Meyden safâ-yı bâtın-ı humdur garaz hemân
Erbâb-ı zâhir anlayamazlar murâdumuz

safâ (a) : saflık, berraklık – gönül şenliği, eğlence
bâtın (a) :iç, iç görünüş – sâlikin kalbi ve ruhu, iç âlemi.
Batın ehli : Görünürdeki eşya ve olayların arkasındaki hakikatları ve sebepleri keşf yoliyle bilen ve kalb göziyle gören, evliya
hum (f) : küp, şarap küpü
garaz (a) :hedef, gaye, maksat, istek
zâhir (a) : dış, dış görünüş
erbâb-ı zâhir : Alimler, dışa bakan, kaba sofu

" Şaraptan maksat şarap küpünün içinin temizliğidir.Dışa bakanlar (yani kaba sofular) bizim muradımızı anlıyamazlar. "

Beyitte geçen mey, ilâhî aşk şarabıdır. Yani aşkın galebe çalması, cezbe ve coşku halidir. Bu coşkunun, âşıkâne hislerin kaynağı ise gönüldür. Beyitte " hum " ile karşılanmaktadır. Hum-ı aşk ile tasavvufta âşığın kalbi kastedilir. Tasavvuf kalbe yani gönle, gönlün saf ve temizliğine çok önem verir.Çünki orası Tanrının tecelli ettiği yerdir. Beytullah'tır.Ancak bunu erbâb-ı zâhirin anlayıp değerlendirmesi mümkün değildir. Dîvân şiirinde, ehl-i zâhir – ehl-i bâtın , zâhid – rind ya da medrese ehli – tekke ehli gibi isim ve mensubiyetlerle karşımıza çıkan tarafların mukayesesi hep yapılagelmiştir. Galib gelen de hep ehl-i bâtın yani tasavvuf ehli olmuştur. Mezkur durum Bâkî'nin bu beytinde de devam etmektedir. Zâhir ile bâtın arasında **tezat** vardır.

6- Minnet Hudâya devlet-i dünyâ fenâ bulur
Bâkî kalur sahîfe-i âlemde adımız

Minnet (a) : bir iyiliğe, iyilik yapana karşı kendini borçlu görme – görülen iyiliğe karşı teşekkürde bulunma
Devlet (a) : zenginlik, mutluluk, makam

" Dünyanın makam ve zenginliği (sonunda) yok olur; (ama) Allah'a şükür bizim adımız dünya sahifesinde ebedi olarak kalır. "

" Bâkî " kelimesi şâirin mahlasıdır. **Nida** ile kendine seslenen şâir **tecrîd** yapmıştır. Bâkî kelimesi, ebedi olarak,

sonsuza kadar anlamında kullanılmıştır; bu durumda da **tevriye** san'atı dikkati çeker.

Bâkî'nin hayatı incelendiğinde şeyhülislamlık makamına geçmeyi hırsa varan bir derecede arzu ettiği ve ilim, irfaniyle bunu hakettiği görülür. Fakat bu makama çok yaklaştığı son şansında şeyhülislamlığa başka birisi tayin edilmiştir. Beyitte şâir dünyaya karşı umursamazlığını ve insanlara güvensizliğini dile getiriyor. Bunun için şükrü, dünya devletinin geçici oluşuna hatta dünyanın son bulacak olmasına mı, yoksa şiirlerinden ve resmi görevlerindeki icraatlarından dolayı adının ebedileşeceğine inandığı için mi ? İmkân olsa da Bâkî'nin kendisine sorulabilse

10

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1- Mâsivâdan tama'-ı nusreti az eyleyelüm
Lutf u ihsânı çok Allâha niyâz eyleyelüm

Mâsivâ (a) : Allahtan başka her şey, mevcûdât, mahlûkât. Buna mâsivaullah da denir.
tama' (a) : doymazlık, çok isteme, açgözlülük
nusret (a) : yardım – Allah'ın yardımı – başarı, üstünlük
tama'-ı nusret : yardım, başarı isteme
lutf (a) : güzellik, iyilik – iyi muamele
ihsân (a) : iyilik etme, bağışlama
niyâz (a) : duâ – yalvarma, yakarma

" *Allah'tan başkasından yardım isteğini azaltalım. (Ancak) iyiliği ve bağışlaması bol Allâh'a dua edip yakaralım.* "

Tarikat ehli, Hak dostu kimseler Allah'tan başka kimseden bir şey taleb edip beklemezler. Bunun en güzel örneği Hz.İbrahim kıssasında görülmektedir. Hz. İbrahim Nemrud tarafından ateşe atıldığı zaman Cebrail onu havada tutmuş ve kendisinden bir dileğinin olup olmadığını sormuştur. O da " Ben

Allah'ın kuluyum; hâcetim yalnız O'nadır, sana değil. Allah dilediğini yapsın " diye cevap verir. Bunun üzerine Allah da O'nu dost edinmiş ve kendisine **Halilullah** (Allah dostu) demiştir.

2- Bin günâh eylese bir kul yine rızkın kesmez
Şükr-i in'âm-ı şeh-i bende-nevâz eyleyelüm

Rızk (a) : Allahın takdir ettiği nimet, kısmet, yiyecek içecek gibi kendisinden faydalanılan maddeler**in'âm** (A) : ni'met verme, iyilik etme
bende-nevâz : küçüklere, kuluna, kölesine sevgi gösteren

" Bir kul bin günah işlese Allah yine onun rızkını verir. Biz, kullarına merhametli o Şehin (Allah'ın) ni'metlerine şükredelim. "

Hud Suresi 11/6. ayette " Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. " buyrulmaktadır.Her insanın bedeninin ve ruhunun rızıkları bellidir. Rızık hiç değişmez. Bir kimse Allahın emrettiği için çalışır, rızkını helal yoldan ararsa, ezelde belli olan rızkına kavuşur. Bu rızk ona bereketli olur. Eğer rızkını Allahın yasak ettiği yerlerde ararsa, yine ezelde ayrılmış olan o belli rızka kavuşur. Fakat bu rızk ona, hayırsız bereketsiz olur. Rızkına kavuşmak için kazandığı günahlar da, onu felakete sürükler.

3- Her tezervün nice bir saydı hevâsında yilüp
Dâ'imâ hırs u tama çeşmini bâz eyleyelüm

tezerv (f) : sülün
sayd (f) : av
hevâ (f) : heves, istek, arzu, hoşlanma
yilmek (t) : koşmak – acele, hızlıca yürümek
tama (a) : doymazlık, aç gözlülük
hırs (a) : sonu gelmeyen arzu istek
çeşm (f) : göz
bâz (f) : doğan, şahin, atmaca - açık

" Her(gördüğün) sülünü avlamak isteğiyle ne zamana dek ardından koşacaksın ? Daima hırs ve tamah gözünün doğanı olalım. "

Kanaatimizce tezerv peşinde olmak maddeye düşkünlüktür. Bunun da kaynağı hırs ve tamahtır. **Hırs** ; gayeye ulaşmak için her vasıtayı meşru ve mübah görme, hedefe ulaşmak için haram – helal dememek, hak hukuk gözetmemek, tamahkâr olup, kanaatkâr olmamaktır. Söylenmek istenen maddeye düşkünlükle hırs ve tamahın avı değil, doğanı yani avcısı olalım. Avcıların kuşları avlamak için şahin ve doğanı kullandıkları gibi.

4-Mâhdan mâhîye dek saldı cefâ kullâbın
Kıssa-i gussa-i zülfün ne dırâz eyleyelüm

Mâh (f) : ay **Mâhî** (f) : balık
Kullâb (f) : çengel, kanca
Kıssa (a) : hikâye, rivayet, macera
Gussa (a) : keder, kaygı
Dırâz (f) : uzun

" Senin zülfün kederinin hikâyesini uzun uzadiye ne diye anlatalım; (zira) cefa aydan balığa kadar çengelini salmıştır. "

Zülf tasavvufta kesrettir. Kesret Hakk'ın isim ve sıfatlariyle tecelli edip çokluk halinde görünmesidir. Ay da kesrettir. Alemdeki her zerre Allah'ın varlığının delili iken onu tanımayanlar ise denizdeki balıklar (mâhî) gibidir.

Cihânârâ chân içredir arayı bilmezler
O mâhîler ki deryâ içredir deryâyı bilmezler

Aydan balığa cefa çengelinin salınması ile, gökden ta denize kadar sâlikin gönlünü marifet ve temaşaya kapatabilecek kesret ifade edilmek istenmiştir. Ancak bu çokluğun, hakiki bir varlığının olmadığını kavramak ise vahdettir. Bu da tasavvufun temel prensibi olan " yalnız Allah'ın birliği yanında yalnız Allah'ın varlığı inancıdır " Şâirin de uzatmıyalım diyerek varılmasını

istediği sonuç budur.

5- Tutalum şîve-i rindân-ı kanâ'at-pîşe
Tâ-be-key hâtıra-i ni'met ü nâz eyleyelüm

Şîve (f) : naz, eda

Rindân (f) :rindler , kalender, aldırışsız, ilişiksiz kimse – halkın hakkındaki söylediklerine aldırmadan gönlünce hareket eden, keyfince davranan, içi irfanla süslü, ilimle dolu olduğu halde halkdan biri gibi sade yaşıyan hakîm, bilge kişi, rıza mertebesine erdiği için her şeyin ilâhî takdire göre meydana geldiğini bilen, bunun şuur ve idrakine eren kâmil insan. Tevekkül ehli, zâhid ve âbidler gibi dinin şeklinde kalmayıp özüne ve içine nüfuz ettiğini iddia eden mutasavvıf.

kanâ'at (a) : tutumlu, gönlü zengin ve tok gözlü olmak, hırslı olmamak

kanâ'at-pîşe : kanaati huy edinmiş kimse

şîve-i rindân-ı kanâ'at-pîşe : kanaati huy edinmiş rindlerin edası

Tâ-be-key (f) : ne zamana kadar, niceye dek

Hâtıra (a) : hatıra gelen, hatırda kalan şey

Nâz (a) : tas. Sevgilisinin aşıkını kandırması, ona cilve yapması, bilmezlikten gelmesi

" Kanaat sahibi rindlerin yolunu tutalım. Ne zamana kadar naz ve ni'metin hatırasiyle kalacağız. "

Rind, halkın hakkındaki söylediklerine aldırmadan gönlünce hareket eden, keyfince davranan, içi irfanla süslü, ilimle dolu olduğu halde halkdan biri gibi sade yaşıyan hakîm, bilge kişi, rıza mertebesine erdiği için her şeyin ilâhî takdire göre meydana geldiğini bilen, bunun şuur ve idrakine eren kâmil insan. Tevekkül ehli, zâhid ve âbidler gibi dinin şeklinde kalmayıp özüne ve içine nüfuz ettiğini iddia eden kimsedir.

6- Harem-i vasla reh-i râst mahabbet yolıdur
Râh-ı uşşâkdan âheng-i hicâz eyleyelüm

Harem (a) : Hac zamanında ihrama girilen yerden itibaren Kabe'ye kadar olan kısım, Kâbe ve civarı, zâhir harem ka'be, batın harem kalbtir.
vasl (a) : Hakk'a ermek – ruhen Hak'la olup kendinden geçme
harem-i vasl : kavuşma haremi
reh-i râst (f) : doğru yol
râst (f) : doğru - Türk müziğinin en eski makamlarındandır
uşşâk (a) : aşıklar – Türk müziğinde bir makam
âheng (f) : uygunluk – çalıp, çığırma, cünbüş
hicâz (a) : Mekke ve Medine'nin bulunduğu bölge - Türk müziğinde bir makam

" *Kavuşma haremine giden doğru yol mahabbet yoludur. Aşıkların yolundan Hicaz'a gidelim.* "

Beyitte geçen râst, uşşâk , hicâz ayni zamanda birer musiki makamıdır. **Tevriyeli** kullanılmıştır. Ka'be ve musikiye dair kelimeler bir araya toplanarak **tenâsüb** san'atı yapılmıştır. Şâir beyitte tasavvufun özü mahabbet üzerinde durmuş vuslata giden yolun da bu yol olduğunu söylemek istemiştir.

7- Cân u dilden sakın esrâr-ı gamın ey Bâkî
Dime bîgâneleri mahrem-i râz eyleyelüm

Sakınmak (t) : saklamak, muhafaza etmek - esirgemek
esrâr (a) : sırlar – tasavvuf yolunun sırları, hakikatin halleri
gam (a) : keder, tasa, kaygı – Tas. Sevgili aranırken karşılaşılan engeller, sevgili uğrunda seve seve katlanılan zorluklar ve sıkıntılar
bîgâne (f) : ilgisiz – yabancı
mahrem-i râz : kendisine sır verilmiş kimse

" Ey Bâkî ! Sevgiliye dair sırları can u gönülden sakın, yabancıları mahrem edinip sırlarını söyleme . "

Bîgâneler ile kastedilenler, tasavvufla tanışmayan, yola girmeyen, sülûka başlamayan kimselerdir. Bunların, Hakk'ın halka bildirmediği, yalnız gönül ehlinden ve keşf sahiplerinden başkasının idrâk edemediği hususları anlamaları beklenemez. Yanlış anlamalarını önlemenin tek yolu ise onlara bu sırları vermemektir. Ey Bâkî , seslenişinde **nida** ve **tecrîd** san'atı vardır.

III. BÖLÜM

Nesre çevrilen şiirleri

Mersiye-i Sultân Süleymân Hân

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün

1.Bend

1- Ey pây-bend-i dâm-geh-i kayd-ı nâm u neng
Tâ key hevâ-yı meşgale-i dehr-i bî-direng

2- An ol güni ki âhır olup nevbahâr-ı ömr
Berg-i hazâna dönse gerek rûy-ı lâle-reng

3- Ahır mekânun olsa gerek cür'a gibi hâk
Devrân elinden irse gerek câm-ı ayşa seng

4- İnsan odur ki âyine-veş kalbi sâf ola
Sînende n'eyler âdem isen kîne-i peleng

5- İbret gözinde niceye dek gaflet uyhusı
Yitmez mi sana vâkı'a-i Şâh-ı şîr-ceng

6- Ol şeh-süvâr-ı mülk-i sa'âdet ki rahşına
Cevlân deminde arsa-i âlem gelürdi teng

7- Baş egdi âb-ı tîgına küffâr-ı Üngürûs

Şemşîri gevherini pesend eyledi Freng

8- Yüz yire kodı lutf ile gül-berg-i ter gibi
Sanduka saldı hâzin-i devrân güher gibi

1.Bend

1-Ey şan ve şöhret düşüncesinin tuzağına ayağı bağlı olan kişi ! Daha ne zamana kadarbu kararsız dünyanın uğraşısı hevesinde olacaksın ?

2-Ömrün ilkbaharının sona erip lale renkli yüzünün sonbahar yaprağına döneceği o günü düşün.

3-Sonunda senin yerin de kadehin dibinde kalan son yudum gibi toprak olacak. Hayat kadehine feleğin elinden bir taş erişecek.

4-İnsan olanın kalbi ayna gibi saf olmalıdır. Adam isen göğsünde bu kaplan kininin işi ne ?

5-İbret gözünde bu gaflet uykusu ne zamana kadar sürecek ? Aslan pençeli padişahın başına gelen hal ibret alman için sana yetmez mi ?

6-O saadet mülkünün usta binicisinin atına, dolaşmağa çıktığı zaman dünya arsası dar gelirdi.

7-Macar kâfirleri onun kılıcının suyuna baş eğdi.Fıransız kâfirleri de onun kılıcının cevherini beğendiler.

8-Taze gül yaprağı gibi yüzünü yavaşça yere koydu.Zaman haznecisi de onu bir mücevhergibi sandığa (ya da sandukaya) yerleştirdi.

5.Bend

1- Gün togdı Şâh-ı âlem uyanmaz mı hâbdan
Kılmaz mı cilve hayme-i gerdûn-cenâbdan

2- Yollarda kaldı gözlerümüz gelmedi haber
Hâk-i cenâb-ı südde-i devlet-me'âbdan

3- Reng-i izârı gitdi yatur kendü huşk-leb
Şol gül gibi ki ayru düşüpdür gülâbdan

4- Gâhî hicâb-ı ebre girür husrev-i felek
Yâd eyledükce lutfunı terler hicâbdan

5- Tıfl-ı sirişki yirlere girsün du'âm odur
Her kim gamundan ağlamaya şeyh u şâbdan

6- Yansun yakılsun âteş-i hecrünle âfitâb
Derdünle kara çullara girsün sehâbdan

7- Yâd eylesün hünerlerüni kanlar ağlasun
Tîgun boyınca karaya batsun kırâbdan

8- Derd ü gamunla çâk-i girîbân idüp kalem
Pîrâhenini pârelesün gussadan alem

5.Bend

1-Güneş doğdu,cihan padişahı uykudan uyanmaz mı ?Avlusu gökyüzü kadar geniş olan otağından çıkıp görünmez mi ?

2- Gözlerimiz yollarda kaldı. Devletin sığınağı padişahın eşiğinin yüce toprağından bir haber gelmedi.

3- Kendisi (padişah), gülsuyundan ayrı düşmüş şu (solgun) gül gibiyanağının rengi gitmiş, dudakları kurumuş bir halde yatmakta.

4-Gökyüzünün sultanı güneş bazan bulut perdesinin arkasına girip saklanır ve senin iyiliğini, bağışlarınıandıkça utancından terler.

5-Duam odur ki genç olsun yaşlı olsun, her kim senin gamınla ağlamazsa onun da gözyaşı çocuğu yerlere girsin.

6-Güneş senin ayrılığının ateşiyle yansın yakılsın. Senin derdinle bulutlan kara çullara girsin.

7-Kılıcın, senin hünerlerini anarak kanlı gözyaşları döksün ve kınına girerek boylu boyunca karalara batsın.

8-Kalem senin dert ve gamınla yakasını yırtsın, bayrak da kederinden gömleğini (kılıfını) parçalasın.

6.Bend

1- Tîgun içürdi düşmene zahm-ı zebânları
Bahs itmez oldı kimse kesildi lisânları

2- Gördi nihâl-i serv-i ser-efrâz nîzeni
Ser-keşlik adın anmadı bir dahı bânları

3- Her kande bassa pây-ı semendün nisâr içün
Hânlar yolunda cümle revân itdi cânları

4- Deşt-i fenâda mürg-i hevâ turmayup döner
Tîgun Hudâ yolında sebîl itdi kanları

5- Şemşîr gibi rûy-ı zemîne taraf taraf
Saldun demür kuşaklu cihân pehlevânları

6- Aldun hezâr büt-gedeyi mescid eyledün
Nâkûs yirlerinde okutdun ezânları

7- Ahır çalındı kûs-ı rahîl itdün irtihâl
Evvel konağun oldı cinân bûstânları

8- Minnet Hudâya iki cihânda kılup sa'îd
Nâm-ı şerîfün eyledi hem gâzî hem şehîd

6.Bend

1-Kılıcın düşmana dil yaraları açtı.Artık kimse konuşamaz oldu, dilleri kesildi.

2-Macar beyleri senin selvi fidanı gibi baş kaldıran (başını yükselten)mızrağını görünce bir daha asiliğin adını anmadı.

3-Senin atının ayağı her nereye bassa, hanlar saçılık olsun diye canlarını senin yolunda akıttılar.

4- Heves kuşu yokluk çölünde (dünyada) durmadan döner.Senin kılıcın ise Allah yolunda kanları akıttı (Allah yolunda döndü)

5-Yeryüzüne taraf taraf , kılıç gibi demir kuşaklı cihan pehlivanları saldın.

6-Binlerce kiliseyi alıp mescid yaptın, çan yerlerinde ezanlar okuttun.

7-Sonunda göç davulu çaldı, göç ettin. (öldün) İlk vardığın konak ta cennet bahçeleri oldu.

8-Allaha şükür, seni iki dünyada mutlu edip, şerefli adını hem gazi, hem şehid yaptı.

1

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

1- Ezelden şâh-ı aşkun bende-i fermânıyuz cânâ
Mahabbet mülkinün sultân-ı âlî-şânıyuz cânâ

2- Sehâb-ı lutfun âbın teşne dillerden dirîğ itme
Bu deştün bağrı yanmış lâle-i Nu'mânıyuz cânâ

3- Zamâne bizde gevher sezdügiçün dil-hırâş eyler
Anunçün bağrumuz hûndur ma'ârif kânıyuz cânâ

4- Mükedder kılmasun gerd-i küdûret çeşme-i cânı
Bilürsin âb-ı rûy-ı milket-i Osmânîyüz cânâ

5- Cihânı câm-ı nazmum şi'r-i **Bâkî** gibi devr eyler
Bu bezmün şimdi biz de Câmî-i devrânıyuz cânâ

- 1 -

1-Ey sevgili! Biz ezelden beri aşk sultânının buyruklarının kuluyuz. Bu yüzden de aşk ülkesinin anlı şanlı sultânı olmuşuz.

2-Ey sevgili ! Biz bu aşk çölünün bağrı yanık lalesiyiz. İyilik bulutunun suyunu susamış gönüllerden esirgeme.

3-Ey sevgili ! Zamane (bu devrin insanları) bizde cevher sezdikleri için gönlümüzü tırmalayıp dururlar. Bilgi ve irfan madeni olduğumuz için, bağrımız sürekli kan içindedir.

4-Ey sevgili ! Bilirsin ki , biz Osmanlı ülkesinin yüzünün suyu (şanı ,şerefi) olan bir şâiriz. Bunun için tasa, üzüntü tozları can pınarını bulandırmasın.

5- Ey sevgili ! Nazmımın kadehi, Bâkî'nin şiiri gibi bütün dünyayı dolaşır. Şimdi bu toplulukta biz de devrin Câmî'siyiz.

Bu gazeli Sultan II.Selim'in :

Mahabbet mülkinün bir bende-i fermânıyuz cânâ
Gedâ-yı kûy-ı aşkuz âlemin sltânıyuz cânâ

matla'lı gazeline nazire olarak kaleme almıştır.

2

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1- Bilini koçmadadur ol sanemün derd ü belâ
Yoğsa âşıklara şîrîn lebi hâzır helvâ

2- Ser-i zülfiyle hatın örter imiş dirler o şûh
Açmadı kimseye ammâ orayı bâd-ı sabâ

3- Ateş urmış yüzi gül hırmenine ol mâhun
Devr-i sâgarda ruhı aksini kılmış peydâ

4- Kızarup ruhları gül-gûne-i tâb-ı mülden
Şu'le-i sâgar-ı mey destine yakmış hınnâ

5- Meclis-i meyde leb-i yâre tolaşur dirler
Elüme girmeye mi bir dahi câm-ı sahbâ

6- Öykünürdi lebüne câm-ı mey ammâ dönmiş
Bu gün almışlar ele bir yire gelmiş zürefâ

7- Lûle-i hâme ile çeşme-i dilden **Bâkî**
Eyledi kâ'ide-i Âb-ı hayâtı icrâ

- 2 -

1-Dert ve bela o güzelin beline sarılmıştır. Yoksa tatlı dudağı aşıklar için hazır helva olurdu.

2-O şuhun , saçının uciyle yüzündeki ayva tüylerini örttüğünü söylerler amma bâd-ı saba da orayı (şimdiye kadar) kimseye açmadı.

3-O ayın (sevgilinin), gül harmanına benzeyen yüzüne ateş vurmuş. Kadeh döndükçe yanağının aksi üzerine düşüyor.

4-Şarabın parlak gül renginden, yanakları kızarmış; şarap kadehinin alevinden (ise) ellerine kına yakmış gibidir.

5-Sevgilinin dudağı için şarap meclisinde dolaşır diyorlar; acaba o şarap kadehi elime bir daha girmez mi ?

6-Şarap kadehi senin dudağına özenirdi amma ince duygulu, sohbet ehli kimseler bu gün bir araya gelip onu ellerine alınca vazgeçmiş.

7-Bâkî, gönül çeşmesinden kalem lülesiyle (musluğiyle) âb-ı hayatın kaynağını akıttı.

Bu gazele Ruhi-i Bağdâdî'nin, Ali Efendi, Ubeydî ve Gelibolulu Mânî'nin nazireleri vardır.

3

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1- Pür olup devr idicek meclis-i mestânı kadeh
Çarh olur halka-i rindân meh-i tâbânı kadeh

2- Felek-i işrete bir ahter-i ferhunde iken
Yine mirrîh-sıfat turma döker kanı kadeh

3- Meclis-i mey ki bedenlerle hisâr olmışdur
Şehr-i işretdür anun âfet-i devrânı kadeh

4- Devr-i meclis ki safâ câmi'inün çenberidür
Âb-ı rengîn ile kandîl-i fürûzânı kadeh

5- Yaraşur halka-i rindâna disem ey **Bâkî**
Hatem-i Cemdür anun la'l-i Bedahşânı kadeh

3

1-Kadeh dolup da sarhoşlar toplantısını dolaşmağa başlayınca, çepçevre oturan rindlerin halkası gökyüzü, kadeh de onun parlak ayına benzer.

2- Kadeh içki ve eğlence göğünün uğurlu bir yıldızı iken, yine de Merih yıldızı gibi durmadan kan döker.

3- Çepeçevre (insan) bedenleriyle hisarı andıran içki meclisi, bir içki ve eğlence şehridir. Kadeh de bu şehrin en tanınmış güzelidir.

4-Meclisin halkası safâ câmi'inin çenberidir. Kadeh ise, içindeki renkli su ile o câmi'in (çenber avizesine asılmış) parlak kandilidir.

5-Ey Bâkî ! (O toplantıdaki) rindlerin halkasına Cem'in yüzüğü, kadehe de (o yüzüğün üstündeki) Bedahşan yakutu da desem yaraşır.

4

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1- Kıldı âfâkı münevver tal'at-ı rahşân-ı iyd
Halka dîbâlar geyürdi mâh-ı nûr-efşân-ı iyd

2- Câme-i dîbâ ile tâvûs-ı zerrîn-bâldür
Dilrübâ kim eyler ol reftâr ile cevlân-ı iyd

3- Ayagun tozıyla vezn itmez birin ehl-i nazar
Toptolu Yûsuf-likâlarla bu gün mîzân-ı iyd

4- Salınur her şâh-ı gül nâzük nihâl-i ergavân
Bâğ-ı cennetden nişân virdi bahâr istân-ı iyd

5- Sâkiyâ rıtl-ı girân eksük gerekmez aradan
Yahşı ağırlanmak ister hâsılı mihmân-ı iyd

6- Şimdi tîg-i cevr ile öldürme kurbân oldugum
İyd-i Adhâ geldüginde idesin kurbân-ı iyd

7- Âşıka ihsân ise maksud elünde dostum
Dest-bûsundur muhassal **Bâkî**'ye ihsân-ı iyd

4

1-Bayramın parlak yüzü ufukları aydınlattı. Bayramın nurlar saçan ayı halka değerli ipek kumaşlardan elbiseler giydirdi.

2-Sevgili ipekli elbisesiyle altın kanatlı bir tavus kuşuna benzer; sanki salınarak bayram gezmesine çıkmış.

3-Düşünce sahipleri, bugün bayram tahtaravallisini dolduran Yûsuf'a benzer güzel yüzlülerden hiçbirini senin ayağının tozuyla bir tutmaz.

4-Her gül dalıyla ince erguvan fidanı salınmağa başlayınca, bayramın bahçesi cennet behçesine döndü.

5-Ey sâkî ! Büyük şarap kadehlerinin aralıksız ve eksiksiz olması gerekir. Sözün kısası bayram konukları iyi ağırlanmak isterler.

6- Ey kurbân olduğum sevgili, şimdi beni cevr ü cefâ kılıcıyla öldürme. (bekle)Kurbân bayramı geldiğinde kurbân edersin.

7-Sevgilim ! Amacın eğer âşıka iyilik etmekse, bu senin elinde. Sözün kısası, elini öptürmen Bâkî'ye bayram armağanıdır.

5

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1- Dem-i subh irdi getür bâdeyi sohbet demidür
Mey-i nâb ile pür it sâgarı işret demidür

2- Yâr ise mahrem-i ağyâr gönül hemdem-i zâr
Gözlerüm kan akıdursa n'ola gayret demidür

3- Çok belâ çekdi senün çeng-i gamunda dil-i zâr
Nây-veş nâleler eylerse şikâyet demidür

4- Aşkunı saklar idüm sînede ammâ şimdi
Ah idersem beni ayb eyleme fürkat demidür

5- Mihneti dil ser-i zülfinde çeker ey **Bâkî**
Kâfiristâna düşen kimsede mihnet demidür

5

1-Sabah oldu; sohbet zamanıdır ; şarap getir. Kadehi saf şarapla doldur; yiyip içmenin zamanıdır.

2-Gönül inlemeyle dost, sevgili ise başkalarıyla sıkı fıkı. Gözlerim kan akıtırsa şaşılır mı ? Tam kıskançlık zamandır.

3-Bu zayıf, ağlayan gönlüm senin elinden çok belalar çekti. Ney gibi ağlayıp inlese şaşılır mı ? Şimdi şikâyet zamanıdır.

4-Aşkını sinemde saklar, kimselere söylemezdim amma şimdi ayrılık zamanı; ah çekersem beni ayıplama.

5-Bâkî ! Gönül üzüntüyü sevgilinin saçlarının ucunda çeker. (zira) Kâfir ülkesine düşen kimse için üzüntü ve keder çekme zamanıdır.

6

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün

1- La'lün katında kıymet-i gevher şikest olur
Zülfün yanında revnak-ı anber şikest olur

2- Meclisde la'l-i yâre inende ezilmesün
Va'llâhi yoğsa kelle-i şekker şikest olur

3- Başlar yitürse meclis-i aşkunda gam degül
Bezm-i şarâbda nice sâgar şikest olur

4- Seng-i cefâ-yı dehr ile mir'ât-ı dil degül
Câm-ı cihân-nümâ-yı Sikender şikest olur

5- Seng-i felâhan ursa eger dest-i rûzgâr
Kandîl-i âfitâb-ı münevver şikest olur

6- Şimşâd-ı hôş-hırâmına ol servün öykünüp
Reftâre gelse pây-ı sanevber şikest olur

7- **Bâkî** şikenc-i zülfi gamın yazmag istesem
Tâkat getürmez elde kalemler şikest olur

6

1-Senin la'le benzeyen dudağının yanında elmasın, zülfün yanında da anberin değeri düşer.

2-Şeker, meclisde sevgilinin dudağına çok dalkavukluk etmesin, yoksa vallahi kellesi kırılır.

3-Senin aşk meclisinde başlar gitse gam değil. (Zira) içki meclisinde de nice kadehler kırılır.

4-Bu dünyanın cefa taşiyle değil gönül aynası, İskender'in " câm-ı cihân-nümâ "sı bile kırılır.

(câm-ı cihân-nümâ , câm-ı cihân-bîn, câm-ı cihân-ârâ, câm-ı Cem adları da verilen yedi feleğin sırrını taşıyan yedi madenden yapılmış bu kadehte efsaneye göre bütün cihan seyredilebilirmiş.)

5-Bu devrin eli, eğer sapan taşıyla vursa parlak güneşin kandili bile kırılır.

6-O servi boylu sevgilinin şimşâd gibi hoşca salınışını taklid etmeğe kalkışsa çam fıstığı ağacının ayağı kırılır.

7-Ey Bâkî ! Sevgilinin zülfünün kıvrımlarının gamını yazmak istesem,kalemin takati yetmez kırılır.

7

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün

1- Bir an içinde gamzen okı nice kan ider
Dil can evinde saklayup anı nihan ider

2- Kühsâr-ı gamda gözyaşı hecrünle dem-be-dem
Hâşâk u hârı şâh-ı gül ü ergavân ider

3- Hüsnün hayâli vaslun ümîdiyle âşıka
Nâr-ı câhîmi gülşen-i bâğ-ı cinân ider

4- Sanman gönülde saklana râz-ı mahabbeti
Âsâr-ı mihr gün gibi kendin ayân ider

5- Sen urdugunca tîrüni sînemden özgeye
Ta'n-ı hasûd derd ile kaddüm kemân ider

6- Râh-ı vefâda yitüre diyü gamun beni
Hûnâb-ı dîde yollara yir yir nişân ider

7- Vaslına cân dilerse dirîg itme **Bâkiyâ**
Zinhâr gâfil olma seni imtihân ider

7

1-Bir an içinde gamzen oku nice kanlar döker. (Amma) Gönül onu can içinde saklayıp gizler.

2-Göz yaşı senin ayrılığınla daima, gam dağında çör çöpü ve dikeni gül dalı ve ergavan çiçeği eder.

3-Ey sevgili ! Güzelliğinin hayâli, kavuşmak ümidiyle âşıka, cehennem ateşini cennet bağının gülşeni yapar.

4-Aşk sırrı gönülde saklanır zannetmeyin ! (Zira) Güneş ışınları da ayan beyan kendini gösterir.

5- Ey sevgili ! Sen oklarını sînemden başka yerlere attıkça , hasûdun (beni çekemeyen rakîbin) ayıplamalarının derdi boyumu yay gibi büker.

6- Ey sevgili ! Gamın beni yitirsin diye, gözlerim vefa yolunda kanlı yaşlarını nişan koyar.

7-Ey Bâkî ! Eğer gönül kavuşmak dileğinde ise engel olma . Sakın gâfil olma ki seni imtihan etmektedir.

8

Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl

1- Ne dem kim gamun câna hem-râz olur
Yaşum âh u nâlemle dem-sâz olur

2- Ser-i nîzene irgüren başını
Cihân halkı içre ser-efrâz olur

3- Ayân itdi bir bir nihân râzumı
Dilâ eşk-i çeşmüm ne gammâz olur

4- Nihâl-i cefâ şâhıdur kadd-i yâr
Anun mîvesi şîve vü nâz olur

5- Çoğ olmaz bu tarza gazel **Bâkiyâ**
Güzel söz güherdür güher az olur

8

1-Gamın cânımla sıkı fıkı dost olduğu zaman, göz yaşlarım da âh ve inlemelerimle arkadaş olur.

2-Başını senin süngünün ucuna ulaştıran , cihan halkı içinde başını yükseltir.

3-Ey gönül ! Gizli sırlarımı tek tek açıklayan göz yaşlarım (bilseniz) nasıl fitneci olur.

4-Sevgilinin boyu cefâ fidanının bir dalı, İşve ve nâz ise onun meyvesidir.

5-Ey Bâkî ! Böylesine söylenmiş gazel çok değildir. Çünki güzel söylenmiş söz cevher gibidir. Cevher de az bulunur.

9

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1- Yârdan cevr ü cefa lutf u kerem gibi gelür
Gayrdan mihr ü vefâ derd ü elem gibi gelür

2- Fürkat-i yâr katı zâr u zebûn itdi beni
Döymeyem mihnet-i hicrâna ölem gibi gelür

3- Uydurup leşger-i uşşâkını ol şâh-ı cihân
Nâz ile salını salını alem gibi gelür

4- Dil-i pür-hûn elem-i aşkun ile cûş ideli
Çeşme-i çeşmün akan suları dem gibi gelür

5- **Bâkiyâ** kankı gönül şehrine gelse şeh-i aşk
Bile endûh u belâ hayl u haşem gibi gelür

9

1-Sevgiliden gelen cevr ve cefa, lutuf ve kerem gibi gelir ; başkasından gelen sevgi ve dostluk ise dert ve elem gibi gelir.

2-Sevgilinin ayrılığı beni çok ağlattı ve zayıf bıraktı ; bu ayrılığa ve eziyete katlanamadan öleceğim gibi geliyor.

3-O cihan şâhı âşıklarından oluşan ordusunu tertip edip bayrak gibi naz ile salına salına gelir.

4-Kan dolu gönül, aşkının elemiyle coşalı , göz pınarlarından akan sular kan gibi gelir.

5-Ey Bâkî ! Aşk sultanı hangi gönül şehrine gelse , sıkıntı ve belâ da maiyeti ve atlıları gibi onunla beraber gelir.

10

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1- Pür-hevâdur ney gibi aşkunla tâb-ı pür-heves
Derd-i dilden bâ-haber âlemde yok bir hem-nefes

2- Çâk çâk itsün beni şemşîr-i gamzen şâne-veş
Zülfüne tek âkibet olsun müyesser dest-res

3- Aşkunun deryâsına nisbet vücûd-ı kâ'inât
Mevc-i bahr-i bî-kerân üzre bir avuç hâr u has

4- Âkil oldur gelmeye dünyâ metâ'ından gurûr
Müddet-i devr-i felek bir demdür âdem bir nefes

5- Devr elinden **Bâkiyâ** gam çekme âlem böyledür
Gül nasîb-i hâr u has bülbül giriftâr-ı kafes

10

1-Bu hevesli yaratılışım senin aşkınla ney gibi hava doludur. Alemde gönül derdinden haberi olan bir arkadaş yok.

2-Gamzen kılıcı beni tarak gibi pare pare etsin. Yeterki sonunda zülfüne erişmek nasib olsun.

3-Senin aşkının deryasına nisbet kâinatın varlığı , uçsuz bucaksız denizin dalgaları üzerindeki bir avuç çalı çırpı gibidir.

4-Akıllı kimse, kendisine dünya malından gurur gelmeyen kimsedir. (Çünki) zaman içinde insan (insan ömrü)bir nefes gibidir.

5-Ey Bâkî ! Devr (zaman , talih) elinden gam çekme ki bu dünya böyledir. Çalı çırpının nasibi gül , bülbül ise kafeste esir.

11

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün

1- Feryâda geldi bülbül-i destân-serâ-yı bâğ
Ya'ni zamân-ı ayşdur eyler salâ-yı bâğ

2- Ayş u safâya hâtırumuz turmayup çeker
Sünbüller oldı silsile-i müşg-sâ-yı bâğ

3- Gerd-i kederden âyine-i kalbi sâf u pâk
Gûyâ derûn-ı ehl-i safâdur fezâ-yı bâğ

4- Saçıldı sahn-ı sebzeye nesrîn varakları
Sakf-ı sipihre benzedi ferş-i sarây-ı bâğ

5- **Bâkî** zamân-ı işret ü hengâm-ı ayşdur
Virmek gerek ne hâlet ise muktezâ-yı bâğ

11

1- Bağın destan okuyucusu bülbül feryâda başladı. Yani bağda içip eylenme zamanı olduğunu ilan ediyor.

2- Sünbüller, bağın misk gibi zinciri oldu. Gönlümüzü durmadan yiyip, içip eğlenmeğe çeker.

3- Bağın havası sanki, eğlence sahiplerinin keder tozundan saf ve temiz olan gönül aynası gibidir.

4- Yaban gülünün yaprakları çimenliğin ortasına saçıldı. Bağın sarayının yaygısı feleğin damına benzedi.

5- Ey Bâkî ! Yeme, içme ve eğlenme zamanıdır. Bağda bunun için ne gerkiyorsa yapmak lazımdır.

12

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1- Müje haylin dizer ol gamze-i fettân saf saf
Gûyiyâ cenge turur nize-güzârân saf saf

2- Seni seyr itmek içün rehgüzer-i gülşende
İki cânibe turur serv-i hırâmân saf saf

3- Leşger-i eşk-i firâvân ile ceng itmek içün
Gönderür mevclerin lücce-i ummân saf saf

4- Gökde efgân iderek sanma geçer hayl-i küleng
Çekilür kûyuna murgân-ı dil ü cân saf saf

5- Câmi' içre göre tâ kimlere hem-zânûsın
Şekl-i sakkâda gezer dîde-i giryân saf saf

6- Ehl-i dil derd ü gamun ni'metine müstağrak
Dizilürler keremün hânına mihmân saf saf

7- Vasf-ı kaddünle hırâm itse âlem gibi kalem
Leşger-i satr çeker defter ü dîvân saf saf

8- Kûyun etrafına uşşâk dizilmiş gûyâ
Harem-i Ka'be'de her cânibe erkân saf saf

9- Kadrüni seng-i musallâda bilüp ey **Bâkî**
Turup el bağlayalar karşuna yârân saf saf

12

1-O fettan yanbakış kirpik süvarisini saf saf dizer. Sanki süngülü askerler savaş durumu alırlar.

2-Salınan serviler gülbahçesi yolunun iki tarafında seni seyretmek için saf saf dizilirler.

3-Engin deniz, kalabalık gözyaşı askeriyle savaşsın diye dalgalarını saf saf gönderir.

4-Turna sürüsü gökde bağrışarak geçiyor sanma ! Can ve gönül kuşları saf saf senin bulunduğun yere dönüyorlar.

5- Göz, câmide kimlerle diz dize oturduğunu görmek için ağlayarak saka gibi saf saf dolaşır.

6- Derdinin ve gamının nimetine garkolmuş gönül ehli (âşıklar), misafir olarak cömertliğinin sofrasına saf saf dizilirler.

7-Kalem, boyunun övgüsiyle sancak gibi salınarak yürümeğe başlasa, defter ve divan satır askerlerini saf saf dizer.

8-Senin bulunduğun yerin etrafına âşıklar tıpkı Ka'be'nin çevresindeki direkler gibi saf saf dizilmişler.

9-Ey Bâkî ! Senin değerini dostlar ancak musalla taşında anlayıp, saf saf el bağlayarak karşında duracaklar. (Bu beyit Bâkî'nin naşı musalla taşına konulduğunda cenaze namazını kıldıran Şeyhulislam Sun'ullah Efendi tarafından okunmuştur.)

13

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1- Gül gibi olmak dilersen şâd u hurrem ey gönül
Lâle-veş elden düşürme câmı bir dem ey gönül

2- Devr elinden kâse kâse yutdugum kanlardur ol
Katre katre tamlayan gözden dem-â-dem ey gönül

3- Devlet-i dünyâ içün hergiz ne gamgîn ol ne şâd
Ber-karâr olmaz bilürsin hâl-i âlem ey gönül

4- Gülşen-i kûyunda me'vâ bulsa ol hûrî-veşün
İhtiyâr eyler mi bâğ-ı huldi âdem ey gönül

5- Devr ider **Bâkî**-sıfat hûrşîd o mâhun menzilin
Aşk ser-gerdânıdur Allâhu a'lem ey gönül

13

1- Ey gönül ! Gül gibi neşeli ve sevinçli olmak dilersen, bir an bile lâle gibi kadehi elinden düşürme.

2- Ey gönül ! Gözümden devamlı olarak damla damla akan yaşlar, devrân elinden kâse kâse içtiğim kanlardır.

3- Ey gönül ! Dünyâ devleti için ne gam çek ne de sevin. Zira bilirsin ki, dünya hâli değişir, hep bir kararda durmaz.

4-Ey gönül ! İnsan o hûrîye benzeyen güzelin bulunduğu gül bahçesinde sığınacak bir yer bulsa, hiç cennet bahçesini ister mi ?

5- Ey gönül !Güneş de Bâkî gibi o ay yüzlü güzelin evinin çevresini dolanır. Allah bilir ya,(onun da) aşktan başı dönmüş olacak.

14

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1- Nevbahâr oldı gelün azm-i gülistân idelüm
Açalum gonca-i kalbi gül-i handân idelüm

2- Komayuup lâle gibi elden ayagı bir dem
Mest olup gonca-sıfat çâk-ı girîbân idelüm

3- İçelüm la'l-i müzâbı saçalum cür'aları
Hâk-i gülzârı bu gün kân-ı Bedahşân idelüm

4- Menzil-i ayş u tarab hurrem ü âbâd olsun
Yıkalum zerk u riyâ deyrini vîrân idelüm

5- Okusun vasf-ı ruh-ı yâr ile **Bâkî** şi'rin
Bülbül-i gülşeni meclisde gazel-hân idelüm

14

1-İlkbahar geldi; gelin gül bahçesine gidelim. Gönül goncasını açıp, gülen gül yapalım.

2-Lâle gibi kadehi bir an elimizden bırakmıyalım. Sarhoş olup, gonca gibi yakamızı yırtalım.

3-Süzülmüş saf şarabı içip, yudumları çevreye saçalım. Bugün gül bahçesinin toprağını Bedahşan'ın yâkut madenlerine çevirelim.

4-Yeme, içmenin ve eğlenmenin yeri şen ve bayındır olsun. Riyâ ve ikiyüzlülük kilisesini yıkıp vîrân edeli m.

5-Bâkî, Sevgilinin yanağını öven şiirini söylesin. Gülbahçesinin bülbülüne toplantımızda gazel söyletelim.

15

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1- Ser-i kûyun sanemâ cennet-i a'lâ bilürin
Müntehâ kâmetüni Sidre vü Tûbâ bilürin

2- Seni Yûsuf'la güzellikde sorarlarsa bana
Yûsuf'ı bilmezin ammâ seni ra'nâ bilürin

3- Zâ'il olmaz heves-i zülf-i siyâhun dilden
Hâsıl olmayacagın gerçi bu sevdâ bilürin

4- Bilmezin n'eyleye derd ü gam-ı cânâne bana
Ne müdârâya meded var ne müdâvâ bilürin

5- **Bâkiyâ** gülşen-i firdevsi bana arz itme
Âstânın ben anın cennet-i me'vâ bilürin

15

1-Ey put gibi güzel sevgili ! Senin bulunduğun yeri cennet-i a'lâ, çok uzun boyunu Sidre ve Tûbâ ağacı bilirim.

2-Bana güzellikte Yusuf'la seni (hangisi daha güzeldir diye) sorarlarsa, Yusuf'u bilmem ama seni güzel bilirim.

3-Gerçi bu sevdanın sonunun olmadığını bilirim amma, yine de siyah saçının arzusu gönlümden gitmez.

4-Sevgilinin gam ve derdi bana ne yapacaktır bilmiyorum. (bu gam ve dertten kurtulmak için*) ne onun yüzüne gülmeyi, ne de bu derde deva aramasını bilirim.*

5-Ey Bâkî ! Bana cennetin gül bahçelerini anlatma ki ben onun (sevgilinin) eşiğini me'vâ cenneti bilirim.

16

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1- Havf ider sanma beni hançer-i bürrânundan
Degme nesneyle kesilmem sanemâ yanundan

2- Gül gibi pâreledün sînemüzi aşk ile lîk
Almaduk bûy-ı vefâ gonca-i handânundan

3- Niçün ol yâre rakîbâ didün îmânumsın
Göreyin ayrılasın son demi îmânundan

4- Cezbe-i aşkun ile olmasa meczûb güneş
Her seher atmaz idi kendüyi eyvânundan

5 - Husrev-i mülk-i suhan olduğunı ey **Bâkî**
Fehm ider ehl-i nazar defter ü dîvânundan

16

1-Ey put gibi güzel sevgili ! Beni keskin hançerinden korkar zannetme. Olur olmaz şeylerle senin yanından uzaklaşmam.

2- (Ey sevgili !)*Aşkınla sinemizi gül gibi parçaladın. Lakin gülen goncenden vefa kokusu alamadık.*

3-Ey rakîb ! O yâra niçin îmânımsın dedin ? Nasılsa sonunda Îmânından (yârdan) *ayrılacaksın.*

4-Güneş, eğer senin aşkının cezbesiyle deli dîvâne olmasaydı her sabah kendini bulunduğu yüksek yerden aşağıya atmazdı.

5-Ey Bâkî! Görüş sahibi kimseler divanına bakarak, senin söz mülkünün hükümdarı olduğunu anlarlar.

17

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1- Söylemez küsmiş bana cânâne söylen söylesün
N'eyledüm ol yâr-ı âlî-şâne söylen söylesün

2- Nâz ile güftâre gelmezse helâk eyler beni
Ol cefâ vü cevri bî-pâyâne söylen söylesün

3- Derd-i aşkı gayrıdan sorman ne bilsün çekmeyen
Anı yine âşık-ı nâlâne söylen söylesün

4- Hâr zahmından neler çekdügümi gülzârda
Bâğbân-ı bülbül-i giryâne söylen söylesün

5- **Bâkiyâ** din durmasun güftâre tâkat var iken
Vaktidür ol husrev-i devrâne söylen söylesün

17

1-Sevgili bana küskiiş, söyleyin benimle konuşsun.O şanı yüce sevgiliye ben ne yaptım ? Söyleyin bana açıklasın.

2-Eğer naz eder benimle konuşmazsa (ya da benimle nazlı nazlı konuşmazsa*) beni öldürür. O cevri ve cefası sonsuz olan sevgiliye söyleyin benimle konuşsun.*

3-Aşk derdini başkalarından sormayın (bu derdi *) çekmeyen ne bilsin. Onu yine inleyen aşığa sorun da o söylesin.*

4-Gül bahçesinde diken yarasından neler çektiğimi ağlayan bülbül bahçıvanına sorun da o söylesin.

5-Ey Bâkî ! Benim konuşmağa tâkatim kalmadı. Artık vaktidir, o zamanın sultanına (sevgiliye *) deyin de durmasın benimle konuşsun.*

18

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1- Çıkar eflâke derûnum şereri döne döne
Dökilür hâke yaşum katreleri döne döne

2- Âşık-ı haste-dilün niteki fânus-ı hayâl
Nâr-ı aşkunla yanupdur cigeri döne döne

3- Pister-i gamda gözüm giceler uyhu görmez
İderin subha degin nâleleri döne döne

4- Zevrak-âsâ gam-ı aşkunla yaşum girdâbı
Gark idüpdür sanemâ çeşm-i teri döne döne

5- İyd-gâhun göreyin inlesün ol dôlâbı
İle seyr itdürür ol sîmberi döne döne

6- Dide-i encüme kühl olmag içün eflâke
Girdbâd ile çıkar hâk-i deri döne döne

7- Tolaşaldan ruhı şem'ine dil-i sergeşte
Yakdı pervâne-sıfat bâl ü peri döne döne

8- Katre-i eşkine öyküdi diyü **Bâkî**'nün
Çarh-ı hakkâk yonupdur güheri döne döne

18

1-İçimin ateşinin kıvılcımları döne döne gökyüzüne çıkar. Gözyaşımın damlaları da döne döne toprağa dökülür.

2-Hasta gönüllü âşığın ciğeri, senin aşkının ateşiyle tıpkı hayal fanusu gibi döne döne yanmaktadır. (Fânûs-ı gerdân, hayâl-i fener de denilen ve eskiden süs için kullanılan Fânûs-ı hayâl, ince muşamba ya da ipekli kumaştan yapılan ve içinde mum yakılan bir fenerdir. Çok hafif olduğundan mumun sıcaklığı ile sürekli döner ve kumaştaki resimlerle içine yerleştirilen renkli camlardan dolayı, duvarlarda hareketli hayaller görülür. Çok zayıf insana da " hayâl-i fenere döndü " denir.)

3-Gam yatağında geceler boyunca gözüme uyku girmez. Sabaha kadar inleyerek o yandan bu yana döne döne ağlarım.

4-Ey put gibi güzel sevgili!Aşkının üzüntüsüyle döktüğüm göz yaşlarının oluşturduğu girdâb, yaşlı gözümü bir kayık gibi döne döne batırmakda.

5-(Sevgilinin bulunduğu) Bayram yerindeki o dolabı inleyerek dönsün de göreyim. O gümüş göğüslü sevgiliyi döne döne yabancılara seyrettiriyor.(Dönme dolap, bostan dolabı dönerken yağsızlıktan gıcırdar, Şâirler bunu inlemeye benzetmişlerdir.)

6-Sevgilinin kapısının toprağı, yıldızların gözüne sürme olmak için hortumla döne döne göklere yükselir.

*7-Başı dönmüş gönül, (*sevgilinin*) yanağının mumu etrafında dönmeğe başladığından beri, pervane gibi döne döne kanatlarını yaktı.*

8-Bâkî'nin gözyaşlarının damlalarına kendini benzetip öğündüğü için gökyüzü hakkâkı inciyi döne döne delip cezalandırmaktadır.

19

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1- Câme-hâb ol âfeti aldukça tenhâ koynına
Sanuram ebrün girür mâh-ı şeb-ârâ koynına

2- Subh-dem ey fahte bîhûde efgân eyleme
Çün girürsin her gice bir serv-i bâlâ koynına

3- Niçün ağlarsın felekden bilsem ey şebnem seni
Çün girürsin her zamân bir verd-i ra'nâ koynına

4- Dür dişün vasfında şi'rüm defterin gördi meger
Kim sadef mecmû'asını saldı deryâ koynına

5- Ruhlarun şevkıyla pür-dâg itdi **Bâkî** sînesin
Bir avuç berg-i gül-i ter koydı gûyâ koynına

19

1-Yatak, o güzeli koynuna yalnız aldıkca, geceyi süsleyen ay bulutun koynuna girer sanırım.

2-Ey üveyik kuşu ! Sabah vakti boşuna inleyip feryâd etme. Zira her gece uzun boylu bir selvinin koynuna girmektesin.

(Divan şiirinde gül ile bülbül arasındaki münasebete benzer bir münasebet de üveyik ya da kumru ile selvi arasında mevcutdur. *)*

3-Ey çiğ dânesi ! Bilsem ki felekden (bahtından*) niçin ağlayıp yakını yorsun ? Zaten her zaman güzel bir gülün koynuna giriyorsun.*

4-(Ey sevgili !)*Deniz, herhalde senin inci dişlerini öğdüğüm şiir defterini görmüş olacak ki, sadeflerinin tümünü toplayıp koynuna sakladı.*

5-Bâkî, yanaklarının aşkıyla göğsünü baştanbaşa yaralar içinde bıraktı. Sanki bir avuç taze gül yaprağını koynuna koydu.

20

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1- Âh kim sevdüm yine bir dilber-i ra'nâcugı
Şimdiden bin var yanında âşık-ı şeydâcugı

2- Nice şîrîn olmasun kim süd yerine anası
Sükker ile beslemiş ol tûtî-i gûyâcugı

3- Takınur göz degmesün diyü hamâ'il boynına
Sakınur yavuz nazardan n'eylesün anacugı

4- Yalnuz nev-rüstedür seyr itmege korkar dahı
Kanda gitse bilesince salınur lâlâcugı

5- Dünyede öldügüme hîç gam yimezdüm **Bâkiyâ**
Bir gice pehlûya çeksem ol melek-sîmâcugı

20

1-Âh ! Yine öyle güzel bir dilberciği sevdim ki daha şimdiden yanında bin tane çılgın aşığı var.

2-O konuşan papağancığı (güzeli) *anası süt yerine şeker ile beslemiş ; nasıl tatlı dilli olmasın ?*

(Papağana konuşma ayna önünde öğretilir ve şeker ile beslenirmiş. Tatlı dilli olşu da buna bağlanır.)

3-Göz değmesin diye boynuna muska takınır. Anacığı onu kötü nazardan sakınır, neylesin.

4-Henüz yeni yetişmiştir , yalnız dolaşmağa korkar. Nereye gitse lalacığı birlikte gider.

5- Ey Bâkî ! O melek yüzlü güzelciği bir gece yanıma çeksem, dünyada öldüğüme hiç gam yemezdim.

IV. BÖLÜM

Bazı kelimeleri verilen şiirleri

1

1- Ârızun ab-ı nâbdur gûyâ
Zekanun bir habâbdur gûyâ
2- Dilde envâr-ı mihr-i ruhsârun
Âbda mâh-tâbdur gûyâ
3- Nakş-ı hüsn-i hatunla safha-i dil
Bir musavver kitâbdur gûyâ
4- Bezm-i gamda dü çeşm-i pür-hûnum
İki şîşe şarâbdur gûyâ
5- Tutdı mihri cihânı ol mâhun
Pertev-i âfitâbdur gûyâ
*6- **Bâkiyâ** hâl-i anberîni anun*
Nâfe-i müşg-i nâbdur gûyâ

Ârız: yanak **ab-ı nâb**:saf,berrak su**Zekan:**çene **habâb:**su kabarcığı **envâr-ı mihr-i ruhsâr:** yanağın güneşinin parlaklığı **Nakş-ı hüsn-i hat:** yanakta ki ayva tüylerinin güzelliği **safha-i dil:**gönül sahifesi **Musavver:**resimli **dü çeşm-i pür hûn:**kan dolu iki göz **pertev âfitâb:** güneşin parlaklığı **hâl-i anberîn:** anberkokulu ben **nâfe-i müşg-i nâb:** saf misk kokulu

2

1- Lâle-hadler kıldılar gül-geşt-i sahrâ semt semt
Bâğ u râğı gezdiler idüp temâşâ semt semt
2- Âşık-ı dîdâr-ı pâkündür meger kim cûylar
Cüst ü cû eyler seni ey serv-i bâlâ semt semt
3- Leşger-i gam geldi dil şehrine kondı cavk cavk
Kopdı yir yir fitne vü âşûb u gavgâ semt semt
4- Giryeden cûy-ı sirişküm sû-be-sû oldı revân
Yine kulzüm gibi cûş itdi bu deryâ semt semt
5- Bir kadem bas lutf ile gel gülşene ey serv-kad
Bileler eksükligin her serv-i bâlâ semt semt
*6- Şi'r-i **Bâkî** seb'a-i iklîme oldukça revân*
Okınursa yiridür bu nazm-ı garrâ semt semt

Lâle-had:lale (al) yanaklı **gül-geşt-i sahrâ:**kırda gül veya çiçek seyri için yapılan gezinti **semt semt**: taraf taraf **râğ:** bahçelik **dîdâr-ı pâk:** temiz yüz **cûy:** ırmak **Cüst ü cû**: arayıp sorma **serv-i bâlâ:** yüce servi **Leşger:** asker **cavk cavk:** takım takım **âşûb:**kargaşalık **girye:**ağlama **sirişk:** gözyaşı **sû-be-sû:** yer yer **revân:** akan,yürüyen **kulzüm**:deniz **cûş:** coşma **kadem:** ayak **serv-kad :** servi boylu **seb'a-i iklîm:** yedi diyâr **nazm-ı garrâ :** parlak nazı

3

1- İtdi şikâr gönlümi bir şûh-ı şeh-levend
Müjgânı tîr ü kaşı kemân turrası kemend
2- Bâzârlarda başladı nahli tonatmaga
Dil bağlayalı kâmet-i zîbâna nahl-bend
3- Bu cism-i zerd ü zâr u nizâr ile nice bir
Yanam firâkun âteşine nitekim sipend
4- Her dûna şâh-ı gül gibi meyl itme dôstum
Düşmez giyâha hem-ser ola serv-i ser-bülend
5- Telh-i şarâb-ı gussa-i devrânı def ider
Şîrîn lebin dehânuma alsam niteki kand
6- A'dâ yanunda hurrem u handân u şâdmân
***Bâkî** gamunda zâr u dil-efgâr u derd-mend*

şikâr: av **şûh-ı şeh-levend:** boylu boslu güzel **Müjgân:**kirpikler**tîr:**ok **kemân**: yay**turra:** alın saç**ınahl:**süs ağacı **kâmet-i zîbâ:**yakışıklı güzel boy **nahl-bend:**süs ağacı yapan kimse **zerd:**sarı, solgun **zâr**: inleyen **nizâr:**zayıf **firâk:**ayrılık **sipend:**tütsü olarak kullanılan üzerlik tohumu **dûn:**alçak, aşağı **şâh-ı gül:**gül dalı **giyâh:**bitki, ot **hem-ser:**arkadaş **serv-i ser-bülend:**başıyüksekservi **Telh:**acı **dehân:**ağız **kand:**şeker **a'dâ:** düşmanlar **hurrem:**şen,sevinçli **handân:**gülen,sevinçli **şâdmân:** sevinçli **dil-efgâr:**gönlü yaralı âşık **derd-mend:**derdli

4

1- Haremün ravza-i cinâne deger
İşigün tâk-ı âsmâne deger
2- Hançerün sînemi delerse eger
Şöyle bir hayr ider ki câna deger
3- Oklarun sehmi sîneye iricek
Ser-i peykânun üstühâne deger
4- Zer-i nâb oldı rûy-ı zerd ammâ
Kaçan ol hâk-i âsitâne deger
5- La'l-i nâb oldı gözyaşı âhır
Bu haber gûş-ı dilsitâne deger
6- Bilüne yok bedel velî saçunun
Girihin çözsen ol miyâne deger
7- Elün ol zülfe degmek ey Bâkî
Hâsılı ömr-i câvidâna deger

Harem:herkesin girmesine izin verilmeyen kutsal yer **ravza-i cinân:**cennet bahçeleri **tâk-ıâsmân:**gökyüzü kubbesi **Sehm:**ok, hise, pay **Ser-i peykân:**okun ucundaki sivri demirin başı **üstühân:**kemik **nâb:**saf, berrak**rûy-ı zerd:** sarı yüz **hâk-i âsitân:** eşik toprağı **La'l:**değerli kırmızı bir taş-dudak **gûş-ı dilsitân:**gönül alan kulak **Girih:**düğüm, bağ **miyân:**orta, ara, bel **hâsılı:** ortaya çıkan, kısacası **ömr-i câvidân:**ebedi hayat

5

1- Leşger-i fitne sana hayl-i hat u hâl yiter
Tîg lâzun degül ol gamze-i kattâl yiter
2- Fitneler kaynadup ey dôst n'ider hâl u hatun
Gönül almaga ruhun eyledügi âl yiter
3- Ayagun altına bak eyle nazar ben hâke
Şehsuvârum yiter itdün beni pâmâl yiter
4- Garazun sayd ise ey dil o hümâ pervâzî
Şâhbâz-ı nazar-ı himmetüni sal yiter
5- Ehl-i dil câme-i dîbâ ile zîbâlanmaz
Bâkiyâ ârif olan kimseye bir şâl yiter

Leşger:askerler**hayl:** zümre, takım **hat:**yüzdeki ayva tüyleri **hâl:**ben **Tîg:**kılıç **gamze-i kattâl:** çok öldürücü gamze **ruh:** yanak, yüz **âl:**hiyle, kırmızı **Şehsuvâr:** ata iyi bien **pâmâl:**çiğnenmiş, ayak altında kalmış **Garaz:**hedef,maksad **sayd:**Av **hümâ:**devlet kuşu, saadet **pervâzî:**eskiden kâtip olmadığı halde, kayıtlarında bu zümreden olduğuna dair şrh verilen kimse **Şâhbâz**: doğan, yiğit adam **himmet:** gayret, çalışma, çabalama **câme-i dîbâ:** ipekli elbise **zîbâ:** süslü

6

1- Ne revâdur ki müjenle kaşun el bir ideler
Beni öldürmek içün re'y ile tedbîr ideler
2- Müşg ü anber ezilürken göricek kâkülüni
Yine anlar başun üstinde senün yir ideler
3- Zahm-ı tîr-i müjen ile ger ölem ey kaşı yâ
Üstühânum alalar kavs ile zihgîr ideler
4- Beni öldürmege gel ey püser ihmâl itme
Atalar dimediler hayr işi te'hîr ideler
5- Görse seyrinde seni bir gice nâgeh ***Bâkî***
Hep mu'abbirler anı vuslata ta'bîr ideler

revâ: uygun, yerinde **müje:**kirpik **re'y:**görme, görüş **Müşg:**misk **anber:**misk gibi güzel kokan bir madde **Zahm:**yara **tîr:**ok **ger:**eğer **yâ:**yay **Üstühân:**kemik **kavs:**yay,keman **zihgîr:** ok atarken parmağa geçirilen halka **Püser:**oğul **ihmâl:** boşlama, ehemmiyet vermeme **te'hîr:**geriyebırakma, geciktirme **nâgeh:**ansızın **mu'abbir:**rü'ya tabir eden **vuslat:**sevgiliye kavuşma **ta'bîr:**rü'ya yorma

7

1-Dîvân ider vakt-i seher nevrûz-ı sultânî meger
Devrân ufukdan gösterir tahtı-ı zümürrüd tâc-ı zer
2- Âlem müzeyyen pertev-i hûrşîd-i âlem-tâb ile
Nat-ı ser-â-ser saldılar rûy-ı zemîne ser-be-ser
3- Fasl-ı şitâda beyze-i sîmîn idi gûy-ı zemîn
Aldı kanadı altına sîmurg-ı zerrîn-bâl ü per
4- Hâb-ı ademden dîde-i ezhârı bîdâr eyledi
Tahrîk-i bâd-ı subh-dem âvâze-i murg-ı seher
*5- **Bâkî** nisâr-ı makdem-i sultân-ı âlî-şân içün*
Destinde şâh-ı gül tutar la'lîn tabak lü'lü'-yi ter
6 - Sultân Murâd-ı tâc-ver fermân-revâ-yı bahr u ber
Sâhib-kırân-ı dâd-ger şâhenşeh-i âlî-nazar
7- Destân serâ-yı midhatı şâh-ı tarabda nağme-sâz
Tâvûs-ı baht u devleti bâm-ı felekde cilveger

Dîvân: büyük meclis **nevrûz-ı sultânî:** nevruz ayı**Zümürrüd:** zümrüt **tâc-ı zer:** altın tac **Müzeyyen:** süslü **pertev-i hûrşîd-i âlem-tâb:** âlemi aydınlatan güneş ışınları **Nat-ı ser-â-ser:** baştan başa döşenen yaygı **rûy-ı zemîn:** yer yüzü **ser-be-ser:**baştan başa **Fasl-ı şitâ:** Kış mevsimi **beyze-i sîmîn:** gümüş yumurta **gûy-ı zemîn:** yer yüzü yuvarlağı **sîmurg-ı zerrîn-bâl ü per:** altın kanatlı simurg **hâb-ı adem:** yokluk uykusu **dîde-i ezhâr:**çiçekleringö**bîdâr:**uyanık

tahrîk-i bâd-ı subh-dem: sabah rüzgârının oynatması **âvâze-i murg-ı seher:** seher vaktinin kuş sesleri **nisâr-ı makdem-i sultân-ı âlî-şân:** şanı yüce Sultanın gelişinin saçısı **dest:**el **şâh-ı gül:** gül dalı **la'lîn:** la'lden **lü'lü'-yiter:** parlak inci **tâc-ver:**Tac sahibi **fermân-revâ-yı bahr u ber:** karada ve denizde hükmü geçen **Sâhib-kırân:**kıran sahibi. Kıran, müşteri ve Zühre gezegenlerinin ayni burçta, ayni derecede ve noktada birleşmesidir.Böyle bir vakitte de tahta geçen padişahlara sâhib-kıran denir. **dâd-ger:**insaflı, doğru **şâhenşeh-i âlî-nazar:** yüce görüşlü şahlar şahı **destân serâ:**destan söyleyen **idhat:**övme **şâh-ı tarab:** sevinçlilik sultanı **nağme-sâz:** şarkı söyleyen **tâvûs-ı baht u devlet:** devletin ve talihin tavusu **bâm-ı felek:** feleğin kubbesi **cilveger:**dolaşan

8

1- Nevbahâr açdı cemâlün mushafından bir varak
Ol varakdan başladı gülşende bülbüller sebak
2- Gül gül oldı bâde-i aşkunla rûy-ı gül-sitân
Tâb-ı meydendür cebîn-i gonca-i terde arak
3- Bezm-i şevkun içre devr eyler felek bir câmdur
Câmda bir cür'adur aşkun şarâbından şafak
4- Nükte-i sırr-ı vücûdı şerh ider her berg-i ter
Ârif-i âgâha bu gülşende besdür bir varak
5- Hûbdur hüsn-i amel takvâ vü ta'at gerçi kim
Mâni olmaz nesne ey Bâkî olınca feyz-i Hak

Nevbahâr :ilkbahar **mushaf:**kitap-Kur'ân **varak:**yaprak **sebak:**ders **rûy-ı gül-sitân:**gül bahçesinin yüzü **Tâb-ı mey:** şarabın parlaklığı, harareti **cebîn:**alın, yüreksiz **gonca-i ter:**taze gonca **arak:**ter **Bezişevk:** sevinç,neş'emeclisi **câm:**kadeh **cür'a:**yudum, içim **şerh:**açık anlatma **berg-iter:**taze yaprak**Ârif:** bilgili, irfan sahibi **âgâh:**bilgili, uyanık **bes:**yeter, tamam- çok **hûb**:güzel **hüsn-i amel:**güzeliş, güzel niyyet **takvâ:** Allah korkusiyle dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma **ta'at:**ibadet **feyz-i Hak:** Hakk'ın bereketi, ilmi

9

1- Kadehden gayrı bir la'lün öper yok
Kemerden gayrı bilüni kucar yok
2- Pür oldı dîdemüz hâk-i rehünle
Eser yilden velîkin hîç eser yok
3- Gelürse bir yire nakkâş-ı âlem
Bu resm ile seni tasvîr ider yok
4- Didüm var mı dehânunla miyânun
Didi kim söyleme ortada var yok
5- Felek tâkındaki kandîl-i mâhı
Uyarmaz Bâkî âlum giceler yok

la'l: Değerli kırmızı bir taş- dudak **kucmak:**kucaklamak **Pür:**dolu **dîde:** göz**hâk-i reh:** yolunun toprağı **nakkâş:** süsleme sanatkârı **tasvîr:**resmini yapma **Dehân:**ağız **miyân:**orta, ara **tâk:**kubbe,künbet **kandîl-i mâh:** ay kandili **Uyarmak:**uyandırmak, harekete getirmek

10

1- Cam la'lündür senün âyîne rûy-ı enverün
Adı var Câm-ı Cem ü Âyîne-i İskender'ün
2- Kâh-ı hüsn-i yâre bak seyr it ham-ı ebrûsını
Adın anma tâk-ı Kisrâ ile kasr-ı Kayser'ün
3- Nûş iden câm-ı lebün ölmekden aslâ gam yimez
Kim humârı olmaz ey sâkî şarâb-i Kevser'ün
4- Nâr-ı âhumdan hazer kıl ey sipihr-i pîre-zen
Tutışur bir gün sakın ol âsmânî çenberün
*5- Bir içim su istedi hecründe **Bâkî** haste-dil*
Virmedi kat'â cevâb ana tayandı hançerün

âyîne: ayna **rûy-ı enver:**nurlu yüz **Câm-ı Cem**: zevk ve eğlence sembolü olarak efsaneleşen Cem'in meşhur kadehi **Âyîne-i İskender:**İskender tarafından hocası Aristo'ya yaptırılan ve bunun gibi hakkında pek çok efsane bulunan meşhur ayna **kâh:**köşk, kasr **ham-ı ebrû:**kaş eğriliği **Tâk-ı Kisrâ:** ilk defa Kisra lakabını kullanan Nuşirevan'ın Medayin'de yaptırdığı ve Hz.Muhammed'in doğduğu gece kendiliğinden yıkılan tak. **Kasr-ı Kayser:**Kayser'in köşkü. Kayser, eski Roma ve Bizans imparatorlarının lakabıdır. **nûş:** içmek **humâr:**içkiden sonra gelen başağrısı, sersemlik **Şarâb-i Kevser:** Kevser şarabı. Kevser cennetde bir ırmağın adı olmakla birlikte hakkında çok çeşitli izahlar vardır. **hazer:** sakınma,korunma **sipihr:**gök, talih **pîre-zen:**kocakarı **âsmânî:**göğe mensup **hecr:** ayrılık **kat'â:**asla

11

1- Kaddümi çeng eşkümi rûd eyledün
Cismüm âteş cânumı ûd eyledün
2- Hâli sevdâsiyle âh itdün dilâ
Cân meşâmın anber-âlûd eyledün
3- Dinmese yaşum aceb mi ey gönül
Hânemi âh ile pür-dûd eyledün
4- Her şeb ey dil âh-ı âteş-nâkdan
Çarh-ı bed-mihrün yirin od eyledün
5- Kühl-i hâk-i pây-ı yâri çeşmüne
*Sürmeden **Bâkî** aceb sûd eyledün*

Kadd:boy **çeng:**kanuna benzer bir çeşit saz- eğri büğrü **eşk:**gözyaşı **rûd:**ırmak, saz teli **ûd:**ödağacı- ut**Hâl:**ben**sevdâ:**aşk, sevgi-istek,arzu **dilâ:**ey gönül **meşâm:** burun, koku alacak yer **anber-âlûd:**misk bulaşmış **pür-dûd:** dumanı çok **şeb:**gece **âteş-nâk:**ateşli **Çarh:**felek,gök **bed-mihr:**iyilik etmeyen, insaniyetsiz **od:**ateş **kühl:**göze çekilen sürme **hâk-i pây:**ayak toprağı, tozu **çeşm:**göz **sûd:**fayda, kâr

12

1- Şeb-i târîk görinür gözüme rûz-ı firâk
Dûd-ı âumla meger toldı ser-â-ser âfâk
2- Yine bir kaşı hilâlün sitemi çarh gibi
Kaddümi kıldı kemer takatümi eyledi tak
3- Tutdı ebrûna yüzin mihr-i izârunla gönül
Kıbleye karşu kılur sanki salât-ı işrâk
4- Merd isen dehr-i denî mekrine meftûn olma
Er odur kim vire bu pîre-zen-i dehre talâk
5- Bâkî'nün nâle vü zâriyle cihân toldı bugün
Yine var ise adû eyledi yârine nifâk

Şeb-i târîk: karanlık gece **rûz-ı firâk:**ayrılık günü **Dûd-ıâh:**ahın dumanı **ser-â-ser:**baştan başa **âfâk:**ufuklar **Kadd:**boy **Ebrû:**kaş **mihr:**güneş **izâr:**yanak **Kıble:**namaza başlarken yönelinen Mekke tarafı **salât-ı işrâk:**güneş doğduktan sonra kılınan namaz **dehr-i denî:** alçak dünya **mekr:**hîle **meftûn:**gönül vermiş, tutkun **pîre-zen:**kocakarı **talâk:**boşama**nâle:**inleme **adû:** düşman **nifâk:**iki yüzlülük

13

1- İsterse n'ola haste gönül yâre sarılmak
Mecrûh olıcak lâzım olur yara sarılmak
2- Olmadı müyesser bana bir serv-i revânun
La'lini öpüp biline bir pâre sarılmak
3- Öpdüm elini kucmağa bilin edeb itdüm
Güldi didi bilmez dahi bîçâre sarılmak
4- Dilberlerün ey gonca dehen âdeti budur
Gül ruhlarını ara öpüp ara sarılmak
5- Zâyi' ola mı bunca belâ dünyede Bâkî
Yâ Rabbi nasîb ola mı dildâra sarılmak

Mecrûh:yaralı **Müyesser:** kolaylıkla olan **serv-i revân:**yürüyen servi **La'l:** değerlikırmızı bir taş, dudak **pâre:**parça **kucmak:**kucaklamak **bîçâre** :çaresiz **Dehen:** ağız **ruh:**yanak, yüz **dildâr:**gönül alan sevgili

14

1- Ey reh-revân-ı aşk reh-i râstan tutun
Mürşid gerekse dâmen-i pîr-i mugân tutun
2- Ey sâkinân-ı mey-gede tutman gönülde gam
Bezm-i safâda câm-ı mey-i ergavân tutun
3- Bâlâ-yı serde âteş-i âhum duhânını
Şâh-ı mahabbet üstine bir sâye-bân tutun
4- Ey âşıkân-ı gam-zede ayş u safâyı kon
Kûy-ı belâda her birinüz bir mekân tutun
5- Dünyâ evinde olmayıcak bir huzûr-ı kalb
Fânî cihânı n'eyleyelüm câvidân tutun
6- Bâkî şarâb-ı aşk ile rüsvây olup gezer
Anı gerekse yahşı gerekse yaman tutun

reh-revân:yolcu **reh-i râst:**doğru yol **Mürşid:**irşad eden şeyh **dâmen:**etek**pîr-i mugân:**meyhaneci **sâkinân:**sâkinler,oturanlar **mey-gede:**meyhane **Bezm-i safâ:**safa meclisi **câm-ı mey:** şarap kadehi**ergavân:**kırmızı bir çiçek**Bâlâ:**üst **ser:**baş **duhân:** duman **sâye-bân:** gölgelik **âşıkân:**âşıklar **gam-zede:** gamlı **ayş:**yaşama **Kûy:**köy, sevgilinin bulunduğu yer **Fânî:**geçici **câvidân:**ebedi **rüsvây:**rezil, itibarsız **yahşı**: iyi, güzel **yaman:**fena, kötü

15

1- Hat-ı ruhsâruna teşbîh idüp ey şûh senün
Bâğda gonca biraz rîşine güldi çemenün
2- Hat-ı nevhâste kim ârızun üzre görinür
Döndi dendâneleri şekline sîn-i semenün
3- Bâğda dürr-i Aden gibi yine yâsemenün
Cigerin deldi bugün şîve-i çâh-ı zekanun
4- Hele ey lâle-i sîrâb-ı çemenzâr-ı cefâ
Bağrumuz yakdı senün hasret-i hâl-i dehenün
*5- Elün irişmedi ol serve diyü ey **Bâkî***
Ta'n u teşnî'i belâsın çekerüz irişenün

Hat:yüzdeki ayva tüyleri**ruhsâr:**yanak, yüz **şûh:**neş'eli, şen **rîş:**sakal, kıl **Nevhâste:**yeni yetme **ârız:**yanak **dendâne:**diş tanesi **semen:**yasemin **dürr-i Aden:**Aden incisi. Aden, Güney Arabistan'da Kızıldeniz'e bitişik incisiyle meşhur bir sahil şehri **şîve:**naz, eda **çâh-ı zekan:**çene çukuru **sîrâb:**suya kanmış--tazkörpe **çemenzâr:**çimenlik **hâl:**ben **dehen:**ağız **ta'n:**kınama, ayıplama **teşnî':** çirkin bulma, ayıplama

16

1- Serv-kâmetler iki yanın alurlar yolun
Râh-ı gülzâre döner yolları İstanbul'un
2- Ne aceb dâğlarun işler ise ey dil-i zâr
Çürimiş nerd-i mahabbetde bir iki pûlun
3- Devr-i gamzende senün kimseye hançer çekmez
Boynuma alurın ey şûh-ı dilârâ kolun
4- Kad-ı bâlâya göre şîve-i reftâr gerek
Ey sanevber bize arz itme inende tûlun
5 - Anlamaz dehr-i denî merdüm-i dânâ kadrin
***Bâkiyâ** minnetini çekmeyelüm her gûlun*

Serv-kâmet:servi boylu**Râh-ı gülzâr:**gülbahçesinin yolu **Dâğ:** yara **dil-i zâr:** inleyen gönül**nerd:**tavla **pûl:**para **Şûh:**neş'eli, şen **dilârâ:**gönül alan, gönül okşayan **Kad-ı bâlâ:**yüce, uzun boy **şîve-i reftâr:**nazlı yürüyüş **sanevber:** çam fıstığı ağacı **inende:** çok, daha çok **tûl:** uzunluk, boy **dehr-i denî:**alçak düny **merdüm:** insan **dânâ:**bilgin **kadr:**kıymet **gûl:**ahmak, sefil

17

1- Gülşende itdi nâz ile arz-ı cemâl gül
Kıldı belâlu bülbüli âşüfte-hâl gül
2- Geldi zuhûra çâh-ı ademden çıkup yine
Mîzâne girdi Yûsuuf-ı Ken'ân-misâl gül
3- Döndi safâda encümen-i Mustafâ'ya bâğ
Hayl-i şükûfe zümre-i Eshâb u Âl gül
4- Câm-ı şarâbı içmez elinde tutar turur
Aşkun meyinden oldı meger bî-mecâl gül
5- Makbûl-i tab-ı halk-ı cihân oldı nitekim
Dîvân-ı nazm-ı Husrev-i sâhib-kemâl gül
6- Bezm-i gam içre olmış iken bâde göz yaşı
Bâğ-ı belâda dâğ-ı dil-i pür-melâl gül
7- Lutfundan irdi Bâkî'ye rengîn filoriler
Gûyâ saçıldı meclise bir destmâl gül
8- Açdukça gonca beççe-i bülbül gibi dehân
Aldukça jâle beyzaların zîr-i bâl gül
9- Bâğ-ı cihânda gül gibi handân u hurrem ol
Bezm-i safâda ey şeh-i ferhunde-fâl gül

âşüfte-hâl:çıldırırcasına seven **zuhûr:**meydana çıkma **çâh:**kuyu **adem:**yokluk **Mîzân:**terazi, ölçek **Yûsuf-ı Ken'ân:**Hz.Yûsuf

safâ:gönül şenliği **encümen–i Mustafâ:** Hz.Muhammed'in meclisi **Hayl:**takım, zümre **şükûfe:**çiçek **zümre-i Eshâb u Âl:** Hz.Muhammed'i görüp sohbetinde bulunan kimseler ve Peygamberin ailesi **bî-mecâl:** kuvvetsiz **tab':**huy, yaratılış **Husrev:** padişah – eserlerini Farsça yazmış bir Türk şâiri(1253-1325)**dâğ-ı dil-i pür-melâl:**hüzün dolu gönlün yarası **rengîn:**rehkli **destmâl:**elbezi **beççe:**yavru **jâle:**çiğ tanesi **beyza:**yumarta **zîr-i bâl:**kanadın altı **handân:**gülen **hurrem** :sevinçli **ferhunde-fâl:** falı uğurlu olan

18

1- Zevrak-ı sahbâyı sâkî sundı çün nûş eyledüm
İrdi bir hâlet ki deryâlar gibi cûş eyledüm
2- İşret-i bezm-i visâl-i yâr geldi yâduma
Gussa-i dehri gam-ı devri ferâmûş eyledüm
3- Terk idüp tâc u kabâyı şevk-i şem-i hüsnünde
Kendümi pervâne-âsâ bir nemed-pûş eyledüm
4- Fürkatünde bâğa vardum hasret-i bâlân ile
Kalmadı sabrum görüp servi derâgûş eyledüm
*5- Nâleler kıldum ser-i kûyında yârun **Bâkiyâ***
Bülbülân-ı gül-sitân-ı dehri hâmûş eyledüm

Zevrak:kayık, zemzem şişesi **sahbâ:**şarap **nûş:**içme **hâlet:**hal, durum **cûş:**coşma **visâl:**kavuşma **yâd:**hatırlama **Gussa:**keder **dehr:**dünya **ferâmûş:**unutma **Kabâ:**elbise **şevk:**ışık **şem:**mum **hüsn:**güzellik **Pervâne:** geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek **pervâne-âsâ:**pervane gibi **nemed-pûş:**keçe giyen derviş **Fürkat:** ayrılık **hasret-i bâlâ:** boyunun hasreti **Nâle:** inleme **derâgûş:**kucaklama, sarma **kûy:** köy, sevgilinin **ser-i kûy:** sevgilinin bulunduğu yerin başı **Bülbülân:** bülbüller **gül-sitân:** gül bahçeside **hâmûş:**susmuş, sessiz

19

1- Korkum oldur göz dege hâk-i der-i cânânuma
Yoğsa kühl-âsâ çekerdüm çeşm-i hûn-efşânuma
2- Bâğda dôlâbı çok çekdi çevürdi bâğbân
Öykünür diyü gamunda nâle vü efgânuma
3- Çeşm ü ebrû hâl-i Hindû zülf-i câdû bulsa ger
Öykünürdi âfitâb ol âfet-i devrânuma
4- Düşmese agzumdan ol şîrîn dehânun lebleri
Vasf-ı la'lin turmasam zikr eylesem yârânuma
5- Yâr defterden yine Bâkî kazınmak var dimiş
Yanlış anlatmış adûlar ben kulın sultânuma

hâk-i der:eşiğinin toprağı **kühl:**sürme **kühl-âsâ:** sürme gibi **çeşm-i hûn-efşân:**kan saçan göz **dôlâb:**kuyudan su çekmeğe yarayan çarh **öykünmek:**taklit etme ,özenme **nâle:**inleme **efgân:**inleme **Çeşm:**göz **ebrû:**kaş **hâl:**ben **Hindû:**Hintli **âfitâb:**güneş **şîrîn:** tatlı **dehân:**ağız **leb:**dudak **Yârân:**dostlarıma **Adû:**düşman

20

1- Lebüni âl ile öpmiş ola mı peymâne
İçeyin ölmez isem kanını kana kana
2- Nûş-ı câm eyler iken meclis-i mestân içre
Lebün ol hâlet ile girmemek olmaz kana
3- Bezm-i meydür güzelüm kan ola şâyed arada
Çekmesün hançerini gamzelerün mestâne
4- Râzumı nâle ile aleme fâş itdi gönül
Bizi rüsvây-ı cihân eyledi bir dîvâne
5- Ayş u işret demidür çekme gam-ı devrânı
Bâkiyâ gel berü sâgar çekelüm rindâne

Leb:dudakâl:hile, kırmızı **peymâne:**kadeh **Nûş:**içmek **mestân:** sarhoşlar **hâlet**: hal, durum **Bezm-imey:**içkimeclisi **gamze:** yan bakış **mestâne:**sarhoşca **Râz:**sır **nâle:**inleme **fâş:**açığavurma **rüsvây:**rezil **dîvâne:**deli **Ayş:**yaşama **işret:**yeme içme **berü:**öte, ileri **sâgar:**kadeh **r indâne:**kalenderane

V. BÖLÜM

Yeni harflerle verilen şiirleri

1

1- Ne devrân muvâfık ne tâli' müsâ'id
Kolın boynuma salmaz ol sîm-sâ'id

2- Zamîrin şikest itme erbâb-ı aşkun
Yine sana râci' yine sana â'id

3- Yiter kirpügüm kûy-ı aşkunda cârûb
Üzilsün kesilsün hemân rîş-i zâhid

4- Ferâgat güzel sevmeden tevbe meyden
Zehî re'y-i bâtıl zehî fikr-i fâsid

5- Sözinden ne gam **Bâkiyâ** müdde'înün
Sana mâ'il olınca âlemde şâhid

2

1- Gönül Yûsuf gibi çâh-ı zenahdânunda kalmışdur
Halâs eyle benüm şâhum ki zindânunda kalmışdur

2- Metâ-ı vasluna cândan hırîdâr olmak ister dil
Hemân ey hâce ancak şübhe hicrânunda kalmışdur

3- Begüm merdümlik it kendü ciger-gûşen gibi besle
Yaşum tıfl-i yetîmündür ki dâmânunda kalmışdur

4- Benüm çün acıyup ağlar görenler zahm-ı şemşîrün
Bana itdüklerün ey hûnî hep yanunda kalmışdur

5- Re'îs-i bahr-i nazm oldun bu gün âlemde ey **Bâkî**
Gazel dimek senün tab'-ı dür-efşânunda kalmışdur

3

1- Kûyun gedâsı oldı dil-i mübtelâyı gör
Sevdâ-yı mülk ü saltanat eyler gedâyı gör

2- Var ey Huten'de hâli gibi misk olur diyen
Sahrâ-yı Çîn'i geşt ü güzâr it Hatâyı gör

3- Peşmîne geydi egnine zülfünden aldı el
Göklerde uçdı âhır efendi hümâyı gör

4- Âyinenün safâsı nedür sûreti nedür
Mir'ât-ı hüsn-i yâre nazar kıl safâyı gör

5- Ey mübtelâ-yı şîve-i bâlâ-yı yâr olan
Sevdâ-yı zülfi başuna düşsün belâyı gör

6- Mağrûr idün vefâsına bir şûhun ey gönül
Rüsvây-ı âlem eyledi şimdi cefâyı gör

7- Gögsin gererdi zühd ile **Bâkî** bu arsada
Nâ-geh tıkındı tîr-i mahabbet kazâyı gör

4

1- Ruhun berg-i gül-i sîr-âba benzer
Leb-i la'lün şarâb-ı nâba benzer

2- Fürûg-ı dâg-ı aşkun sînem üzre
Şu'â-i mihr-i âlem-tâba benzer

3- İşigün Mescid-i Aksâ'ya mânend
Yüzün kıble kaşun mihrâba benzer

4- Ser-i zülf-i siyeh-kârun şeb-i târ
İzârun pertevi meh-tâba benzer

5- Cihân efsânedür aldanma **Bâkî**
Gam u şâdî hayâl-i hâba benzer

5

1- Kaddün katında kâmet-i şimşâd pest olur
Zülfün yanında revnak-ı anber şikest olur

2- Tâb-ı ruhunla la'lün anan aklın aldurur
Şevk ile içse kişi meyi katı mest olur

3- Reftâra gelse kâmet-i ar'ar-hırâm ile
Bâlâ-yı yâre serv-i çemen zîr-dest olur

4- Zinhâr eline âyine virmen o kâfirün
Zîrâ görince sûretini büt-perest olur

5- **Bâkî** çeker mi bâde-i engûr minnetin
Her kim ki mest-i cür'a-i câm-ı Elest olur

6

1- Dil derd-i aşk-ı yâr ile bezm-i belâdadur
Kad çeng ü nale nay u ciger hûnı bâdedür

2- Ten hâk-i rehde dîde zülâl-i visâlde
Cân âteş-i firâkda hâtır hevâdadur

3- Kuçmak nasîb olur mı miyânun kemer gibi
Cânâ niteki hançer-i hicrân aradadur

4- Ferzâne-i cihânsın o ruhlarla sen bu gün
Şâhân-ı hüsn atun önince piyâdedür

5- Men' eyleme yanunca sürinsün ko sâye-vâr
Bâkî kulun da pâdişehüm bir fütâdedür

7

1- Kanumı içmege ol âfet-i cânum özenür
Meyl ider ölmege dil ruh-ı revânum özenür

2- Tıflıdur pend-i peder dinlemez ol mâh dahi
Şîr-i mâder yirine içmege kanum özenür

3- Ârzû eyler imiş bâr-ı belâ çemdügümi
Çekeyin bârî çün ol şûh-ı cihânum özenür

4- Pîrlikde bu dü-tâ kaddümi çeng eylemege
Neydügin bilmeyüp ol tâze cevânum özenür

5- Derd ü gam kaddümi ham kılsa gönül çekmez elem
Kemer itmek diler ol mûy-miyânum özenür

6- Tîr-i âh-ı seheri çekdügüm ister dildâr
Çekeyin n'olsa gerek kaşı kemânum özenür

7- Dimez ol husrev-i hûbân-ı cihân ey **Bâkî**
La'l-i şîrînüme Ferhâd-ı zamânum özenür

8

1- Dil-i mahzûna vuslatdan firâk-ı dil-rübâ yigdür
Cihânda yâr-i hâdisden kadîmî âşinâ yigdür

2- Kapunda kullara zulm ü cefâ itme vefâ eyle
Benüm şâh-ı cihân-tâbum kerem eyle vefâ yigdür

3- Ayak basmak ne lâzım meclis-i uşşâka ey sôfî
Rakîb-i bed-likâ ile ırakdan merhaba yigdür

4- Dilâ bir nevcivânı sev vefâsı olsun olmasun
Cihânda aşksuz olmakdan ise mübtelâ yigdür

5- Güşâde olmaga dem-beste iken gonca-i hâtır
Elünde gül gibi câm-ı şarâb-ı dilgüşâ yigdür

6- Şeb-i fürkatde ey **Bâkî** tülû'-ı mihr-i enverden
Bu gönlüm hânesin rûşen iden ol meh-likâ yigdür

9

1- Cemâlün âfitâbından alup nûr
Meh-i tâbâna döndi câm-ı billûr

2- Sürâhi hem-nişînün hem-demün câm
Niçün ben cür'a gibi atılam dûr

3- Cemâlün şevkıne döymez gönüller
Tecellî tâbına sabr eylemez Tûr

4- Gehî vuslatda âşık gâh mehcûr
Bu dünyâdur gehî mâtem gehî sûr

5- Saçun zencîri sevdâsında **Bâkî**
Begüm dîvânedür dîvâne ma'zûr

10

1- Şarâb-ı dil-güşâ olmaz o la'l-i cân-fezâdan yig
Müferrih hab bulınmaz hâl-i rûy-ı dil-rübâdan yig

2- Musaffâ la'li ol şûhun safâda Câm-ı Cem'den hôş
Mücellâ sînesi Âyine-i âlemnümâdan yig

3- Mahabbet lezzetin idrâk iden mihnetden incinmez
Gelür derdün dil-i bîmâr-ı uşşâka devâdan yig

4- Seni cândan seven bî-dillerün lutf eyle kadrin bil
Bulınmaz bende-i mukbil muhibb-i bî-riyâdan yig

5- Güşâyiş gerd-i râhundan yitişdi dîde-i câna
Safâ-yı hâk-i dergâhun cilâ-yı tûtiyâdan yig

6- Bülend-âvâze kıl sâz u nevâ-yı aşkı ey mutrib
Ki kalmaz kubbe-i gerdûnda hergiz ol sadâdan yig

7- Umûrun Hakka tevfîz it tevekkül eyle ey **Bâkî**
Ki cây-ı ilticâ olmaz cenâb-ı Kibriyâdan yig

11

1- Gönüller alduğın inkâr ider meger zülfün
Elini Mushaf'a urmış yemîn ider zülfün

2- Araklar eyler ise bâg-ı ârızun gül-geşt
İnende olmasun andan effendi ter zülfün

3- Katunda kanlar idüp oldı mu'teber gamzen
Yanunda yollara indi idindi yir zülfün

4- Ayagun öpmeden el çekmez ol virür başın
Koyupdur ey boyı şimşâd o yolda ser zülfün

5- Misâl-i hüsnüne tâvûs kuyrugı çekeli
Cihânı hükmüne râm itdi ser-be-ser zülfün

6- Yolında nâfe-sıfat kıldı terk-i ser **Bâkî**
Terahhum itmedi miskîne kıl kadar zülfün

12

1- Dilâ cihânı sirişkümle pür-şarâb itdün
Behey harâb olası âlemi harâb itdün

2- Şarâb sohbetin illerle eyledün vardun
Firâkun âteşine bagrumı kebâb itdün

3- Ne sende mihr ü vefâ var ne bende sabr u karar
O yok bu yok ne aceb bizden ictinâb itdün

4- Şemîm-i nâfe-i hâlinden ey nesîm-i seher
Dimâg-ı âlemi pür-bûy-ı müşg-i nâb itdün

5- Saçı kelâmın o denlü uzatdun ey **Bâkî**
İki sahife yiri başka bir kitâb itdün

13

1- Kaddün nihâli hem-ser-i serv-i sehî degül
Tûbâyı alma sâyene ol kûtehi degül

2- Kevn ü mekânı şevk-i ruhun şöyle tutdı kim
Hurşîdi kimse zerreye saymaz mehi degül

3- Sultân-ı çâr-bâliş-i iklîm-i dehre dil
Kemter gedânı benzedemez sen şehi degül

4- Meclisde bûsene tolaşur şöyle anların
Câmun efendi bir garazı var tehî degül

5- **Bâkî** peleng-i kulle-i küh-sâr-ı aşkdur
Sâlûs u zerk bîşesinün rûbehi degül

14

1- Yılda bir açılup ancak şen olur bâğda gül
Kanı ol gonca-i handân gibi şûh u şengül

2- Nakşlar bağladı nevrûz hevâsında çemen
Eylesün hûb edâlarla terennüm bülbül

3- Ruhlarundur gül-i ter gonca leb-i mey-gûnun
Sana meyl itdi gönül bana gerekmez gül ü mül

4- Kendü başında degül mi niçün ol meh bilmez
Dil-i miskine ne bend eyledügin ol kâkül

5- Dûd-ı âhın yine **Bâkî** şerer-âlûd itdi
Yâre arz eyledi bir dâne zer-efşân sünbül

15

1- Gülzâra gel nesîm-i sabâ gibi hôş-dem ol
Açıl derûn-ı gonca gibi şâd u hurrem ol

2- Sahn-ı harîm-i vaslına düşmek murâd ise
Evvel safâ-yı tab ile mânend-i şeb-nem ol

3- Kesb-i letâfet eyle nesîm-i seher gibi
Andan derûn-ı perde-i esrâra mahrem ol

4- Akar su gibi irmege bir bahr-ı kâmile
Seyr it basît-i hâkde seyyâh-ı âlem ol

5- Başun gerekse göklere irsün güneş gibi
Dervişlik dilersen eger zerreden kem ol

6- Hâk-i harîm-i hürmet-i kûyın makâm idin
Erkân-ı Ka'be gibi mu'azzez mükerrem ol

7- **Bâkî** hısâl-i merdüm-i nâkış-vücûdı ko
İnsân-ı kâmil olmaga sa'y eyle âdem ol

16

1- Tapundur Ka'be-i ulyâ-yı eshâb-ı safâ kıblem
Kapundur Mescid-i Aksâ-yı erbâb-ı vefâ kıblem

2- Harîm-i Beyt-i Ma'mûrundan a'lâ olmaya Ka'be
Degüldür şâh-ı Sidre kâmetünden müntehâ kıblem

3- Hayâl-i hâl-i ruhsârun yog anun çünki gönlinde
Ne basdı bağrina seng-i siyâhı Ka'be yâ kıblem

4- Dil-i pür-iştiyâkı tek visâlün iydine irgür
Eger kurbân dilersen yoluna cânlar fidâ kıblem

5- Eger kûy-ı habîbe secde kılmak câ'iz olmasa
Cihânda secde-gâh olmazdı kûy-ı Mustafâ kıblem

6- Bilürsin yüz sürerler âsitân-ı Ka'beye ben de
İşigüne yüzüm sürsem n'ola a Ka'bem a kıblem

7- Yüzün görüp n'ola vaslun temennâ eylese **Bâkî**
Görinse Ka'be dirler müstecâb olur du'â kıblem

17

1- Nagamât eylemege başladı sanma anı sen
Ehl-i sûzun sanemâ âteşin üfler ney-zen

2- Meclis-i aşkda neyzen ne çalar yanumda
Gam-ı hecrünle ser-âgâz idicek nâleye ben

3- Şem lâzım degül ey sâkî yiter meclisde
Şu'le-i câm-ı şeb-efrûz çerâg-ı rûşen

4- Sahn-ı gülzâra düşersek demidür jâle-sıfat
Nevbahâr oldı gül açıldı güzellendi çemen

5- Goncalar düğmelerin çözdi bahâr oldı diyü
Sînesin açdı girîbânını çâk itdi semen

6- **Bâkî**'ye işret ü ayş itmege hecründe yiter
Nâle ney göz yaşı mey fikr-i visâlün gülşen

18

1- Yazmış debir-i hikmet ezel safha-i güle
Bülbül dem-â-dem ağlaya her bâr gül güle

2- Şol denlü itdi güllere bülbül şetâreti
Düşdi çemende katre-i şebnem güle güle

3- Müşgîn saçunda ey yüzi gül cân-ı nâ-tevân
Ol rişte dür ki bağlana bir deste sünbüle

4- Sînemde zahmun içre olan penbe-i fetîl
Ol yâsemîne döndi ki korlar karanfüle

5- **Bâkî** çemende şîşe-i mey kulkul eylese
Bülbül terâne başlayıcak uysa bülbüle

19

1- Nesim-i subh eser cân-bahş olup âheste âheste
Cihânda böyle cân virmiş degüldür dahi bir haste

2- Ayagı elde ayş eyler çemende baş kaldurmaz
Sunılmış sâgar-ı işret ezelden nergis-i meste

3- Tolaşmakdan degül fârig kemend-i kâküli dâ'im
Ulaşmakdan degül hâlî kemân ebrûsı peyveste

4- Temâşâgâh-ı hüsnünde cihânı hayret almışdur
Ganînün gözleri hayrân fakîrün çeşmi dem-beste

5- Bir elde **Bâkiyâ** gül gibi sâgar var iken geldi
Hayâl-i kâkül-i müşgîni sünbül sundı bir deste

20

1- Gönül şevk-i ruhunla yana geldi
Cemâlün şem'ine pervâne geldi

2- Ham-ı zülfün ki devr eyler yanagun
İrem tâvûsıdur cevlâna geldi

3- Gelüp kâfir saçun ruhsârun üzre
Yüzün nûrın görüp îmâne geldi

4- Dil-i pür-hûn bana bezm-i ezelden
Leb-â-leb bir tolu peymâne geldi

5- Zebûn olmaz acûz-ı dehre **Bâkî**
Bu meydâne begüm merdâne geldi

VI. BÖLÜM

Eski harflerle verilen şiirleri

1

باکه چوق جورایتدکک چون ای سپهر بی وفا — آهمک دود کبودی اویدی اولاشدی سکا
اشکمک گوهرلرن دیزدم ایشیکی طاشنه — پاره عرض ایدم دیو سیلمش رقیبی بدلقا
گومگوک ایتدی سلله‌ء آهم سپهرک صورتن — گوک یوزنه باق انانمزسک اگرای مهلقا
کوزمه عالم کورنمز کورمسم رخسارک — عارضکی مرآتدر آیینه‌ء عالمنما
عکس خال عارضندن ساقیٔ کل چهره نک — لاله‌ء سیراب اولور جام شراب داگشا
رخلرک وصفنده باقی بر غزل نظم ایتدی کم — اهل دللر قودیلر ادنی مرآت الصفا

2

دوشرسن دام تزویره مکر و فتندن گچ — کل ای دل حلقه‌ء مشکین زلف پر شکندن گچ
سکا جای خرام ای نخل بالا کلشن جاندر — نسیم نوبهاری کیبی کل صحن چمندن گچ
ندر بو منزل خاکیده آرام اختیار اتمک — سنک جاندر یرک ای تیر دلبرسن بندن گچ
بو بازار ایچره دوشمز دانه‌ء اشکم کیبی‌کوهر — کل ای جان رشته سی شمدنکرو درعدندن گچ
کمند زلفی ای باقی سکا چوق بند کچمشدر — ولی سن غمزه‌ء خونریزی جورن کورکچندن گچ

3

دوستلر اشته بن اولدم بکا بر چاره مدد — ایلسون وصلنی درمان دل بیماره مدد
زخم سینمدن اوقک پاره لرن هپ آلمه — طورسون اللهی سورسک هله بر پاره مدد
کهر جامی یتوردک بزی غم اولدوریپور — ساقیا کل بولی ویر قنده ایسه آره مدد
صقلیو طوتمدکز آلدیلر الدن جامی — واقف اتمک صقنک کمسه بی اسراره مدد
کیجه تنها اشکی خاکنه یوزلر سوره ین — صقنک کمسه خبر ویرمسون اغیاره مدد
مددک قالمدی فریاد و فغان ایلیجک — سکا کمدن ایره ای باقیٔ بیچاره مدد

4

آب حیات لعلنه سر چشمهء جان تشنه در صون جرعهء جام لبک کم آب حیوان تشنه در
جان لعلن ایلر ارزو یار ایچمک استر قائمی یا رب نه وادیدر بو کم جان تشنه جانان تشنه در
آب زلال وصلنه محتاج تنها دل دکل خاک اوزره قلمش خشک لب دریای عمان تشنه در
بزم غمنده جان و دل یاندی یقلدی ساقیا دیرت الک سور آیغک مجلسده یاران تشنه در
جانا زلال وصلکی اغیار اومر عشاق اوم آب سحاب رحمته کافر مسلمان تشنه در
گریان او لیلی وش نولا صحرایه صلسله باقیٔ مجنونک آب چشمنه خاک بیابان تشنه در

5

ساقی زمان عیش می خوشگواردر بر قح پیاله نوش ایده لم نوبه اردر
بوی نسیم و رنگ گل و رونق بهار آثار فضل و رحمت پروردگاردر
غافل کچورمه فرصتی کم باغ عالمک گل دوری کیبی دولتی ناپایداردر
ایام زهد و موسم زرق و ریا دکل هنکام عیش و عشرت و کشت و گذاردر
ضایع کچورمه عمری بو دم کنج غمده کم منزل کنار باغ و لب جویبار در
دل زورقینی لجهء غمدن هوای عشق البته بر کناره اتر روزگاردر
باقی نهال معرفتک میوهء تری عارف قنده بر غزل ایدار در

6

جانانه جفا قلسه نولر جانه صفادر آغیار الک چکدکمز یا نه بلادر
هر تاج اولیمز فقر و فنا شاهنه سرتاج ترک اهلنک ای خواجه برز باشی قبادر
ایزک توزینه سوردی یوزن آینه وش دل مقصود بنم پادشهم کسب هوادر
عشق اهلنه شول جامی صونر ساقیء لعلک کم عقله جلا قلبه صفا روحه غذادر
هب درد و بلادر کوزلم عشق و محبت عالمده همان سحر و وفا حسن ادادر
والله غزل سویلمدن چوقدن اوصندم مقصود همان حاصده بر پاره اذادر
ساقی می باقیی کتور بزمه صفا وبر چون کار جهان عاقبت الامر فنادر

7

دل دردینی غمکله دلفکار اولان بلور بیمار حالنی ینه بیمار اولان بلور
عشقک غمیله سرنی اشک روانم جویای یار و عشق اولان بلور
اسیب روزگاری کاستان دهرده سن سرو کلعذاره هوادار اولان بلور
جان اجیسنی خسته درد فراق اولب دلداده نکار ستمکار اولان بلور
سودای زلف یارله باقی نه چکدوکن بند کمند عشقه کرفتار اولان بلور

8

شاه کلاه ژاله دوشمش غنجه رعنامیدر شاه الندہ یا مرصع ساغر صهبامیدر
زینت باغ و بهار اولمش نهال ارغوان عیدگهده صالنور محبوب ممتشامیدر
موج اورر باد سحردن سبزه تر می عجب یا بساط بزم عیش اولمش یشل خارامیدر
صو کبی زنجیرلر طوتمز دل دیوانه یی حاصلی اواره لک وقتی بهار ایامیدر
دهره مغتون اولمه ای باقی فلک رام اولدی طوت بیوفا دنیا هله بن بلدکم دنیامیدر

9

قچان کیم ناز ایله رفتار ایدرلر سرو قامتلر قویار عاشقلرک باشنه اول دمده قیامتلر
بنم بیلمزدی کمسه عاشق شیدالغم هرگز تنمده تازه تازه یاقمسم داغ محبتلر
قیوب ناموس ایله عاری دوشوب کوی خراباته یرورچاک گریبان اولوب ارباب ملامتلر
اولورمیدم گهی گریان گهی سوزان گهی نالان فلک ایینه سی کوسترمه بیدی درلوصورتلر
برینه بکزمز بن سودکم دادار حسن ایله جهان ایچنده چوقدر باقیا گرچه آفتلر

10

فریادمه اول قامتی شمشاد یتشمز بکزر که اتک کوشنه فریاد یتشمز
سر منزله عشاق ایریشور جمله دن اول اول مرتبه یه سعیله زهاد یتشمز
آهمدن اوکردی یتشور قاپکه اشکم گرمیتله شویله کیدر باد یتشمز
یوللرده قلور راه رو کعبهء وصلک عمر خراولور موت ایریشور ذاد یتشمز
بو عرصه ده باقی نیچه استاده یتشدی عالمده بوکون أکه بر أستاد یتشمز

11

زلف سیلهی سایهء پر همایمش — اقلیم حسنه آنکیچون پادشایمش
بر سجده ایله قلدی رخ آفتابی زر — خاک جناب دوست عجب کیمیایمش
آوازهء بو عالمه داود کیبی صال — باقی قلن بو قبه ده بر خوش صدایمش
کورمز جهانی کوزلرمز یاری کورمسه — مرآت حسنی وار ایسه عالمنمایمش
زلفک اسیری باقی بیچاره دوستم — بر مبتلای بند کمند بلایمش

12

خلق عالم ازلی بویله پریشان انجق — کمی خندان کمی کریان کمی نالان انجق
بو جهان کیمنه قصر طرب و عیش و صفا — کمنک محنتله باشنه زندان انجق
پایمال اولمده آخر شتر کردونه — پادشاه ایله گداسی هله یکسان انجق
کمسی بلبل نالان کل عارض یار — کمی پروانهء شمع رخ جانان انجق
باقیا خانقه عالم حیرتده همان — هر کلن کمسه بو اسرارله حیران انجق

13

رحم ایله آب دیدهء کهر نثاره کل — امواج بحر اشکمی سیر ایت کناره کل
زاهد نه لازم اهل دله کینهء شتر — کر بزم عیش و عشرته سنده قطاره کل
میدر مهک تجربهء پیر میفروش — عرض ایله نقد قلبکی صاحب عیاره کل
کوردک قبای عمره بقا یوق بو باغده — کل کیبی سنده پیرهنی پاره پاره کل
باقی دم اورمه سیر مقامات عشقدن — کچ آه و ناله نغمه لرندن قراره کل

14

آغیلره قلدی خنجرله غمزه سی هجوم — کفاره چکدی تیغنی صان پادشاه روم
اولکم لوای فتح و ظفر رهبرن چکر — صحن فضای چرخده سر عسکر نجوم
شمشیر تابناک و ضیابخشی گویبا — آهندر اولدی حضرت داود الندہ موم
کلمز سنکله معرکه یه خصم کور بخت — اولمز همای دولته همسایه بوم شوم
باقی نثار خاک قدم قیل وجودکی — شول کونده کم ایرشه کله مژدهء قدوم

15

سویلمز کوسمش بکا جانانه سویلک سویلسون نیلدم اول یار عالیشانه سویلک سویلسون
نازله گفتاره کلمزسه هلاک ایلر بنی اول جفا وجوری بی پایانه سویلک سویلسون
درد وعشقی غیریدن صورمک نه بلسون چکمین انی ینه عاشق نالانه سویلک سویلسون
خار زخمندن نلر چکدوکمی گلزارده باغبان بلبل گریانه سویلک سویلسون
باقیا دیک دورمسون گفتاره طاقت وار ایکن وقتدر اول خسرو دورانه سویلک سویلسون

16

مهیا اولدی مجلس ساقیا پیمانه لر دونسون بو بزم روح بخشک شوقنه مستانه لر دونسون
دلاجام شراب عشق یاری شویله نوش ایت کم فلکلر گم گم اوتسون باشنه خمخانه لر دونسون
خیال شمع رخسارک قو ینسون خانهء دلده یقوب اول شمعه پرن شوقیله پروانه لردونسون
سن آغیاریله دور اکدر شها پیمانهء بر دم سر کویک طولاشوب عاشق بیچاره لردونسون
بو بزم دلکشایه محرم اولمز **باقیا** هرکس دی کلسون اهل دللر کلمسون بیکانه لردونسون

17

مدد اولدردی بنی درد و غم جانانه قائل اولمز دل دیوانه ایسه درمانه
قالدم أیقده سر زلف پریشانی کبی دل ویرن بویلمی اولور دلبر عالیشانه
روزکارک ستمی کوز دوشورب گیسونه ینه دل زورقنی صالدی فرنکستانه
دوشمسون سلسلهء زلف پریشانکه دل عقلنی باشنه جمع ایلسون اول دیوانه
عید یقلشدی صلنجاغه بنوب صالنه می ینه اول یوسف ثانی کیره می میزانه
یزمدی دفترینه عاشق مجنون صفتی حاصلی صغمدی بر دفتره بر دیوانه
باقیا چون ازلی باشکه یازو بویمش سرفرو ایله قلم کیبی خط فرمانه

18

دوشمسه زلفندن عرق رخسار جانان اوستنه — گوییا شبنم دوشر کلبرگ خندان اوستنه
بولمز اول رخسارله اول قد زیبا حالتن — بغلسک بر دسته گل سرو خرامان اوستنه
کاکلی صنمک کورینن طایر دولت همان — سایه صلمشدر او شاهنشاه خوبان اوستنه
نیچون اول خورشید عالمتابه اویکندک دیو — ماه نو خنجر چکر مهر درخشان اوستنه
زیر زلفنده کورنلر خطکی ابر بهار — سایه صلمش صاندیلر صحن گلستان اوستنه
غم دکل کلسه دله **باقی** پیاپی درد و غم — انکسک اولمز تکیه در مهمان مهمان اوستنه

19

خوش گلدی بکا میکده نک آب و هواسی — واللهی کوزل یرده پیلمش یقلاسی
منع ایلر ایمش مسئلهء عشقی مدرس — ای خواجه انک وار ایسه یقلشدی قضاسی
کتمن او مهک راکبی خنجر کمرندن — افتاده لرین اولدرر آه اشته بوراسی
زیبا پرشور خلعت ناز اول بویی سروه — ایکی قولمی قیلسم انکا بیل طولماسی
دقتلر ایله سیر ایدرز یاری سرا پا — کورمز می ایدک بزده انکر اولسه وفاسی
دنیا دکر اول ماهلقا دلبر غرا — یوسفده دخی یوقدر انک حسن و بهاسی
مداح اوللی چشم غزالانکه **باقی** — اوکرندی غزل طرزنی رومک شعراسی

20

گل باغه تماشا ایده کور آب روانی — سیر ایله ندر سرعت عمر گذرانی
نیلر سنی بلدکمی هوا عاقبت کار — کور باد وزان اوزره کیدن برگ خزانی
بر جای خطر اولمسه عالمده ندندر — ابرک بو کوزی یاشی و برقک خفقانی
یلمز بو قضا رهگزری سیل فنادر — پاینده صنن قصر دلفروز جهانی
باقی کیدر اندیشهء دنیایی کوکلدن — دکمز بو قدر رغبته بو منزل فانی

TÜRK
KLASİKLERİ

100 BÜYÜK EDİP
100 BÜYÜK ŞAİR DİZİSİ

Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından 1825, 1826 ve 1887 sayılı Tebliğler Dergilerinde, öğretmen ve öğrencilere tavsiye edilmiştir.

1. Mehmet Akif Ersoy
2. Yunus Emre
3. Mevlana
4. Süleyman Çelebi/Mevlit
5. Dede Korkut
6. Türk Destanları
7. Fuzulî
8. Karacaoğlan
9. Ömer Seyfettin
10. Mehmet Emin Yurdakul
11. Ziya Gökalp
12. Hüseyin Rahmi Gürpınar
13. Dadaloğlu
14. Nedim
15. Türk Tiyatrosu
16. Abdülhak Hamit Tarhan
17. Halit Ziya Uşaklıgil
18. Muallim Naci
19. Sait Faik
20. Türk Halk Şiiri Antolojisi
21. Ahmet Haşim
22. Kemalettin Kamu
23. Halide Edip Adıvar
24. Cenap Şahabettin
25. Köroğlu
26. Tanzimat Edebiyatı Ant.
27. Milli Edebiyat/Beş Hececiler
28. Remzi Oğuz Arık
29. Serveti Fünun Edebiyatı An.
30. Mehmet Rauf
31. Türk Romanları (Özetler)
32. Nihal Atsız
34. Cahit Sıtkı Tarancı
35. Faruk Nafiz Çamlıbel
36. Arif Nihat Asya
37. Namık Kemal
38. Y. Has Hacip / Kutadgu Bilig
39. Yeni Türk Edebiyatı Ant.
40. Necip Fazıl Kısakürek
41. Kaşgarlı Mahmut (Divan-ı Lügat-it Türk)
42. Peyami Safa
43. İslamiyet Öncesi Türk Ed.
44. Yahya Kemal Beyatlı
45. Ahmet Yesevi ve Divan-ı Hikmet/ Edip Ahmet ve Atabet'ül Hakayık
46. Çağatay Edebiyatı ve Ali Şir Nevai
47. Aşık Veysel
48. Aşık Hasan Dede
49. Ahmet Hamdi Tanpınar
50. Ahmet Vefik Paşa
51. Şinasi
52. Refik Halit Karay
53. Pir Sultan Abdal
54. Cumhuriyet Dönemi Türk Hikayesi
55. Milli Destanlarımız ve Türk Halk Edebiyatı
56. Tursun Fakih/Gazavatı Resulullah
57. Çağdaş Türk Edebiyatı
58. Tevfik Fikret
59. Y. Kadri Karaosmanoğlu
60. Baki

TOKER YAYINLARI
Ankara Cad. 46 Basın İş Hanı 2. Kat
Tel-Fax: 522 33 09 Sirkeci/İSTANBUL

TOKER YAYINLARININ
YABANCI DİL KİTAPLARI

GRAMATİK İNGİLİZCE ÖĞRETİMİ:
A Complate English Grammer and İdioms.. 344 sayfa

PRATİK İNGİLİZCE ÖĞRETİMİ
Türkçe telaffuzlu, seyahatlarda ve öğretimde gerekli bütün cümle kuruluşları ve açıklamaları ile.. Sözlüklü.. 344 sayfa

EN KOLAY ALMANCA
Türkçe telaffuzlu, cevap anahtarlı, alıştırmalı.. 400 sayfa

PRATİK ALMANCA ÖĞRETİMİ
Türkçe telaffuzlu, seyahatlarda ve öğretimde gerekli bütün cümle kuruluşları ve açıklamaları ile.. Sözlüklü.. 364 sayfa

EN KOLAY FRANSIZCA ÖĞRETİMİ
Türkçe telaffuzlu, ünite alıştırmalı... 344 sayfa

PRATİK FRANSIZCA ÖĞRETİMİ
Türkçe telaffuzlu, seyahatlarda ve öğretimde gerekli bütün cümle kuruluşları ve açıklamaları ile.. Sözlüklü.. 368 sayfa

YARDIMCI KAYNAK KİTAPLAR

ANSİKLOPEDİK EDEBİYAT BİLGİLERİ SÖZLÜĞÜ
Örnekli, Açıklamalı- M.E. Bakanlığı tavsiyeli.. 368 sa.
BATI EDEBİYATI
Seçme metinler, 3 cilt bir arada, tek ciltte..820 sayfa
TÜRKÇE SÖZLÜK
M.E. Bakanlığı tavsiyeli, Türkçe ve Edebiyat derslerinde geçen bütün kelimeleri kapsar..432 sayfa
ÖZLÜ VE GÜZEL SÖZLER
Öğrencilerin kompozisyon yazarken yararlanacağı bir kaynak eser. Ayrıca her yaşta insan için gerekli, M. Bakanlığı tavsiyeli.. 344 sayfa